

**”Finnish is so out of date” –
Suomen kieli korkeimman opetuksen kielenä**

Maisterintutkielma

Sini Valkeapää

Suomen kieli

Kielten laitos

Jyväskylän yliopisto

2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Sini Valkeapää	
Työn nimi – Title ”Finnish is so out of date” – Suomen kieli korkeimman opetuksen kielenä	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Maaliskuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 93 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Suomalainen yhteiskunta kansainvälistyy nopeasti ja yliopistokin on jo monikielinen ja -kulttuurinen työ- ja opiskeluympäristö. Yliopistojen rahoitus painottuu yhä enemmän kansainvälisyydestä palkitsemiseen, koska menestystä mitataan kansainvälisillä mittareilla. Samalla englantia on yleistynyt opetuskäytössä. Suomen kieli ei ole kansainvälisyyden vasta-argumentti, vaikka sellaisena se välillä esitetään. Tutkimuksessani keskityn siis selvittämään suomen kielen asemaa korkeimman opetuksen kielenä tutkimalla asenteita ja arvoja, joita opintoasiainpäälliköiden haastatteluista, opiskelijoilla teetetystä kyselystä ja yliopiston strategisista dokumenteista voidaan nähdä suomen kieltä kohtaan. Tutkimuksen tavoitteena on saada vastaus seuraaviin kysymyksiin: 1. Millainen on suomen kielen asema yliopiston opetuskielenä? 2. Millainen on suomen kielen käytön nykytilanne yliopiston opetuksessa? 3. Millaisia arvoja ja asenteita yliopiston henkilökunnalla ja opiskelijoilla on suomen kieltä kohtaan?</p> <p>Tutkimukseni kuuluu sosiolingvistiikan tutkimuskenttään ja hyödynnän myös asennetutkimusta teoriapohjanani. Suomalaisessa sosiolingvistiikassa on aikaisemmin tutkittu lähinnä murteita ja ihmisten asennoitumista murteen puhujiin. Tutkimukseni on myös vahvasti kielipolitiikan, eli kielensuunnittelun ja varsinkin kielen aseman suunnittelun tutkimusta. Kielensuunnittelua tehdään yliopistolla varsinkin strategisissa teksteissä, joilla pyritään ohjaamaan henkilöstöä opetuskielivalinnoissa. Kirjallisiksi dokumenteiksi olen valinnut Jyväskylän yliopiston kielipoliittisen ohjelman, ja kielipolitiikan toimenpideohjelman, Jyväskylän yliopiston tutkintosäännön, Jyväskylän yliopiston strategian ja sen toimenpideohjelman vuosille 2013–2014. Lisäksi tarkastelen kolmen tiedekunnan opetus-suunnitelmia. Olen haastatellut kolmen tiedekunnan opintoasiainpäälliköitä ja teettänyt kyselyn valittujen tiedekuntien opiskelijoilla. Analyysimenetelmänä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla sekä erittelen että analysoin aineistossa esiintyviä asenteita.</p> <p>Tutkimuksessani on selvinnyt, että suomen kieltä arvostetaan edelleen, koska se nähdään <i>ymmärryksen</i> kielenä ja se <i>puolustaa paikkaansa</i> arvokkaana osana yliopiston perustaa, <i>kulmakivenä</i>. Monella tieteenalalla englantia kuitenkin tarvitaan enemmän ja suomen koetaan olevan jopa <i>out of date</i> kun puhutaan termistön kehityksestä ja tieteen kielestä. Suomen kielen käyttö opetuskielenä on vähentynyt koska sekä vieraskielisten opettajien että opiskelijoiden kanssa pitää toimia englanniksi ja muun muassa opetusmateriaali on yhä useammin englanninkielistä, eikä termistöä kaikilla aloilla edes suomenneta. Toisaalta suomi nähdään kansainvälisyyden vastakohtana, toisaalta äidinkielellä on mahdollisuus hahmottaa laajoja kokonaisuuksia, joten suomen kieli nähdään myös <i>syvemmän ymmärryksen kielenä</i>. Tutkimukseni perusteella voidaan havaita että opetushenkilöstön ja opiskelijoiden motivaatio ja arvostus suomen kieltä kohtaan heikkenee kansainvälistymisen myötä. Tutkimukseni on merkittävä myös muiden korkeakoulujen kielen aseman suunnittelun kannalta, sillä tulevaisuudessa on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota suomen kielen asemaan ja korkeakoulujen tulee suunnitelmallisesti kehittää aidosti monikielistä toimintaympäristöä, jossa myös suomen kieltä arvostetaan osana monikielisyttä.</p>	
Asiasanat – Keywords kielensuunnittelu, kielipolitiikka, asenteet, opetuskieli, sosiolingvistiikka, kansainvälistyminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos	
Muita tietoja – Additional information	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Faculty of Humanities	Laitos – Department Department of Languages
Tekijä – Author Sini Valkeapää	
Työn nimi – Title ”Finnish is so out of date” – Finnish language as a language of higher education	
Oppiaine – Subject Finnish language	Työn laji – Level Master’s Thesis
Aika – Month and year March 2016	Sivumäärä – Number of pages 93 + Appendix
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Finnish society and universities are going through change towards internationalization. Universities funding is partially based upon the amount of their international publications and study programs. This usually means increase of teaching in English. Finnish language isn’t opposite to internationalization even though sometimes they are viewed as such. This study examines the status of Finnish language as language of higher education by studying attitudes and values that students, Heads of Academic affairs and university has towards Finnish language. Main questions of this study were: What is the status of Finnish language as language of higher education? 2. What is the current situation of Finnish language as the language of education in university? 3. What kind of values and attitudes faculty and students of university have towards Finnish language?</p> <p>My theoretical background is based on sociolinguistics and studies of attitudes. Finnish sociolinguistic research has mainly examined dialects, variation and attitudes towards speakers of dialects. I’m also using language policy (in this study <i>language planning</i>) and further more language status planning as a theoretical background. University is using language planning for example in strategic documents to guide faculty with their decisions about language of education. Material of this Thesis consists strategic documents of University of Jyväskylä (for example language policy and University’s strategy), interviews of Heads of Academic Affairs and student questionnaire. As analysis method I have used content analysis especially grounded theory.</p> <p>My findings are: Finnish language is still valued because it’s considered to be language of higher understanding for native speakers and because university is traditionally Finnish. In many programmes terminology is in English and Finnish language is considered to be <i>out of date</i>. The use of Finnish language is decreasing because there are more international teachers and students who require the use of English and teaching materials are more often in English. In some fields of science material isn’t translated in Finnish anymore. I also noticed that the motivation and appreciation that students and teachers have towards Finnish decreases when internalization is more frequent.</p> <p>In the future it is important to draw special attention to language planning of higher education and especially in use of Finnish language as a part of multilingual society.</p>	
Asiasanat – Keywords language planning, language policy, attitudes, language of education, sociolinguistics, internationalization	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Kielten laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Jokainen tutkija ja opettaja on oman tieteenalansa kielenkäytön malli

Jyväskylän yliopiston kielipoliittinen ohjelma (2012)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Suomen kielen asema tieteen ja korkeimman opetuksen kielenä	1
1.2	Yliopistojen kansainvälistyminen	4
2	KIELENSUUNNITTELU JA ASENTEET	7
2.1	Kielenohjailusta kielen aseman suunnitteluun	7
2.2	Tieteen kieli ja englanti, tieteen lingua franca	10
2.3	Sosiolingvistiikka ja asennetutkimus	13
3	AINEISTO JA MENETELMÄT	19
3.1	Aineisto	19
3.1.1	Yliopiston kirjalliset dokumentit	19
3.1.2	Haastattelut	21
3.1.3	Kysely	23
3.2	Sisällönanalyysi ja sisällönerittely menetelminä	24
4	SUOMEN KIELI YLIOPISTON STRATEGIOISSA JA SÄÄDÖKSISSÄ	27
4.1	Strategia ja toimenpideohjelma	27
4.2	Kielipoliittinen ohjelma	28
4.2.1	Yliopisto työyhteisönä ja yliopisto opiskeluympäristönä	29
4.2.2	Yliopisto yhteiskunnallisena vaikuttajana	31
4.2.3	Seurantaraportti: Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka ja toimenpideohjelma	32
4.3	Tutkintosääntö	35
4.4	Opetussuunnitelmat	36
5	OPINTOASIAINPÄÄLLIKÖIDEN NÄKEMYKSIÄ KORKEIMMAN OPETUKSEN KIELESTÄ	41
5.1	Opetuskielen valinta ja suomen kielen tulevaisuus opetuskielenä	41
5.1.1	Opetuskielen valinta	41
5.1.2	Suomen kielen tulevaisuus yliopistokoulutuksen kielenä	44
5.2	Suomen kielen asema yliopistossa	48
5.2.1	Tiedekuntien opetuskielitalanne ja opetushenkilökunnan kielitaito	48
5.2.2	Alan tärkeimmät kielet ja termistön hallitseminen	56

6 OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ KORKEIMMAN OPETUKSEN KIELESTÄ	62
6.1 Suomen kieli opinnoissa	62
6.2 Suomen kielen asema oman tieteenalan ja tutkimuksen kannalta	71
6.3 Suomen kieli työelämässä	77
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	81
LÄHTEET	89
LIITE 1	
LIITE 2	

TAULUKOT JA KUVIOT

Taulukko 1. Haastattelun teemarunko	22
Kuvio 1. Vertaisarvioitujen julkaisujen rahoitukseen vaikuttava kerroin.	4
Kuvio 2. Maailman kielet tieteenteon kontekstissa.	11
Kuvio 3. Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 1 maisteritutkinnoissa.	37
Kuvio 4. Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 2 maisteritutkinnoissa.	38
Kuvio 5. Kurssien opetuskielet opetussuunnitelmassa tiedekunnassa 3.	39
Kuvio 6. Jyväskylän yliopistossa opinnoissa usein käytetyt kielet.	63
Kuvio 7. Käytän muita kieliä kuin suomea, englantia, ruotsia tai saksaa opinnoissa.	64
Kuvio 8. Suomen kielen käyttö eri opiskelumuodoissa.	64
Kuvio 9. Opiskelijoiden arviointia opetuskielestä.	66
Kuvio 10. Tieteenalan opetuskielitalanne.	72
Kuvio 11. Tunnen oman alani termistön suomeksi.	72
Kuvio 12. Tieteenalan tärkein kieli.	73
Kuvio 13. Suomen kielen taitojen kehittäminen.	74
Kuvio 14. Opiskelijoiden arviot työelämän kielitaitotarpeista.	78
Kuvio 15. Suomen kieli työelämässä.	79

1 JOHDANTO

1.1 Suomen kielen asema tieteen ja korkeimman opetuksen kielenä

Suomen kielen asema on puhuttanut kielentutkijoita viime vuosina. Tieteellisissä julkaisuissa on esitetty kannanottoja ja puheenvuoroja, jotka käsittelevät suomen kielen aseman parantamista ja erityisesti suomen kielen asemaa yliopistoissa. Tutkijat puhuvat jopa kielikuolemasta ja kielen uhanalaisuudesta. Tiina Onikki-Rantajääskön ja Mari Siiroisen (2008: 9–10) mukaan suomen kieli ei kuitenkaan ole uhanalainen, koska suomi on kansalliskieli ja yksi Euroopan Unionin virallisista kielistä ja kielen asemaa koskevat ratkaisevat valinnat tehdään silloin, kun päätetään hallinnon ja koulutuksen kielistä. Onikki-Rantajääskö ja Siirainen (mts. 9) kuvailevat ”yksittäisen kielen aseman olevan turvattu niin kauan kuin sen käyttäjät voivat saada palveluja ja asioida viranomaisissa omalla äidinkielellään ja niin kauan kuin lapset ja nuoret voivat saada koulutuksensa alkeista ammattikoulutukseen ja yliopistoon asti omalla äidinkielellään”. Korkeimman opetuksen näkökulmasta suomen kielen asema onkin vakaa, sillä yliopistojen opetuskieli on Suomessa säädetty yliopistolaililla. Laissa on turvattu suomen kielen asema korkeakoulujen opetuskielenä. Yliopistolain (558/2009) 2. luvun *Tutkimus ja opetus* 11 §:ssä määritellään yliopistojen opetuskieli seuraavasti:

Opetus- ja tutkintokielet

Helsingin yliopiston, Kuvataideakatemia, Sibelius-Akatemian ja Teatterikorkeakoulun opetus- ja tutkintokielet ovat suomi ja ruotsi. Aalto-yliopiston opetus- ja tutkintokieleen sovelletaan vastaavasti, mitä sen muodostaneiden yliopistojen opetus- ja tutkintokielestä säädetään yliopistolain (645/1997) 9 §:ssä. Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin sekä Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolanin opetus- ja tutkintokieli on ruotsi. **Muiden yliopistojen opetus- ja tutkintokieli on suomi.**

Yliopisto voi päättää lisäksi muun kielen kuin 1 momentin mukaisen opetus- ja tutkintokielensä käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa.

(Yliopistolaki 558/2009)

Laissa siis määritellään useimpien Suomen yliopistojen opetuskieleksi suomi, mutta samalla mainitaan että yliopisto *voi lisäksi päättää* jonkin muun opetuskielen käyttämisestä. Tämä on erittäin ongelmallista, sillä jos yliopiston rekrytoima opettaja ei puhu suomea, opetusta annetaan silloin muulla opiskelijoiden osaamalla kielellä. Käytännössä tämä tarkoittaa yleensä englanniksi opettamista, vaikka opiskelijoissa ei olisi yhtään englannin äidinkielistä puhujaa.

Onikki-Rantajääskön ja Siiroisen (2008: 10) mukaan suomen kielen käytön kaventuminen korkeimman opetuksen kielenä aiheuttaa sen, ettei suomenkielistä terminologiaa kehitetä tarpeeksi, joten uusinta tietoa ei pystytä yleistajuistamaan opetuskäyttöön. Samanlaiseen lopputulokseen on päässyt myös Pirkko Nuolijärvi pakinassaan, joka esitettiin Ylen Radio 1:ssä 3.7.2008. Nuolijärvi perustelee pakinassaan sitä, miksi suomen kieltä on hyvä käyttää tieteellistä tekstiä luodessa. Hän toteaa, että muun muassa oman alan käsitteistöä luodaan parhaiten juuri omalla äidinkielellä. (Nuolijärvi 2008.) Harri Mantilan mukaan kielen ilmaisuvoimaisuus riippuu siitä, kuinka laajasti kieltä käytetään. Mantilan mukaan vastuu suomen kielen tulevaisuudesta on jokaisella kielen käyttäjällä: kielipoliittiset valinnat tehdään arjessa kun päätetään omasta kielenkäytöstä ja mietitään koulutukseen liittyviä kysymyksiä. (Mantila 2006: 40–41.)

Jos yliopiston opetuskielenä käytetään englantia ja suomenkielisen terminologian kehitystä ei vaalita, yliopistosta valmistuu ammattilaisia, jotka eivät kykene viestimään omasta alastaan äidinkielellään. Sen takia on tärkeää selvittää yliopistojen opetuskielitulannetta ja samalla myös kartoittaa opiskelijoiden omia asenteita opetuskieltä kohtaan. Asennekartoitus on opetuksen kieltä tutkittaessa tärkeää siksi, että opiskelijoiden asenteista voidaan havaita mahdollisen kielikuoleman ensimmäisiä merkkejä. Ensimmäinen askel kohti kielikuolemaa otetaan nimittäin silloin, kun vanhemmat uskovat että lapsen on parempi kouluttautua jollakin muulla kielellä kuin äidinkielellään. Toinen askel kielikuolemaa kohti otetaan, kun vieraalla kielellä koulutetut vanhemmat eivät koe tarpeellisenä opettaa omaa äidinkieltään lapselleen, koska sillä ei ole käyttöä kodin ulkopuolella. (Onikki-Rantajääskö ja Siironen 2008: 9.)

Tässä tutkimuksessa tutkin kielipoliittisia linjauksia, joita Jyväskylän yliopistossa on tehty. Erityisesti minua kiinnostavat opetuskieltä koskeviin valintoihin liittyvät arvot ja asenteet. Olen valinnut tutkimukseni aiheeksi suomen kielen aseman korkeimman opetuksen kielenä. Tutkimukseni tavoitteena on saada vastaus seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

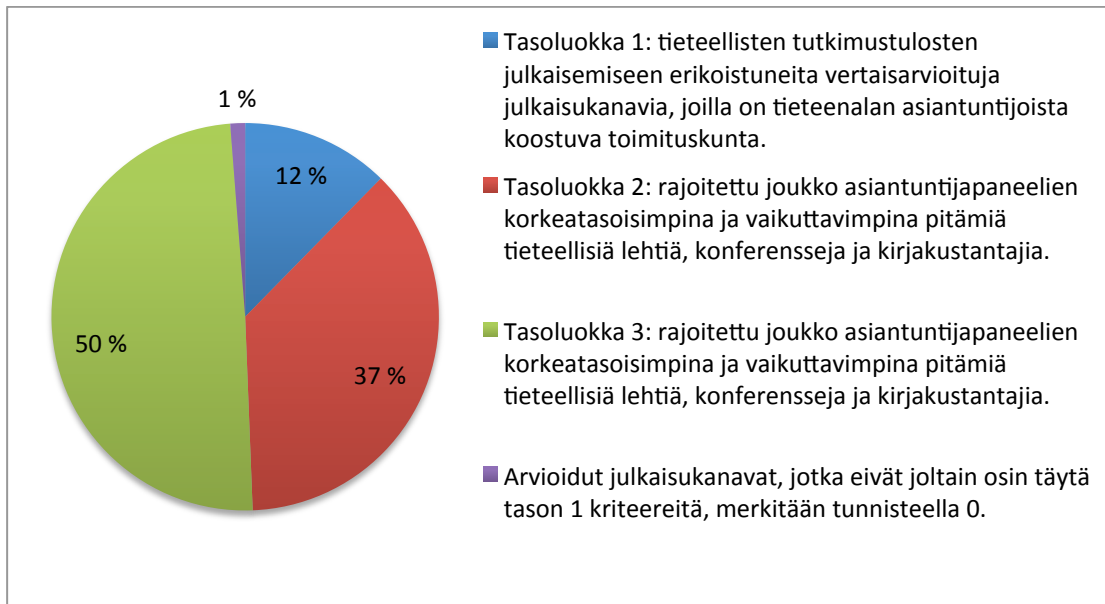
1. Mikä on suomen kielen asema Jyväskylän yliopiston opetuskielenä?
2. Millaisia arvoja ja asenteita yliopiston henkilökunnalla ja opiskelijoilla on suomen ja englannin kieltä kohtaan korkeimman opetuksen kielenä?
3. Millaisena nähdään suomen kielen tulevaisuus opetuskielenä yliopistossa?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni keskittyy Jyväskylän yliopistossa tällä hetkellä käytettyihin opetuskieliin ja erityisesti suomen kielen käyttöön opetuskielenä. Toinen tutkimuskysymykseni kattaa sekä yliopiston henkilökunnan että opiskelijat, jotta nähdään, ovatko näke-

mykset suomen kielestä opetuskielenä yhteneviä. Koska englanninkielinen opetus on jo vaikiintunut osaksi yliopisto-opetusta, olen selvittänyt opiskelijoiden ja opintoasiainpäälliköiden suhtautumista suomen kieleen opetuskielenä myös suhteessa englanninkieliseen opetukseen. Kolmannen tutkimuskysymykseni avulla selvitän millaisena suomen kielen tulevaisuus nähdään yliopiston opetuskielenä. Tämän perusteella voin pohtia mahdollisia muutoksia suomen kielen asemassa korkeimman opetuksen kielenä.

Aikaisempaa selvitystä suomen kielen asemasta korkeimman opetuksen kielenä ei ole tehty, mutta aihetta on sivunnut muun muassa Lea Laitinen (2006) *Suomi tieteen kielenä ja tutkimuksen kohteena. Kirjoitetun kielen tulevaisuuden haasteita*. Laitinen tuo esille aikakauslehti *Virittäjään* kirjoittamassaan artikkelissa huolen suomen kielen tieteellisestä asemasta. Laitisen mukaan tieteen kieli on vaihtumassa englanniksi, koska se on riippuvainen taloudellisista tekijöistä. Laitinen esittääkin, että englannin asema *lingua francana* on vahvistunut nimen omaan ”siellä missä raha liikkuu: tekniikan, talouden, luonnontieteiden ja politiikan alueilla” samalla, kun kansallisten kielten asema on heikentynyt. (Laitinen 2006: 571.) Englannin valta-aseman vahvistuessa myös erilaiset yritysmaailmasta tutut käsitteet ovat levinneet muille aloille. Laitinen (mas. 569–570) pohtiikin artikkelissaan myös kielen ja vallan suhdetta: kielellistä valtaa on alettu käyttää myös yliopistoissa, kun tutkijoista ja opettajista on alettu puhua talousmaailman termein. Myös Pirjo Hiidenmaa (2003: 54–62) *Suomen kieli – who cares?* on käsitellyt teoksessaan aiheeseen liittyviä kysymyksiä pohtimalla muun muassa sitä, miten englannin valta-aseman kasvu on pikku hiljaa syrjäyttämässä suomen kielen korkeimman opetuksen kielenä ja kuinka korkeimman opetuksen kielestä puhuttaessa kielensuunnitelua tehdään jo siten, että oman äidinkielen asema kärsii: ”Jos äidinkieli alkaa osoittautua esteeksi koulutuksessa ja elämänvalintojen teossa, on lyhyt tie siihen, että valintoja tehdään oman kielen kustannuksella”.

Talouden vaikutukset tuntuvat jo suomalaisten yliopistojen julkaisutoiminnassa, sillä opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä on esittänyt selvityksessään *Ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi 2017 alkaen*, että yliopistojen rahoituksesta 13 % tulee julkaisutoiminnasta. Lisäksi työryhmä on asettanut rahoituksen ehdoksi laadunvalvontajärjestelmän, jossa julkaisutoimintaa tarkastellaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan Julkaisufoorumin julkaisukanavien tasoluokituksen kautta. (Yliopistojen rahoitusmalli 2015: 31–45.) Olen esitellyt kuviossa 1 *Vertaisarvioitujen julkaisujen rahoitukseen vaikuttava kerroin* tasoluokituksen, jonka perusteella yliopistot saavat rahoitusta julkaisuista.

Kuvio 1. Vertaisarvioitujen julkaisujen rahoitukseen vaikuttava kerroin.

Tarkasteltaessa tasoluokitusta, voidaan havaita että yliopistojen rahoitus tukee nimenomaan kansainvälistä julkaisutoimintaa ja suomeksi julkaisemiseen ei kannusteta rahoituksella, sillä tasoluokat 2 ja 3 ovat kertoimiltaan yhteensä 87 % koko kerroinmäärästä. Tämä tarkoittaa sitä, että suurin osa rahoituksesta annetaan nimenomaan tason 2 ja 3 kriteerien pohjalta. Molemmat tasoluokat 2 ja 3 ovat pääosin kansainvälisiä julkaisukanavia, mutta tasolla 2 on myös suomen- ja ruotsinkielisiä foorumeita ihmistieteissä. Suurin osa julkaisukanavista asettuu tasolle 1, johon kuuluu vertaisarvioituja julkaisukanavia. Loput julkaisukanavat eivät saa kertoimia, koska ne eivät täytä tason 1 kriteereitä. Tieteellinen tutkimus on siis arvotettu kansainvälisen vaikuttavuuden näkökulmasta ja tutkijan on pakko osata myös vieraita kieliä. On siis muodostumassa tilanne, jossa äidinkielenään suomea puhuvan on jopa ”turha haaveilla merkittävästä tutkijan urasta jos osaa vain äidinkieltään” (Hiidenmaa 2003: 61).

1.2 Yliopistojen kansainvälistyminen

Yhteinen kieli on tärkeä jokaiselle yhteisölle, oli kyseessä sitten koululuokka tai kansainvälinen tiedeyhteisö. Suomen kieli on vähitellen väistymässä tieteen valtakielen asemasta Suomessa, sillä tilalle on tullut kansainvälisen tiedeyhteisön lingua franca, englanti. Kansainvälistymisen vaikutuksia suomen kielen asemaan pohdittiin jo ennen EU-jäsenyyttä, ja esimerkiksi Hannele Dufva (1992: 79–84) analysoi artikkelissaan *Happily ever afterkö?: Suomen ja englannin yhteinen tulevaisuus* muun muassa sitä, rappioittaako englanti suomen. Pelko englan-

nin vaikutuksesta suomen kieleen on läsnä useimmissa suomen kielen asemaa koskevissa kirjoituksissa, eikä tässäkään tutkimuksessa voida englannin asemaa täysin ohittaa. Vaikka unionin virallisista kielistä ranska ja saksa ovat olleet suosittuja valinnaisia kieliä kouluissa, englanti on eniten keskustelua virittänyt kieli. Tämä johtuu ainakin osittain siitä, että tieteellisten julkaisujen kieli on myös Suomessa yhä useammin englanti.

Englannin kielen leviäminen korkeakoulujen opetuskieleksi on saanut aikaan vastustusta, ja samalla suomen kielen asema tieteen kielenä on puhuttanut muun muassa eri yliopistojen suomen kielen professoreita. Esimerkiksi Oulun yliopiston suomen kielen professori Harri Mantila (2002) on kirjoittanut *Kielikuvia*-lehteen pääkirjoituksen, jossa hän pohtii niitä seikkoja, jotka vaikuttavat kielipolitiikan suunnitteluun koskien äidinkieltä. Mantila toteaa, ettei suomen kielestä puhuminen ole kansainvälisyyden vastustamista, eikä kansainvälisyys tarkoita englannin kielen ylivaltaa. Samalla hän kuitenkin kirjoittaa, että *lingua franca* on tarpeellinen, joskin sen osaamisen ei pitäisi kilpailla äidinkielen osaamisen kanssa. (Mas. 5, 9.) Suomen kielen ei siis pitäisi olla kansainvälisyyden vasta-argumentti.

Tutkimusaiheeni on ajankohtainen, sillä Suomen yliopistoissa on tälläkin hetkellä käynnissä opetuskielen murros, eikä suomen kielen asemaa korkeimman opetuksen kielenä ole vielä tutkittu. Suomen kieli voi hyvin, sillä äidinkielsiä puhujia on useita miljoonia, mutta suomen kielen asema yliopistossa saattaa olla uhattuna, jos suomea ei arvosteta tieteen kielenä. Ritva Laury kuvailee puheenvuorossaan *Fennistiikka ja kansainvälisyys* suomen kielen uhanalaisuutta:

Suomen kieli ei ole uhanalainen. Mutta suomen kielen käyttö tieteen kielenä on uhanalaista. Kielten elinvoimaisuutta tutkittaessa on käynyt selville, että **kielikuoleman ensimmäinen askel otetaan silloin, kun kieltä ei enää käytetä arvostetuimmilla kielen käytön alueilla, esimerkiksi korkeimman opetuksen ja tutkimuksen kielenä.** (Laury 2007: 271.)

Kuten edellä esitetystä Lauryn sitaatista käy ilmi, korkeimman opetuksen kieli on merkittävässä asemassa, kun pohditaan kielen asemaa.

Tällä hetkellä yliopistot ovat murroksessa ja myös opetuskieli on vaihtunut jo monilla aloilla englanniksi. Tutkimukseni aihe kumpuaakin kiinnostuksestani siihen, mikä ohjaa opetuskielen valintaa. Nykypäivänä pelkästään viestintäteknologian kehitys on nopeuttanut tiedon välittymistä ja samalla se on synnyttänyt useita sellaisia aloja, joille ei ole ehtinyt muodostua vielä vakiintunutta suomenkielistä termistöä (Taavitsainen 2004: 14). Ehkä vielä tässä vaiheessa ei voida puhua suomen kielen kuolemasta, mutta tilanne on monin tavoin huolestuttava. Kun opiskelija ei saa opetusta suomeksi, hän ei myöskään opi suomenkielistä termistöä.

Tämä taas johtaa siihen, että opinnäytetyön kirjoittaminen suomeksi on yhä haastavampaa. Teknillisessä korkeakoulussa englanninkielistä opetusta perustellaan muun muassa suomenkielisen opetusmateriaalin vähäisyydellä. Vuonna 2007 diplomitoista noin puolet laadittiin englanniksi. (Hakulinen, Kalliokoski, Kankaanpää, Kanner, Koskenniemi, Laitinen, Maamies & Nuolijärvi 2009: 106.) Lisäksi vuonna 2006 noin 80 % Suomessa julkaistuista tohtorin väitöskirjoista julkaistiin englanniksi (Pöyhönen 2009: 1, 3). Englanninkielisten tutkintojen määrä selittyy esimerkiksi sillä, että monilla aloilla opetuskieli on englanti. Englannin kieli on siis yhä useammin tieteellisen kirjoittamisen kieli. Korkeimman opetuksen englanninkielistyminen ei koske ainoastaan Suomea, vaan kyseessä on globaali ilmiö, joka näkyy jo useissa yliopistoissa maailmalla. Esimerkiksi Saksassa yliopistoihin on luotu opintokokonaisuuksia, jotka voi suorittaa kokonaan englanniksi. Vuonna 2003 Suomessakin oli jo noin 400 koulutusohjelmaa, joiden pääasiallinen opetuskieli on englanti. (Hughes 2008: 121–122.)

Tieteen kieli ja korkeimman opetuksen kieli on siis yhä useammin englanti myös Suomessa. Jotta voimme ymmärtää, miksi yksittäinen kieli saa sellaisen valta-aseman, että sitä voidaan nimittää tieteen yleiskieleksi, meidän tulee ymmärtää kielen valta-aseman muodostumista. John Edwards (1995: 40) pohti artikkelissaan *Language attitudes and their implications among English speakers*, että yksittäisen kielen leviäminen maailmanlaajuisesti ei johdu siitä, että se olisi jotenkin lingvistiksi parempi tai tehokkaampi kuin jokin muu kieli, vaan yleistymiseen vaikuttavat monet muut asiat kuin kielitieteelliset tekijät. Kielen valta-asemaan vaikuttaa muun muassa sotilaallinen, poliittinen ja taloudellinen valta. Kielen valta-asema muodostuu yksinomaan siitä, että sen alkuperäisillä puhujilla on hallussaan sellaisia pakollisia hyödykkeitä, joita muiden kielten puhujat tarvitsevat omiin tavoitteisiinsa päästäkseen: vaurautta, valtaa ja sivistystä. (Edwards 1995: 40.) Tässä tutkimuksessa selvitän, mitkä asiat vaikuttavat korkeimman opetuksen kieleen ja samalla havainnoin myös sitä, nähdäänkö suomen kieli edelleen tärkeänä tieteellisessä kontekstissa vai onko englannista tullut korkeimman opetuksen kieli.

2 KIELENSUUNNITTELU JA ASEENTEET

2.1 Kielenohjailusta kielen aseman suunnitteluun

Kielipolitiikka on terminä monimutkainen siksi, että eri konteksteissa sillä voidaan tarkoittaa kieleen liittyviä ilmiöitä aina kielenopetuksen suunnittelusta kielenhuoltoon. Koska kielipolitiikka on käsitteenä niin laaja, on tarpeen tehdä jaottelua kielipolitiikan eri ilmiöiden välille. Harri Mantila (2006: 39) puhuu kielipolitiikasta kaikkinaisena toimintana, jolla kielenkäyttöä yhteiskunnassa säädellään”. Kielipolitiikan termit voidaan ymmärtää eri tavoin riippuen tutkimuksen kiinnostuksen kohteista. Robert L. Cooperin (1989: 29–30) mukaan termiä kielipolitiikka (*language policy*) käytetään useimmiten *kielensuunnittelun* (*language planning*) synonyymina. Paula Sajavaara (2008: 67–71) puhuu myös *tietoisesta kielenohjailusta*, jolla hän viittaa nimenomaan *kielensuunnitteluun*. Tieteen termipankin (2016a) mukaan *kielipolitiikka* käsittää kielen tai kielten ja yhteiskunnan suhteita kattavat toimet, joista esimerkkinä mainitaan koulutuksen kielestä päättäminen, kielenhuollolliset asiat ja uhanalaisten kielten elvyttäminen.

Kielensuunnittelun tai *kielisuunnittelun* Tieteen termipankki (2016b) määrittelee ”yhden tai useamman valtiossa käytetyn kielen yhteiskunnallisen aseman, standardisoinnin ja ylläpidon suunniteluksi”, josta esimerkkinä mainitaan ”uhanalaisten kielten elvyttäminen, kielen uudistaminen ja normitus, opettaminen ja virallinen kielipolitiikka”. Tieteen termipankin määritelmät ovat lähes samanlaiset; kielensuunnittelussa puhutaan *opettamisesta koulutuksen kielestä päättämisen* sijaan ja kielensuunnittelussa mainitaan myös *virallinen kielipolitiikka*. Näin ollen voidaan termien välille asettaa hierarkia, jossa kielensuunnittelu on yläkäsite, joka pitää sisällään *virallisen kielipolitiikan*.

Käytän tutkimuksessani termiä *kielensuunnittelu* kuvaamaan kielipoliittista toimintaa yliopiston strategisissa teksteissä. Kielensuunnittelu on siis kaikkea yhteiskunnan kielenkäyttöä koskevaa suunnittelua. Cooper (1989: 31–34) on esittänyt, että kielipolitiikka, tässä tapauksessa kielensuunnittelu, voidaan jakaa joko *kielenulkoiseen suunnitteluun* (status planning) tai *kielensisäiseen suunnitteluun* (corpus planning). Kielenulkoisella kielensuunnittelulla Cooper tarkoittaa toimia, jotka keskittyvät esimerkiksi lainsäädäntöön, opetettaviin kieliin, koulutuksen kieleen ja kielipalveluihin. Kielensisäisellä kielensuunnittelulla Cooper tarkoittaaakin muun muassa kielenhuoltoa ja oikeinkirjoitusohjeita, eli kielen sisällä tapahtuvaa ohjausta. Jaottelu ei ole riittävän tarkka tutkimukseni kannalta, joten täsmennän termiä Kotimaisten

kielten keskuksen (Kotus 2016) määritelmää kielipolitiikasta – tässä tutkimuksessa siis kielensuunnittelusta – jonka mukaan kielipolitiikka voidaan jakaa neljään osa-alueeseen: 1. *kielen aseman suunnittelu*, 2. *kielen kehittäminen*, 3. *kielenopetuksen suunnittelu* ja 4. *kielitekniologia*. Kielipolitiikalla tarkoitetaan siis sitä, kuinka tietoisilla toimilla pyritään järjestämään kielten ja yhteiskunnan välisiä suhteita, esimerkiksi sitä, pitäisikö ruotsin kielen asema Suomen toisena kansalliskielenä säilyttää. *Kielen aseman suunnittelu* tarkoittaa muun muassa kieltä koskevien lakien ja ohjelmien ja selvitysten laatimista. Myös uhanalaisten kielten elvyttäminen ja ihmisten asenteisiin eri kieliä kohtaan vaikuttaminen ovat kielen aseman suunnittelua. (Kotus 2016.) Yhtenä esimerkkinä kieltä ja kielenkäyttöä koskevasta laista on esimerkiksi Hallintolaki (6.6.2003/434), jossa on säädetty viranomaisen kielen käytöstä 9 §:ssä *Hyvän kielenkäytön vaatimus*. Tässä tutkimuksessa *kielen aseman suunnittelua* on siis yliopiston strategisten tekstien linjaukset suomen kielestä ja toisaalta kansainvälistymisestä. Strategisilla teksteillä pyritään kuitenkin ohjaamaan muun muassa yliopiston henkilöstön toimintaa ja näin ollen teksteillä myös vaikutetaan henkilöstön asennoitumiseen yliopiston kielikäytänteitä kohtaan.

Kielen kehittämisellä eli *corpussuunnittelulla* viitataan suunnitelmalliseen kielen kehittämiseen, joka tarkoittaa – kielen tilanteesta riippuen – kaikkea kokonaisen kirjoitusjärjestelmän luomisesta, kirjoitetun kielen kielenhuollosta, nimistön suunnittelusta ja sanakirjatyöstä sanaston ja termistön kehittämiseen. *Kielenopetuksen suunnittelulla* taas tarkoitetaan oppiainneiden äidinkieli ja kirjallisuus, toinen kotimainen kieli ja suomi ja ruotsi toisena kielenä opetuksen suunnittelua ja myös niiden oppimisen turvaamista. Lisäksi myös vieraiden ja alueellisten kielten sekä vähemmistökielten opetuksen suunnittelu on osa tätä kielensuunnittelun kenttää: esimerkkeinä tästä suomalaisen viittomakielen ja saamen kielen opetuksen suunnittelu ja kehittäminen. Neljäs kielipolitiikan osa-alue on *kielitekniologia*, jolla tarkoitetaan erilaisien omankielisten tietoteknisten ohjelmien ja työkalujen luomista. (Kotus 2016.) Tässä tutkimuksessa selvitetään siis asenteita suomen kieltä kohtaan korkeimman opetuksen kielenä ja lisäksi olen selvittänyt suomen kielen asemaa kansainvälistyvässä yliopistomaailmassa, joten tutkimukseni kuuluu kielensuunnittelun osa-alueista *kielen aseman suunnittelun* tutkimuskenttään.

Suomen kielen asemaan korkeimman opetuksen kielenä vaikuttaa myös konteksti, jossa kieltä käytetään. Yliopisto on monikielinen ja -kulttuurinen toimintaympäristö, jossa useiden kielten yhtäaikaista käyttöä tarkoittaa myös sitä, että kielenkäyttäjät tekevät valintoja kielten välillä aina kontekstista riippuen. Monikielisissä yhteisöissä kielet kamppailevatkin vallasta ja lopputuloksena on yleensä jokin seuraavista Rajend Mesthrien (2009: 245) artikkelissaan

Clearing the Ground: Basic Issues, Concepts and Approaches esittelemistä vaihtoehtoista: *koodinvaihto* (language shift), *kielen ylläpito* (language maintenance) ja *kielikuolema* (language death). *Koodinvaihdolla* tarkoitetaan kielensuunnittelussa sitä, kun yksi kieli korvaa toisen kielen pääasiallisena kommunikaation ja sosiaalistumisen keinona yhteisössä. Yliopistokontekstissa esimerkiksi englannin kieli on tiedeyhteisön yhteinen kieli, joten englannin kieli on korvannut latinan yliopistomaailmaan sosiaalistumisen kielenä. *Kielen ylläpito* merkitsee jonkin kielen jatkuvaa käyttöä kilpailuasetelmassa, jossa on käytössä jokin muu alueellisesti ja sosiaalisesti voimakkaampi kieli. Esimerkiksi saamen kielen käyttö opetuksessa on kielen ylläpitoa, koska valtaosa myös saamenkielisten alueiden kouluista on suomenkielisiä. *Kielikuolemalla* tarkoitetaan sellaista kielen käytön vähenemistä, jonka seurauksena kieli on käytössä vain yhdellä yhteisöllä maailmassa. Esimerkiksi jos kielellä on enää vain yksi äidinkielen puhuja tai jos kieltä ei enää käytetä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. (Mesthrie 2009: 245.)

Kielensuunnittelusta puhuttaessa on hahmotettava yhteiskunnassa kolme rinnakkain toimivaa kieltä, jotka vaikuttavat kielen aseman suunnitteluun: äidinkieli, kansalliskieli ja kansainvälinen lingua franca. (Mantila 2002: 8). Jyväskylän yliopistossa äidinkieli on valtaosalla opiskelijoista suomi, joten äidinkieli on Jyväskylän yliopistossa valtakieli. Kansalliskieliä ovat Kielilailalla (6.6.2003/423) säädetyt suomi ja ruotsi, joiden asema yliopistossa on siis jo lailla säädetty. Lingua francana Jyväskylän yliopistossa toimii englanti, koska siitä on tullut kansainvälisen tiedeyhteisön yhteinen kieli. Kielen aseman suunnitteluun vaikuttaa siis myös se, miten erilaisissa kieltä koskevissa säädöksissä kieliin suhtaudutaan ja ketkä kyseisiä kieliä käyttävät. Jotta yliopistossa voidaan tehdä järkeviä ja perusteltuja ratkaisuja, päätöksentekijöillä tulee olla riittävän monipuolinen *kielitietoisuus*, eli ymmärrys niistä asioista, jotka vaikuttavat kielensuunnitteluun Harri Mantila (2002: 8).

Tässä tutkimuksessa kielen aseman suunnittelulla tarkoitan erityisesti niitä käytännön toimenpiteitä opetuksessa ja strategisia linjauksia yliopiston kirjallisissa dokumenteissa, joita yliopistossa on tehty vallitsevan kielensuunnittelun pohjalta. Tutkimus keskittyy siis kielenulkoisen politiikan tarkasteluun. Tämän tutkimuksen yhteydessä kielensuunnittelu määrittyy siis yliopiston harjoittamana toimintana suomen kieltä kohtaan. Kielenulkoista politiikkaa tarkastelen yliopiston kirjallisista dokumenteista, joista voidaan nähdä strategisia linjauksia suomen kielen asemasta opetuskielenä suhteessa muihin kieliin. Tutkimukseni pääpaino on niiden asenteiden ja arvojen tarkastelussa, joita yliopiston opintoasiainpäälliköillä ja opiskelijoilla on suomen kieltä kohtaan. Koska tutkimuksen fokus on arvoissa ja asenteissa, kielensisäisen suunnittelun tarkastelu jää vähemmälle ja kielenulkoisen suunnittelu korostuu.

2.2 Tieteen kieli ja englantia, tieteen lingua franca

Tutkimukseni aihe ei varsinaisesti ole englannin kielen asema yliopistoissa, mutta koska englantia on yleistynyt opetuksessa, oma tutkimukseni sivuaa osittain myös englannin käyttöä. Lisäksi englannin valta-asema tieteen kielenä ja sen vaikutukset yksittäisten kielten asemaan korkeakouluopetuksessa tulee ottaa huomioon, kun tutkitaan suomen kielen asemaa korkeimman opetuksen kielenä. Englannin yleistymisen syitä selvittänyt Rebecca Hughes (2008: 111) havaitsi, että kolme suurinta syytä korkeakoulujen kansainvälistymiselle ovat *opiskelijaliikkuvuus*, *työntekijöiden liikkuvuus* ja *opinto-ohjelmien ja koulutusjärjestelmän liikkuvuus*. Opiskelijaliikkuvuudella tarkoitetaan siis vaihto-opiskelijoita, niin vaihtoon lähteviä kuin vaihtoon tulevia. Esimerkiksi Suomeen tulevat vaihto-opiskelijat eivät useinkaan osaa suomea, joten heille tarjotaan englanninkielistä opetusta. Tämä on yliopistolle kannattavaa, sillä laaja kansainvälisten koulutusohjelmien tarjonta lisää oppilaitoksen houkuttelevuutta. Työntekijöiden liikkuvuudella Hughes tarkoittaa lähinnä yliopiston opetushenkilöstön ja tutkijoiden liikkuvuutta. Kansainvälisten tutkijoiden ja opettajien saaminen vaikuttaa yliopiston maineeseen, ja tämä osaltaan lisää houkuttelevuutta. Opinto-ohjelmien ja koulutusjärjestelmän liikkuvuudella Hughes viittaa lähinnä englanninkieliseen yliopistomaailmaan, josta eurooppalainen korkeakoulujärjestelmä on ottanut mallia. (Mts. 125, 114, 117.) Tämä tarkoittaa käytännössä siis sitä, että eurooppalaiset yliopistot ovat ottaneet mallia omiin koulutusohjelmiinsa menestyneempien valtioiden (Englanti ja Yhdysvallat) korkeakoulumalleista.

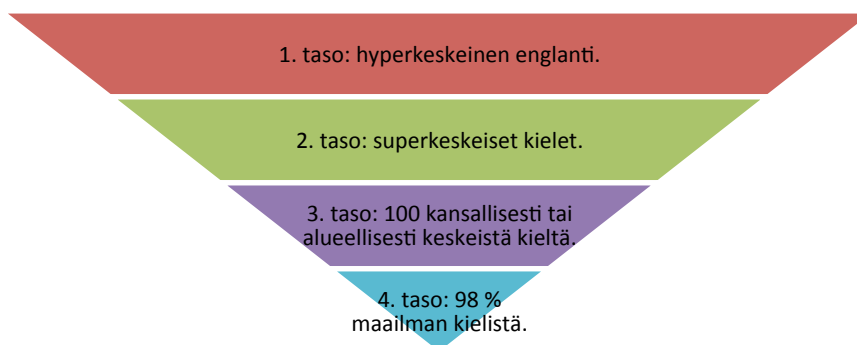
Hughes (2008: 115) selvitti myös englannin kielen asemaa korkeakouluopetuksen kielenä OECD-maissa. Hughesin mukaan englannin kielen voittokulku tieteen kielenä johtuu useista osatekijöistä. Ensinnäkin englanninkieliset maat ovat suosituimpia opiskelijaliikkuvuuden kannalta. Noin 70 % Aasian vaihto-opiskelijoista hakeutuu vaihtoon englanninkieliseen maahan. Toisaalta Yhdysvaltojen taloudellinen ja kulttuurinen asema luo paineen englannin kielen hyväälle osaamiselle myös pienemmissä Euroopan maissa.

Englannin kielen asemaa yliopistoissa ovat selvittäneet Ulrich Ammon ja Grant McConnell (2002), tutkimuksessaan *English as an academic language in Europe: a survey of its use in teaching*, jossa he selvittivät useiden Euroopan maiden korkeakoulujen englanninkielisen opetuksen määrää teettämällä kyselyn yliopistojen henkilökunnalla. Kyselyyn osallistivat myös kaikki suomalaiset yliopistot. Ammonin ja McConnellin (2002: 7) tutkimuksessa selvisi, että englantia on selkeästi dominoivin vieras opetuskieli eurooppalaisissa korkeakouluissa ja englantia nähdään tulevaisuuden opetuskielenä. Englannin leviämistä globaaliksi opetuskieleksi on auttanut se, että monet korkeimman opetuksen piirissä kokevat, että englannin-

kielisen opetuksen tarjoaminen on ainut keino houkutella ulkomaalaisia opiskelijoita, tieteen tekijöitä ja tutkijoita. Tutkimuksen informantit kokivat, että heidät on pakotettu opettamaan englanniksi, koska ilman englanninkielistä opetusta yliopistosta voi tulla kansainvälisesti eristynyt tai se voi jäädä jopa vain alueelliseksi yliopistoksi (*provincial*). (Mp.)

Tällainen ajatus yliopistosta jonkin tietyn provinssin yliopistona on Suomessa aika tuntematon käsite, koska suomalaiset yliopistot ovat kansallisia ja myös kansainväliseen vaikuttavuuteen pyritään. Suomessa provinsseja voisivat olla esimerkiksi maakunnat, mutta jos ajatellaan Eurooppaa yhtenäisenä alueena tai tiedemaailmaa yhtenä isona yksikkönä, tällöin Suomikin saattaa näyttäytyä kansainvälisesti eristyneenä ja yksittäinen yliopisto on tiedemaailmassa vain etäinen, alueellinen vaikuttaja, koska suomen kieli on kuitenkin marginaalikieli kaikkien eurooppalaisten kielten joukossa.

Yliopistojen hierarkkinen jaottelu alueellisiin yliopistoihin ja kansainvälisesti merkittäviin yliopistoihin riippuu siis Ammonin ja McConnellin (2002: 7) mukaan siitä, että yksittäinen kieli on saanut valta-aseman tieteen kielenä ja yliopistot ovat pakotettuja käyttämään kyseistä kieltä, jotta ne kykenevät pysymään osana kansainvälistä tiedeyhteisöä. Maailman kielet voidaan järjestää myös hierarkisesti sen mukaan, mitkä kielet ovat tieteen kieliä maailmalla ja mikä on niiden keskinäinen suhde tieteen teossa. Maailman kielet voidaan jakaa neljälle tasolle tieteen kontekstissa Abram de Swaanin (1993, 2001) esittelemän hierarkisen mallin mukaan, jonka pohjalta olen muodostanut kuvion 2 *Maailman kielet tieteen kontekstissa*.

Kuvio 2. Maailman kielet tieteen kontekstissa.

Kuviossa 2 *Maailman kielet tieteen kontekstissa* siis 1. tasolla oleva *hyperkeskeinen englanti* on ainut globaalisti käytetty tieteen kieli. Tasolla 2. *superkeskeiset kielet* on sellaisia kieliä, koita käytetään yhtä valtiota laajemmalla alueella, kuten esimerkiksi ranska, espanja, venäjä, kiina, japani, arabia, hindi, saksa tai portugali. Suomen kieli ja muut pohjoismaiset

kielet ovat vasta kolmannella tasolla *100 kansallisesti tai alueellisesti keskeistä kieltä*. Tällaiset alueellisesti keskeiset kielet eivät ole levinneet kansainvälisesti laajaan käyttöön. Neljännessä tasolla on 98 % maailman kielistä, jotka voidaan ajatella tieteenteon kannalta perifeeriksi, eli ne ovat erilaisten pienten yhteisöjen äidinkieliä, mutta niillä ei ole virallisen kielen statusta niissä valtioissa, joissa niitä puhutaan, esimerkiksi karjalan kieli Venäjällä. Perifeerisistä kielistä ei puhuta tieteen kielinä, sillä niiden ajatellaan olevan asemaltaan ja leksikaaliselta korpukseltaan epäsoivia tieteen kieleksi. (Hamelin 2007: 54 mukaan de Swaan 1993, 2001.) Kielten hierarkia tieteenteossa ei ole 2000-luvun ilmiö, vaan korkeimman opetuksen ja tieteellisen julkaisun kielenä on ollut historian saatossa useita kieliä. Esimerkiksi 1900-luvulla kansainvälisessä tiedemaailmassa oli käytössä kolme valtakieltä: ranska, saksa ja englanti (Ammon & McConnell 2002: 11). Englannin merkitys tieteenkielenä voimistui kuitenkin nopeasti ensimmäisen ja varsinkin toisen maailmansodan jälkeen kun Yhdysvalloista tuli talouden ja politiikan edelläkävijä (Hamel 2007: 55–56). Suomessa englannin levittäytymistä ovat edesauttaneet yhteiskunnan rakennemuutokset ja länsimaisten arvojen sekä angloamerikkalaisen kulttuurin ja politiikan arvostus (englannin yleistymisen syistä Suomessa tarkemmin ks. Leppänen & Nikula 2008: 16–20).

Englannin asemaa Suomessa ovat selvittäneet Sirpa Leppänen ym. tutkimushankkeessa *English voices in Finnish Society* vuosina 2003–2006, joka on osa *Englannin kielen vaihtelun, kontaktien ja muutoksen tutkimuksen huippuyksikköä*, eli VARIENG-hanketta. Tutkimushankkeen ja VARIENG-tutkimusyksikön tutkimushankkeiden pohjalta on julkaistu vuonna 2008 kirja *Kolmas kotimainen: Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*. Kirjassa on esiteltyä tutkimuksia siitä, millaisissa tilanteissa ja miten suomalaiset ottavat englannin kielen käyttöönsä. (Leppänen, Nikula & Kääntä 2008: 7.) Kirjassa tuodaan esille näkökannan, jonka mukaan englanti ei valtaa suomen kieleltä tilaa, vaan suomen kielen puhujat käyttävät englantia kielellisenä resurssina suomen kielen rinnalla (Leppänen ym. 2008: 424–426). Kirjassa esitellään, kuinka tilanteinen kielen valinta voidaan jakaa kolmeen mahdolliseen suomen ja englannin kontaktimuotoon, joissa suomalaiset käyttävät englantia:

1. Kontaktitilanne: Kokonaan tai pääasiassa englanninkieliset kielenkäyttötilanteet.
2. Kontaktitilanne: Kaksikieliset kielenkäyttötilanteet, joissa osallistujat käyttävät sekä englannin että suomen kieltä.
3. Kontaktitilanne: Pääosin suomenkieliset kielenkäyttötilanteet, joissa on myös englanninkielisiä elementtejä.

Kontaktitilanteessa 1. englanti valitaan yhteiseksi käyttökieleksi yleensä siksi, että se on osallistujien ainut yhteinen kieli, esimerkiksi yliopiston kansainvälisessä tutkijaseminaarissa. Englanti toimii pääasiallisena kielenä myös silloin, kun se on valittu yhtiön viralliseksi kieleksi tai kun suomalaisessa luokkahuoneessa opetetaan englanniksi. Kontaktitilanteessa 2. kieltä vaihdetaan tiheämmin kuin tilanteessa 1. Esimerkiksi verkkokeskustelut ja fanifiktio ovat sellaisia kielenkäytön tilanteita, joissa kieltä vaihtamalla, eli *koodinvaihdolla* rakennetaan omaa kielenkäytön tyyliä. Kolmannessa kontaktitilanteessa suomen kielen joukkoon sekoittuu englanninkielisiä tai englantiperäisiä yksittäisiä sanoja tai lausekkeita. Tällaisista kielenkäyttötilanteista esimerkkeinä on nimetty videopelitalanteet tai nuorille suunnatut radio-ohjelmat. (Leppänen & Nikula 2008: 22–24.) Vaikka tutkimukseni ei keskity englannin kielen käyttöön opetuskielenä, kielten rinnakkaista käyttöä ja koodinvaihtoa esiintyy myös yliopisto-opetuksessa, joten Leppäsen ja Nikulan (mp.) esittelemät koodinvaihtotilanteet selittävät osaltaan mahdollista suomen ja englannin rinnakkaista käyttöä yliopiston opetuskielenä.

Vuonna 2009 Leppänen ym. julkaisivat teoksen *Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa. Käyttö, merkitys ja asenteet*, jossa työryhmä selvitti kyselyn avulla muun muassa suomalaisten suhtautumista englannin kieleen ja sen tulevaisuuteen Suomessa (Leppänen ym. 2009: 5). Tutkimuksessa pyydettiin eri väestöryhmiin kuuluvia vastaajia arvioimaan eri kielten osaamistarvetta asemaa 20 vuoden kuluttua. Oman tutkimukseni kannalta on merkittävää, että tutkimuksen kokonaisaineistosta lähes kaikkien vastanneiden väestöryhmien arvio suomen kielen tarvitsemisesta tulevaisuudessa oli yli 95 %. Vain maahanmuuttajien ja tieteenekijöiden arvio suomen kielen tarpeesta jäi alle 95 %:n. (Leppänen ym. 2009: 136.)

Tässä tutkimuksessa keskityn siis selvittämään suomen kielen asemaa Jyväskylän yliopistossa nimenomaan opetuskielenä. Leppäsen ym. (2009) tutkimustulos tieteenekijöiden suomen kielen osaamistarpeesta onkin kytköksissä tämän tutkimuksen aiheeseen, sillä yliopistojen opetuskieli on myös tieteenekijöiden kieli. Emme siis voi erottaa korkeimman opetuksen kieltä ja tieteen kieltä toisistaan.

2.3 Sosiolingvistiikka ja asennetutkimus

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys sijoittuu sosiolingvistiikan ja laadullisen asennetutkimuksen kenttään, joskin metodina keskityn käyttämään laadullista sisällönanalyysia selvittäessäni asenteita suomen kieltä kohtaan korkeimman opetuksen kielenä. Jotta asenteita voidaan tarkastella luotettavasti, ensin tulee ymmärtää, mitä tarkoitetaan *asenteella* ja miten asenteet muodostuvat. Yksinkertaisimmillaan asenteella tarkoitetaan opittua myönteistä tai kielteistä

tapaa suhtautua johonkin asiaan (Kantolan 2013: 20 mukaan Fishbein & Ajzeen 1975: 6). Sosiolingvistiikassa *asenne* on taas usein tarkoittanut mielipidettä nimenomaan kielestä ja sen käyttäjistä (Paavola 1987: 9; Gardner 1982: 132–133; Edwards 1982: 20). Gordon W. Allport (Erwinin 2001: 12 mukaan Allport 1954) on määritellyt asenteen laajemmin: ”asenne on opittu taipumus ajatella tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan”. Allportin mukaan asenne siis *opitaan*, eikä asenne ole pelkästään mielipide, vaan se on kokonaisvaltainen tapa tuntea ja käyttäytyä tietyllä tavalla.

Yhteiskuntatieteistä erityisesti sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa ollaan oltu kiinnostuneita asenteista. Sosiaalipsykologiassa asenne ymmärretään henkilön suhtautumisena johonkin ilmiöön kokonaisvaltaisesti. Belgialainen sosiaalipsykologi Nuttin tutki asenteita *tuttuus-ilmiön* avulla. Nuttinin tutkimuksissa selvisi, että ihmisellä on taipumus pitää siitä, mikä on hänelle entuudestaan *tuttua*, tai jonka hän *omistaa*. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2001: 189–190.) Tuttuus-ilmiötä ei siis pidä tarkastella vain kahtiajaolla *äidinkieli – vieras kieli*, vaan *tuttuus* rakentuukin aina käyttöympäristössään, käyttäjiensä määrittämänä. Kielenkäyttäjä, joka haluaa kuulua johonkin tiettyyn ryhmittymään, esimerkiksi akateemiseen tiedeyhteisöön, käyttää tiedeyhteisön vallitsevaa kieltä.

Asenteeseen vaikuttaa siis se, mihin ryhmittymään henkilö haluaa kuulua, ja onko ilmiö henkilölle tuttu entuudestaan. Tästä esimerkkinä William Labovin tutkimus *The Social Motivation of a Sound Change* jossa selvisi, että pienellä murrealueella jo pienet kouluikäiset osoittavat mieltymästään kotipaikkaansa käyttämällä enemmän murretta kuin sellaiset, jotka halusivat pois. Labovia pidetään sosiolingvistiikan isänä, sillä tutkimuksissaan hän on selvittänyt englannin murrepiirteiden yhteyttä puhujien asenteisiin ja sosiaaliseen taustaan. (Mielikäisen 1981: 113 mukaan Labov 1963.) M.A.K. Halliday (1978: 183) kuvailee Labovin (1967) tutkimustuloksia teoksessaan *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. Hallidayn mukaan yksi Labovin merkittävimmistä löydöistä oli se, että riippumatta sosiaalisesta luokasta, ihmisten asennoituminen vaihtelee puhujan kielenkäytön vaihtelun mukaan.

Suomessa asennetutkimus yleistyi sosiolingvistiikassa 1970-luvulla, kun havaittiin, että kielellisiä variaatioita voidaan selittää sosiaalisten muuttujien avulla. Tutkijat huomasivat, että sosiaalinen konteksti vaikuttaa puheeseen ja kielen katsottiin heijastelevan sosiaalista todellisuutta. (Lehtinen 1999:151–152.) Sosiolingvistinen tutkimus on ollut tieteidenvälistä tutkimusta, sillä sosiolingvistiikan parissa on tutkittu esimerkiksi monikielisyyttä (sosiologia), murteita (kielitiede) ja asenteita (sosiaalipsykologia) (Määttä 1999: 28). Suomalaisen sosiolingvistiikan kiinnostuksen kohteena ovat olleet lähinnä murteenpuhujat ja pienten paikallis-

murteiden väliset suhteet. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–13.) Vaikka Suomessa sosiolingvistiikka on keskittynyt dialektologiaan ja variaatiotutkimukseen, sosiolingvistiikka sisältää myös siis kielellisten asenteiden tarkastelun.

Ensimmäinen suomen kieltä koskeva asennetutkimus ilmestyi vasta vuonna 1980-luvun lopulla, kun Liisa Paavola (1987) selvitti ruotsinkielisten asenteita äidinkieltään ja suomen kieltä kohtaan osana *Helsingin kaksi kieltä* -hanketta. Hankkeen tarkoituksena oli selvittää suomen kielen ja ruotsin kielen vuorovaikutusta sekä tutkia suomenkielisten ja ruotsinkielisten yhteiseloja Helsingissä. Paavolan tutkimuksessa suomenkielisten kanssa naimisissa olevien ruotsinkielisten kielellisiä asenteita tutkittiin tilanteisen käytön näkökulmasta ja ruotsinkielisten suomen kieltä koskevia asenteita tutkittiin osana suomalaistumista. (Paavola 1987: 1.) Tutkimuksessa selvisi, että sellaiset jo lähes täysin suomalaistuneet ruotsinkieliset, jotka käyttivät ruotsia enää suhteellisen harvoin, olivat *välinpitämättömpiä* ruotsin häviämisen suhteen, vaikka suomalaistuminen koettiin edelleen negatiivisena (mts. 268).

Paavolan lisäksi Suomen kielisosiologian piirissä on tehty muutamia muitakin vähemmistöryhmittymien kielellisiin asenteisiin keskittynyttä tutkimusta. Esimerkiksi saamen kielen ja ruotsin kielen käyttöä ja niihin liittyvää kielenvaihtoa suomen kieleen ovat selvittäneet Marjut Aikio (1988) väitöskirjassaan *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980* ja Marika Tandefelt (1988). Lisäksi Anna-Riitta Lindgren (2000) tutki Helsingin saamelaisten kielellistä identiteettiä ja asenteita. Tutkimuksessaan Lindgren haastatteli pääkaupunkiseudulla asuvia, saamelaista syntyperää olevia henkilöitä ja selvitti heidän saamen kielen käyttöönsä urbaanissa ympäristössä. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin haastateltujen suhtautumista saamelaisuuteen ja saamen kieleen. Lindgrenin mukaan saamelaisten suhtautuminen saamelaisuuteen ja saamen kieleen vaihteli positiivisesta (toiveet kielen elpymisestä) negatiiviseen (saamelaisuus nähtiin vanhan ajan elämänmuotona). Lindgrenin mukaan tulevaisuudessa pääkaupunkiseudun saamelaisten saamen kielen käyttöön vaikuttaa myös globaalistuminen ja valtaväestön asenteet saamelaisia kohtaan. (Lindgren 2000: 244–247.) Vaikka Lindgrenin tutkimus on keskittynyt vähemmistökielen asemaan Suomessa, sen tulokset saamelaisten kielivalinnoista ja suhtautumisesta äidinkieliensä liittyvät myös omaan tutkimukseeni, koska tutkimuksessani selvitän suomenkielisen yliopiston opiskelijoiden ja henkilöstön suhtautumista suomen kieleen.

Samankaltaiseen tutkimustulokseen Labovin (1963) kanssa on päätynyt esimerkiksi Laura Kantola (2013: 20), joka selvitti pro gradu tutkielmassaan *Verkkokeskustelijoiden asenteet julkisuuden henkilöiden murteella puhumista kohtaan* ei-lingvistien kieliasenteita diskursiintutkimuksen keinoin. Kantola on löytänyt aineistostaan neljä eri diskurssia: tunne-, vuoro-

vaikutus-, rekisteri- ja asiantuntijadiskurssi, joiden avulla hän on luokitellut asenteita. Lisäksi Kantola on tutkinut sitä, mitkä asiat mahdollisesti vaikuttavat asenteisiin. (Mts. 75, 77.) Kantolan tutkimuksessa selvisi, että osa ihmisistä ajattelee, että murre ei sovi naisille, ja murteenpuhuminen saattaa jopa ”laskea naisen ulkonäköpisteitä”. Lisäksi Kantolan informantit kokivat, että jos henkilö edustaa jotakin instituutiota, hänen ei sovi puhua murteellisesti. (Mts. 77.) Kantolan tutkimuksessa ilmi tulleet tavat asennoitua murteellisesti puhuviin julkisuuden henkilöihin viittaavatkin tietynlaisiin yhteisiin asenteisiin.

Halliday (1978: 184, 233–234) selventää, että jo 13–18-vuotiaana ihminen oppii tunnistamaan tällaisen kielenkäytön vaihtelun, *variaation*, sosiaaliset merkitykset, vaikka eri kielenkäytön muotojen eroja ei erikseen opettaisi. Näihin yhteisiin asenteisiin Hallidayn mukaan siis sosiaalistutaan, vaikka alueelliset murteet ovat väistyneet esimerkiksi nuorisoslangin tieltä. Kun kieltä ajatellaan funktionaalisuuden näkökulmasta, kielellisen variaation tehtävä onkin osoittaa henkilön sosiaalinen asema suhteessa muihin eli hierarkia, kuten ikä tai yhteiskuntaluokka. Variaation rinnalla Halliday käyttää termiä *rekisteri* (*register*). Rekisterillä Halliday viittaa siis lähinnä siihen käyttökontekstiin, jossa kieltä käytetään. Yhteiskunnan rakenne määrittää sen, kuka (sosiaalisesta hierarkiasta riippuen) pääsee osalliseksi mihinkin rekisteriin. Esimerkkinä Halliday mainitsee hallinnossa käytettävän standardisoidun, kansallisen yleiskielen ja maanviljelyksessä käytetyn paikallisen murteen. Hallidayn mukaan murre edustaa rekisteriä: kun kuulemme paikallismurteen, suljemme osan tuntemistamme rekistereistä pois, koska niihin ei liity murteen puhuminen. (Halliday 1978: 110–111, 185–186.)

Tässä tutkimuksessa kieleen suhtautumista analysoidaankin nimenomaan yliopistokontekstissa, joten kielen *tuttuuden* tunnistaminen aineistosta antaa viitteitä siitä, mikä kieli on korkeimman opetuksen kannalta tärkeimmässä asemassa. Tuttuus-ajatuksen pohjalle muodostuu siis tämän tutkimuksen hypoteesi: opiskelijoille tutuin kieli on oma äidinkieli, Jyväskylän yliopistossa useimmilla suomi, joka siis tuttuus-ajatusta mukailleen on mielekkäin myös opetuksielen näkökulmasta. Toisaalta tuttuus-ilmion tarkastelulla voidaan havaita myös suomen kielen aseman muuttuminen, eräänlainen merkityksen menetys. Tällöin suomen kieltä ei voidakaan enää pitää tutuimpana kielenä, vaan jopa vieraana kielenä yliopiston käyttöympäristössä.

Tutkimuksessani hyödynnän myös *sosiaalisen representaation* käsitettä, joka voidaan ajatella tulkintamallina, jota yksilö käyttää ympäröivän sosiaalisen maailman ja aineellisen ympäristön havainnoinnissa. Sosiaalisen representaatioteorian kehittäjä Serge Moscovici nimeää representaatioille kaksi tehtävää: toisaalta representaatio on yksilön väline järjestyksen luomiseen ja aineellisen maailman hallintaan, toisaalta representaatiolla luodaan jonkin yhtei-

sön koodi, jonka avulla nimetään ja luokitellaan muun muassa ympäröivää maailmaa. (Helkama ym. 2001: 185.)

Eräs sosiaalinen representaatio voisi olla vaikka käsite *pakkoruotsi*. Käsite on tuttu suomalaisille, mutta ei välttämättä esimerkiksi saksalaisille. Pakkoruotsi voidaan ajatella ruotsin kielen aseman, ja Suomen ja Ruotsin yhteisen historian sosiaalisesti representaatioksi. Jokainen suomalainen ymmärtää, että käsitteen alkuosa *pakko* viittaa yhteiseen historiaan Ruotsin kanssa ja samalla siihen, että ruotsi ei oppiaineena ole kovin suosittu Suomessa. Pakkoruotsiin siis liittyy sellaisia kulttuurisidonnaisia asioita, jotka eivät avaudu kulttuuriin kuumattomille. Tässä esimerkissä sosiaalinen representaatio siis antaa merkityksen ja tulkinnan sellaiselle arkitodellisuutemme osa-alueelle, joka on saksalaisille vierasta. (Helkama ym. 2001: 186.) Tutkimuksessani olen siis pyrkinyt löytämään niitä sosiaalisia representaatioita, joita yliopistossa käytetään puhuttaessa suomen kielestä opetuskielenä.

Asennetutkimuksessa siis yksilön sisäiset piirteet tai taipumukset on ajateltu arvoja muokkaaviksi, mutta asenteen voidaan ajatella olevan myös sosiaalisessa kanssakäymisessä otettu positio. Tässä tutkimuksessa asennetta tarkastellaankin nimenomaan ilmiönä, jossa yksilön arvottaminen saa merkityksensä vasta silloin, kun yksilö asettuu johonkin tiettyyn asemaan sosiaalisessa todellisuudessa. (Vesala & Rantanen 2007: 15–16; Billig 1996: 270.)

Eli haastattelemieni opintoasiainpäälliköiden ilmaiset representaatiot suomen kielestä voidaan nähdä yliopisto-organisaation asenteina, eikä pelkästään haastatellun yksilön asenteina, sillä opintoasianpäälliköt ovat asettuneet virkansa puolesta vastaamaan organisaation positioista ja opetuskieltä koskevat asenteet ja arvottamiset ovat syntyneet sosiaalisessa kontekstissa yhdessä muiden organisaatiossa toimivien ihmisten kanssa. Gordon Allport on esittänyt ajatuksen juuri tällaisesta *jaetusta asenteesta*, jossa esimerkiksi jollakin tietyllä ihmisryhmällä tai esimerkiksi tässä tutkimuksessa organisaatiolla on yhteinen, omissa sosiaalisissa kontekstissaan syntynyt arvomaailma (Vesala & Rantanen 2007: 16; Allport 1954: 31–34, 45).

Tutkimukseni rakentuukin osittain sen ajatuksen varaan, että Jyväskylän yliopistolla organisaationa on yhteinen, jaettu asenne opetuskieltä kohtaan. Tutkimukseni avulla voidaan myös tehdä havaintoja siitä, ulottuuko jaettu asenne organisaation sisällä opiskelijoihin asti. Eli voidaanko aineistostani löytää samanlaisia arvottamisia niin organisaation strategiatekstien, työntekijöiden kuin opiskelijoidenkin kesken. Jos sekä kirjalliset dokumentit, haastattelut kuin opiskelijoiden kyselyt antavat viitteitä samanlaisesta suhtautumisesta suomen kieltä kohtaan, tällöin voidaan puhua Thomasin ja Znanieckin (Vesalan & Rantasen 2007: 23 mukaan Thomas ja Znanieck 1974) esittelemästä *sosiaalisesta arvosta*. Tällöin yksilön, esimerkiksi

opiskelijan halu saada opetusta suomeksi, voidaan nähdä sosiaalisena arvona yliopiston opetuskieltä kohtaan.

Asenne ei siis ole vain yksilön suhtautumista johonkin asiaan, vaan asenne muodostuu myös siinä sosiaalisessa kontekstissa, jossa sitä ilmaistaan. Tutkimuksessani asenteella tarkoitankin Vesalan ja Rantasen (2007: 28) esittelemään määritelmää asenteesta, jossa joku, tässä tutkimuksessa esimerkiksi opiskelija tai yliopisto organisaationa, *arvottaa* jotakin kohdetta, tutkimuksessani suomen kieltä korkeimman opetuksen kielenä. Arvottaminen on siis myönteistä tai kielteistä arviointia jostakin kohteesta, ja arvottamista havainnoidaan argumentaation pohjalta (mp.). Jotta asenteita voidaan havainnoida aineistosta, tulee aineistoa hahmotella osakokonaisuuksiksi tutkimusasetelman mukaan. Koska tutkija jaottelee samantyyppisestä subjekti-asemasta samankaltaista kohdetta samankaltaisesti arvottavat omiin havaintoluokkiinsa, osakokonaisuuksia voidaan kutsua jo asenteiksi. (Mts. 39.) Tässä tutkimuksessa hyödynnän tätä osakokonaisuusjaottelua juurikin asenteiden tunnistamisessa siten, että olen eritellyt aineiston kannanotoista variaatiota ja ryhmitellyt keskenään samankaltaiset kannanotot.

Tässä tutkimuksessa keskityn relationistiseen asennenäkemykseen, eli asenne ilmiönä muodostuu osana kommunikaatiomaailmaa ja ihmisten vuorovaikutusta (Vesalan & Rantasen 2007: 29 mukaan Billig 1996). Tutkimukseni ei kuitenkaan ole retoriikan tutkimusta, vaan hyödynnän tutkimuksessani relationistista näkemystä siten, että asenteet ja arvottaminen havaitaan opetuskieltä koskevasta argumentoinnista ja pääpaino analyysissäni on sillä, miten suomen kieltä arvotetaan korkeimman opetuksen kielenä.

Vaikka suomalainen sosiolingvistiikka liittyy vahvasti murteiden variaatiotutkimukseen, asennetutkimus ja yhteistyö naapuritieteiden kanssa on yhä yleisempää. Paunonen (2009: 564–565) toteaaakin, että suomalaisessa sosiolingvistiikassa olisi vielä runsaasti tarvetta asennetutkimukselle ja että asennetutkimusten tulokset tarjoavat olennaista taustatietoa muun muassa käytännön kielensuunnitteluun. Tutkimukseni tuokin siis oman panoksensa sosiolingvistiikan asennetutkimuksen kenttään nimenomaan kielen aseman suunnittelun näkökulmasta.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineisto

3.1.1 Yliopiston kirjalliset dokumentit

Olen valinnut tarkastelun kohteeksi sellaiset yliopiston strategiset tai velvoittavat dokumentit, jotka koskevat opetuskielen valintaa. Yliopiston kirjalliset dokumentit ohjaavat tiedekuntien, opettajien ja opiskelijoiden toimintaa. Vaikka suuri osa opiskelijoista ei välttämättä ole tutustunut esimerkiksi tutkintosääntöön, silti se ohjaa muun muassa opintosuoritusten kieleen liittyvää toimintaa. Toisaalta opetussuunnitelmat ovat opiskelijoille tuttuja ja jokainen yliopisto-opiskelija lukee jossain vaiheessa ainakin oman pääaineensa opetussuunnitelmaa, sillä sen pohjalta opiskelija laatii myös oman, henkilökohtaisen opetussuunnitelmansa. Suurin osa tässä tutkimuksessa käytettävistä dokumenteista on sellaisia, että niiden kohdeyleisönä voidaan pitää yliopiston henkilökuntaa. Esimerkiksi kielipolitiikan toimenpideohjelma on suoria ohjeistuksia antava asiakirja, jota tiedekuntien henkilökunnan pitäisi käyttää ohjenuorana suunnitellessaan opetusta. Tässä tutkimuksessa keskityn analysoimaan vain niitä strategisten dokumenttien osia, jotka liittyvät opetuskieleen. Tutkimuksessa käytettäviä kirjallisia dokumentteja ovat:

- Jyväskylän yliopiston strategia *Laatua ja liikettä – Jyväskylän yliopisto 2017*, joka on hyväksytty yliopiston hallituksen kokouksessa 25.3.2010.
- Strategian toimenpideohjelma vuosille 2013–2014.
- Tutkintosääntö, joka on hyväksytty Jyväskylän yliopiston hallituksessa 11.3.2010.
- Jyväskylän yliopiston kielipoliittinen ohjelma, joka on hyväksytty yliopiston hallituksessa 25.1.2012.
- Kielipolitiikan toimenpideohjelma 2012–2013, joka on luovutettu rehtori Aino Salliselle 14.6.2012.
- Seurantareportti: Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka ja toimenpideohjelma, joka on luovutettu rehtori Matti Manniselle 20.1.2014.
- Valittujen tiedekuntien opetussuunnitelmat.

Yliopiston strategiassa on esitelty tavoitteita ja niiden edellyttämiä toimenpiteitä niin tutkimukselle, koulutukselle kuin yhteiskunnalliselle vuorovaikutuksellekin (Laatua ja liikettä

2010). Näiden painoalojen kehittämisen käytännön toteutus on esitelty erillisessä toimenpideohjelmassa. Jyväskylän yliopiston kielipoliittinen ohjelma on laadittu pitkälti strategiaa noudattaen. Kielipoliittisessa ohjelmassa on esitelty tavoitteita kolmelle osa-alueelle: yliopisto työyhteisönä, yliopisto opiskeluympäristönä ja yliopisto yhteiskunnallisena vaikuttajana. Myös kielipoliittisella ohjelmalla on oma toimenpideohjelmansa, johon on erikseen kirjattu niin tavoite, toimenpiteet, vastuullinen taho, kuin kustannusvaikutuksetkin.

Yliopiston tutkintosääntö eroaa strategiasta ja kielipolitiikasta siten, että tutkintosääntö on velvoittava asiakirja. Tutkintosääntö on yliopiston sisäinen määräys, jonka käytöstä on säädetty yliopistolain (24.7.2009/558) ensimmäisen luvun 28 §:ssä:

Yliopiston johtosäännöt ja määräykset

Yliopiston toiminnan ja hallinnon järjestämisestä määrätään yliopiston johtosäännössä ja muissa vastaavissa yliopiston sisäisissä määräyksissä.

Näin ollen yliopistolaki velvoittaa yliopistoa järjestämään toimintansa ja hallintonsa tutkintosäännön mukaisesti. Strategia ja kielipoliittinen ohjelma ovat sen sijaan yliopiston omia linjauksia ja suuntaa antavia näkemyksiä siitä, miten yliopistoa tulisi kehittää. Tutkintosäännössä on säädetty velvollisuuksista muun muassa opetusta, ja opetusta järjestävän yksikön, opettajan ja opiskelijan velvollisuuksia koskien.

Aineistooni kuuluu Jyväskylän yliopiston kolmen tiedekunnan opetussuunnitelmat, koska maisterintutkielmaan ei ollut mahdollista sisällyttää koko yliopiston opetuskielen tutkimusta. Aloitin tiedekuntiin tutustumisen lukemalla niiden opetusohjelmia ja -suunnitelmia. Tämän jälkeen valitsin tarkastelun kohteeksi sellaiset tiedekunnat, joiden opetussuunnitelmissa on myös jonkin verran muun kuin suomenkielistä opetusta. Lisäksi aineiston rajaamiseen vaikutti ennako-oletukseni tieteenalojen kielellisistä perinteistä.

Tässä tutkimuksessa kirjallisista dokumenteista painottuu eniten kielipolitiikka ja sen toimenpideohjelma, sillä kielipolitiikka on hallinnollinen asiakirja, joka ohjaa yliopiston henkilökuntaa kielivalinnoissa. Ennako-oletukseni on, että kielipolitiikassa näkyvät arvot ohjaavat opetuskieltä koskevia valintoja. Analyysi keskittyy myös opetussuunnitelmiin, sillä niissä näkyy opetuskielen tämänhetkinen tilanne tiedekunnissa. Kirjallisia dokumentteja analysoidaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmää käyttäen. Olen viitannut dokumentteihin analyysissa käyttämällä seuraavia lyhenteitä: Jyväskylän yliopiston strategian toimenpideohjelmasta käytän lyhennettä STRATO, kielipoliittinen ohjelma on analyysissa KIEPO, kielipolitiikan toimenpideohjelma on KIETO, opetussuunnitelmiin viitataan lyhenteillä OPS1, OPS2

ja OPS3. Jyväskylän yliopiston strategiaan viittaa sanalla *strategia*, tutkintosäännöstä ja seurantaraportista puhun niiden omilla nimillään.

Vaikka kirjallisia dokumentteja on useita, niissä esiintyvää, opetuskieltä koskevaa ohjeistusta on vähän. Tämän vuoksi kirjalliset dokumentit toimivat lähinnä tutkimuskysymyksiä ja analyysia tukevana aineistona, ja analyysin pääpaino on haastatteluissa ja kyselyn vastauksissa. Analyysin painottaminen opintoasiainpäälliköiden ja opiskelijoiden vastauksiin on perusteltua myös siksi, että tutkimukseni kohteena ovat suomen kieleen kohdistuvat asenteet ja kirjallisissa dokumenteissa suomen kieli on sivuosassa.

Jyväskylän yliopistolla on tämän tutkielman valmistuessa jo uusi kielipolitiikka ja sen toimenpideohjelma, jotka on hyväksytty 22.4.2015. Lisäksi yliopistolla on uusi strategia vuosille 2015–2020 (hyväksytty 17.12.2014) ja sen toimenpideohjelma vuosille 2016–2020, joka on hyväksytty 16.2.2016. Myös tutkintosääntö on ehtinyt uudistua (hyväksytty 16.3.2015) ja uusi tutkintosääntö astuu voimaan 1.8.2015. Olen kuitenkin kerännyt aineistoni edellisten strategisten dokumenttien voimassaoloaikana ja laadin sekä haastattelun että kyselyn edellisten dokumenttien analyysin pohjalta. Näin ollen en kesken tutkimuksen alkanut vaihtaa aineistoani näihin uusiin dokumentteihin, mutta esittelen uusia strategisia tekstejä lyhyesti luvussa 7 *Johtopäätökset*.

3.1.2 Haastattelut

Dokumenttiaineiston lisäksi olen kerännyt aineistoa haastattelemalla niiden kolmen tiedekunnan opintoasiainpäällikköä, joiden opetussuunnitelmia käytän aineistona. Jokainen opintoasiainpäällikkö edustaa omaa tiedekuntaansa vastaamalla kysymyksiin tiedekuntansa näkökulmasta. Lisäksi kysymyksillä kartoitetaan opintoasiainpäälliköiden näkemyksiä ja asenteita esimerkiksi siitä, miten opetuskieli vaikuttaa opiskelijoiden motivaatioon. Tutkimuksessa voidaan kuitenkin olettaa, että opintoasiainpäällikön näkemys opetusta koskevista asioista edustaa koko tiedekunnan asennoitumista kyseiseen aiheeseen.

Lähetin opintoasiainpäälliköille sähköpostia ja pyysin heitä osallistumaan tutkimukseen tiedekuntansa edustajana. Haastattelussa tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta, joten on perusteltua kertoa haastateltaville etukäteen haastattelussa käsiteltävistä teemoista. Tällöin haastateltavat voivat valmistautua vastaamaan ja lisäksi haastattelu voi sujua vaivattomammin. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 73.) Opintoasiainpäälliköille kerrottiin etukäteen, että haastattelussa käsiteltävät aiheet koskevat opetuskielen valintaa yliopisto-

opetuksessa, käsityksiä suomen kielestä korkeimman opetuksen kielenä ja tiedekunnan tulevaisuuden tarpeita opetuskielen suhteen.

Haastattelut toteutin puolistrukturoituina teemahaastatteluna. Puolistrukturoitu haastattelu on samanlainen kaikille haastateltaville, mutta kysymysten esitysjärjestys ja sanamuodot voivat vaihdella (Hirsjärvi & Hurme 2009: 47). Haastattelut nauhoitettiin MP3-tallentimelle ja aineistoa kertyi yhteensä 2 tuntia ja 24 minuuttia kolmesta haastatellusta. Litteroin haastattelut jälkikäteen käyttäen haastattelijasta lyhennettä H ja haastateltavasta opintoasiainpäälliköstä lyhennettä OP. Tauot on merkitty puheenvuorojen lomaan samanpituisina merkillä (.) ja päällekkäispuhunta on merkitty hakasulkein [] päälle puhujan puheenvuoroon. Epäselvät kohdat on merkitty (-) ja haastatteluesimerkeistä poistettuja kohtia osoittaa (– –). Haastattelu-runko on liitteessä 1.

Luvussa 5. esitellään opintoasiainpäälliköiden haastatteluissa esiin nousseita asioita, jotka kuvaavat suomen kielen asemaa tiedekuntien opetuskielenä. Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää tiedekunnissa vallitsevia arvoja ja asenteita suomen kieltä kohtaan. Aloitin aineiston analysoimisen pelkistämällä haastatteluista saatuja vastauksia. Tämän jälkeen muodostin pelkistetyistä ilmauksista alaluokkia, jotka taas yhdistin teemoiksi. Näin sain muodostettua kolme teemaa, jotka olen nimennyt seuraavasti: suomen kielen asema yliopistossa, opetuskielen valinta ja kansainvälisyys. Teemat ja niihin sisältyvät alaluokat olen esitellyt taulukossa 1 *Haastattelun teemarunko*.

Taulukko 1. Haastattelun teemarunko.

Alaluokat	Teemat
Tiedekunnan käytössä olevien opetuskielten nykytila	Suomen kielen asema yliopistossa
Alan tärkeimmät kielet ja termistön hallitseminen	
Opetushenkilökunnan kielitaito	
Mikä vaikuttaa opetuskielen valintaan	Opetuskielen valinta
Opetuskielen kehitystarpeet tiedekunnassa	
Opetuskielen vaikutukset motivaatioon	
Haasteet opetuskielen valinnassa	
Kansainvälisyyden vaikutukset kielivalintoihin ja englanti lingua francana	Kansainvälisyys

3.1.3 Kysely

Kolmas aineistoni osa on kysely, jonka lähetin tutkimukseni fokuksena olevien tiedekuntien opiskelijoille huhtikuussa 2014. Laadin kyselyn Kyselynetti-palvelun avulla. Kyselyssä kysyin muutamia taustatietoja ja kyselyn rakenne noudatti haastattelujen temaarunkoa. Kyselylomake kokonaisuudessaan on liitteessä 2. Kyselyn ensimmäinen teema käsittelee yleistä asennoitumista kielivalintoihin ja opiskelijan näkemystä hänen omista taidoistaan. Toisena teemana kyselyssä on suomen kielen asema oman alan tieteen ja tutkimuksen kannalta. Kolmannen teeman aiheena on suomen kielen asema opiskelijan tulevaisuuden ja työelämän kannalta. Kysymyksiä oli 18, joista 10 oli pakollisia. Osa kysymyksistä oli avokysymyksiä, joissa opiskelijat saivat tarkentaa vastauksiaan joihinkin väittämiin.

Varsinkin psykologiassa asenteita on tutkittu kyselyasteikkoja käyttäen, koska kyselyn avulla tuloksia saadaan melko nopeasti suurilta ihmismääriltä. Lisäksi kyselyasteikosta nähdään vastaajan *sijoittuminen* asenneasteikolla. Sijoittumisesta voidaan havaita vastaajan myönteisyys tai kielteisyys arvioitavaa asiaa kohtaan ja voimakkuus, jolla asiaan suhtaudutaan. (Erwin 2001: 60–61.) Rakensin kyselyn siten, että suurin osa kysymyksistä on esitetty semanttisen differentiaali -kyselyn muodossa, eli vastaaja arvioi pyydettyä asiaa *samaa mieltä – eri mieltä* -asteikon avulla. Toisin kuin Likert-asteikolla, jossa on aina vastausvaihtoehto *en osaa sanoa*, tämän tutkimuksen kannalta oli ensiarvoisen tärkeää, että jokainen vastaaja ilmaisee mielipiteensä selkeästi, jotta voimme pitää tutkittavaa otosta luotettavana. Semanttinen differentiaali -kysely onkin alun perin kehitetty mittaamaan juuri asenteita, joten kyselyn laatiminen kyseistä kyselytyyppiä käyttäen oli perusteltua. (Aaltola & Valli 2010: 120.)

Olen toteuttanut kyselyn poikittaistutkimuksena, eli opiskelijat ovat vastanneet kyselyyn vain kerran. Poikittaistutkimus ei riitä menetelmänä syy-seuraussuhteen selvittämiseen, sillä kyselyllä voidaan saada selville korkeimman opetuksen tulevaisuuden tila vain pitkäaikaistutkimuksena. (Aaltola & Valli 2010: 128–129.) Näin ollen opiskelijoiden vastauksista ei voi saada selville suomen kielen tulevaisuuden näkymiä korkeimman opetuksen kielenä, mutta kysely antaa näkökulmaa niiden syiden pohtimiseen, jotka vaikuttavat suomen kielen asemaan.

Kyselyssä on samankaltaisia ongelmia, kuin haastattelussakin: emme voi olla varmoja siitä, että vastaajat ovat vastanneet huolellisesti ja rehellisesti. Lisäksi emme voi olla varmoja siitä, ovatko vastaajat ymmärtäneet kysytyt asiat tai käsitteet halutulla tavalla. (Hirsjärvi ym. 1997: 182.) Kaiken kaikkiaan kyselyyn vastasi 363 opiskelijaa, mutta kaikkiin pakollisiin kysymyksiin vastasi vain 316 opiskelijaa. Olen pyöristänyt prosentit lähimpään kokonaislu-

kuun, joten jos esimerkiksi väitteen kanssa *eri mieltä* on ollut 0,31 % vastaajista, olen merkinnyt vastaajamääräksi 0 %. Jos taas luku on ollut 0.50 %, olen pyöristänyt prosentin siten, että vastaajia on ollut 1 %, paitsi sellaisissa tilanteissa, joissa pyöristäminen tarkoittaisi tilastollista virhettä. Esimerkiksi tilanteessa jossa 50,47 % vastaajista on ollut *samaa mieltä* ja 49,53 % *eri mieltä*, pyöristämällä tulos olisi 51 % ja 50 %, näin ollen olen pyöristänyt luvut 50 % ja 50 %. Määrällisesti kyseessä on yhdestä kolmeen opiskelijan vastaukset. On myös huomattava, että jos jonkin väitteen kanssa on *eri mieltä* ollut 0 % vastaajista, se ei tarkoita sitä etteikö kukaan olisi ollut eri mieltä, vaan tällöinkin muutamat opiskelijat ovat saattaneet olla eri mieltä. Luvussa 6 *Opiskelijoiden näkemyksiä korkeimman opetuksen kielestä* olen esitellyt kyselyn kohta kohdalta ja olen jokaisen kysymyksen kohdalla ilmaissut, kuinka moni opiskelijoista vastasi kysymykseen tai väittämään.

3.2 Sisällönanalyysi ja sisällönerittely menetelminä

Tässä tutkimuksessa analysoin kolmea erityyppistä aineistoa: yliopiston kirjallisia dokumentteja, opintoasianpäälliköiden haastatteluja ja opiskelijoille teetettyä kyselyä. Näin ollen aineistoni muodostaa *aineistotriangulaation*. Monimuotoisen aineiston käyttö on perusteltua, koska triangulaation avulla voidaan saada monipuolisempi kuva tutkimuskohteesta (Eskola & Suoranta 1998: 68). Lisäksi aineistoni on kerätty erilaisia menetelmiä käyttämällä (kysely, haastattelu, kirjalliset dokumentit), joten tutkimuksessani on myös *metodista triangulaatiota* (Denzin 1978: 301–304). Sekä aineistotriangulaatio että metodinen triangulaatio tukevat tutkimusasetelmaani, sillä tutkimuksen aineistoa rajatessa satojen opiskelijoiden haastattelu ei olisi ollut mahdollista. Toisaalta muutamien opintoasiainpäälliköiden näkemysten selvittäminen oli luontevaa haastattelun avulla. Monesti metodista triangulaatiota on kritisoitu, koska perinteisesti laadullista ja määrällistä tutkimusta ei ole yhdistelty, mutta triangulaatioita on käytetty myös tutkimuksen validiteettikriteereinä. Tutkimus ei kuitenkaan ole koskaan täysin tyhjentävä katsaus aiheeseen, joten triangulaatioiden käyttäminen on perusteltua enemmänkin tutkimuksen kiinnostavuuden lisäämiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 143–146.)

Koska aineisto koostuu niin erilaisista osista, olisi perusteltua käyttää myös useita analyysimenetelmiä. Aineistoni monimuotoisuudesta johtuen olen kuitenkin valinnut menetelmäksi sisällönanalyysin, joka itsessään mahdollistaa niin aineiston laadullisen kuin määrällisenkin analyysin. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kahteen osaan määrällisen ja laadullisen tutkimuksen mukaan: *sisällön analyysiin* ja *sisällön erittelyyn*. Sisällön analyysi viittaa aineiston laadulliseen tarkasteluun, esimerkiksi tekstianalyysi voi olla sisällön analyysia. Sisällön

erittelyllä tarkoitetaan yleensä aineiston määrällistä analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 95–97.) Analysoin yliopiston kirjallisia dokumentteja ja haastatteluja sisällön analyysin avulla, kun taas kyselyn tuloksissa hyödynnän sisällön erittelyä, kuitenkin havainnoiden opiskelijoiden vastauksia kvalitatiivisesti.

Monesta osasta koostuva aineistoni on vaatinut myös monia eri työvaiheita. Sisällönanalyysi mahdollistaa tutkijalle näiden työvaiheiden esille tuomisen tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 103). Työvaiheiden esittäminen on myös tärkeää, sillä niiden avulla on myös helpompi hahmottaa analyysin etenemistä ja johtopäätösten muodostamista. Sisällönanalyysissä on kolme vaihetta: *pelkistäminen*, *ryhmittely* ja *teoreettisten käsitteiden luominen* (Tuomi & Sarajärvi 2002: 110–115). Tässä tutkimuksessa käytän sisällönanalyysia selvittääkseni asenteita korkeimman opetuksen kieltä kohtaan.

Analyysiani voidaan pitää *aineistolähtöisenä sisällönanalyysinä*, sillä aloitin aineiston tarkastelun yliopiston kirjallisten dokumenttien lukemisella, samalla poimien niistä opetuskieltä koskevat ilmaukset. Sisällönanalyysissä valitaan yleensä *analyysiyksikkö* ennen analysoinnin aloittamista ja analyysiyksikön valintaa ohjaa muun muassa aineisto ja tutkimustettava. Analyysiyksikkö voi olla kokonainen lause, yksittäinen sana tai useista lauseista koostuva kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 112.) Aloittaessani yliopiston kirjallisten dokumenttien lukemisen päätin analyysiyksiköikseni *opetuskieltä, suomen kieltä ja kansainvälisyyttä koskevat linjaukset* ja näin sain poimittua dokumenteista tutkimustani koskevat ilmaukset. Aineistolähtöisen analyysin tausta-ajatuksena on, että tutkijaa ei ohjaa mikään teoria. Kuitenkin tutkimuksen teossa yleisesti hyväksyttynä periaatteena pidetään sitä, että ei ole olemassa objektiivisia havaintoja vaan jo pelkästään tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset ovat tutkijan asettamia. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 98.) Näin ollen myös tässä tutkimusasetelmaani on tietysti vaikuttanut oma kiinnostukseni suomen kieleen, kansainvälistymiseen ja korkeimman opetuksen kieleen.

Poimittuani dokumenteista tutkimusasetelmaani vastaavat ilmaukset, *redusoin* ne, eli pelkistin ilmaukset yksinkertaisempaan muotoon. Esimerkiksi yliopiston strategiassa esitetyn tavoitteen ”*Jyväskylän yliopisto on maamme johtavia ja tuloksellisimpia monialaisia tiedeyliopistoja, jossa suomenkielisen sivistyksen perinne yhdistyy moderniin kansainvälisyyteen*” pelkistin muotoon *suomen kielen asema yliopistossa*. Tein jo pelkistämisen lomassa ryhmittelyä, joten pelkistyksestä *suomen kielen asema yliopistossa* tuli yhden alaryhmän nimi. Alaryhmien muodostamisen jälkeen ryhmittely jatkui siten, että muodostin alaryhmistä pääteemoja, joita hyödynsin myös haastatteluja ryhmitellessäni. Kirjallisista dokumenteista muo-

dostetut pääteemat ovat 1) Korkeimman opetuksen kieli, nykytila, 2) suomen kieli korkeimman opetuksen kielenä 3) englannin asema yliopistossa ja 4) opetuskielen tulevaisuus.

Analyysin edetessä oli tärkeää tunnistaa puhujien asenteet aineistosta. Suomen kielessä asenteiden ilmaisu voidaan havaita kommenttiadverbien avulla, joilla ilmaistaan puhujan asennetta tai kannanottoa ja sen voimakkuutta esitettävään asiaan. Kommenttiadverbeihin kuuluu sekä modaalisia adverbeja ja partikkeleita että asenneadverbeja. Modaalisia adverbeja ja partikkeleita ovat esimerkiksi sellaiset ilmaukset kuin *mahdollisesti, arvatenkin ja tietenkin* ja ne ilmaisevat puhujan varmuuden asteesta tai arviota sanotun todenperäisyydestä. Asenneadverbit taas ”ilmaisevat puhujan subjektiivista asennoitumista puheena olevaan asiaan tai tilanteeseen”. (VISK § 667.) Asenneadverbit ovat usein *sti*-päätteisiä, kuten *toivottavasti* ja *valitettavasti*, mutta lisäksi asenneadverbeihin kuuluvat muun muassa sellaiset kiteytyneet ilmaukset kuten *ikävä kyllä, luojan kiitos, hitto vieköön* (VISK § 1000). *Sti*-päätteiset adverbit ilmaisevat siis puhujan subjektiivisesti arvottavaa mielipidettä siitä, millä tavalla ominaisuus pätee puheenaiheena olevaan asiaan; esimerkiksi *vahvasti maustettu ruoka* -ilmauksesta voidaan havaita, että puhuja kokee ruoan olevan liian voimakkaasti maustettu, koska hän käyttää adjektiivikantaista adverbiä luonnehtiakseen ruoan mausteisuutta (VISK § 621).

Tutkimuksessani keskityn tunnistamaan kommenttiadverbeista nimenomaan asenneadverbeja ja jätän tarkastelun ulkopuolelle kommenttiadverbeista modaaliset adverbit ja partikkelit. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tällainen aineiston semanttisen tason tarkastelu tukee myös aineiston analyysia.

4 SUOMEN KIELI YLIOPISTON STRATEGIOISSA JA SÄÄDÖKSISSÄ

4.1 Strategia ja toimenpideohjelma

Jyväskylän yliopiston toimintaa ohjaa strategia, jossa on nimetty kehittämistavoitteet vuosille 2010–2017. Strategian *Laatua ja liikettä – Jyväskylän yliopisto 2017* (2010: 1) mukaan ”Jyväskylän yliopisto on maamme johtavia ja tuloksellisimpia monialaisia tiedeyliopistoja, jossa suomenkielisen sivistyksen perinne yhdistyy moderniin kansainvälisyyteen.” Tavoitteeksi on siis asetettu *moderni kansainvälisyys ja suomenkielisen sivistyksen perinne* nähdään sen vastakohtana. Vaikka strategiassa tavoitteet ovat hyvin abstrakteja, silti tällaiset vastakkainasetellut saattavat vaikuttaa henkilöstökrytointiin ja kurssien opetuskielivalintoihin. Lisäksi kansainvälisyyden ja suomenkielisen opetuksen vastakkainasettelu ilmentää yliopiston arvoja. Kansainvälisyys on modernia eli uutta, ja suomenkielinen sivistys on osa perinteitä.

Kansainvälisyyteen pyrkiminen korostuu koko strategiassa ja jopa opetuksen laadun kehittämisen tavoitteissa kansainvälisyys on mainittu: ”Opetushenkilökunnalla on hyvät yliopistopedagogiset ja kansainväliset valmiudet” (Strategia 2010: 5). Kansainvälistymisen paine ei koske ainoastaan opetus- ja tutkimushenkilökuntaa vaan myös opiskelijoiden kansainvälistymistä edistetään koulutuksen työelämärelevanssin vahvistamisen toimenpiteenä: ”Jokaisen opiskelijan HOPSiin sisällytetään suunnitelma kansainvälistymisestä ja työelämävalmiuksien kehittämisestä” (Strategia 2010: 6). Suomenkielisen sivistyksen perinne ei esiinny strategiatekstissä enää ensimmäisen virkkeen jälkeen, mutta kansainvälistymisen tärkeys tuodaan esille useissa kohdissa. Yliopiston opetuskielestä ei suoranaisesti puhuta, mutta kun strategiassa opiskelijoiden koulutuksen luonnehditaan antavan ”hyvät valmiudet kansainvälistyvään työelämään (--)” (Strategia 2010: 5), voidaan päätellä, että yliopistokoulutuksen opetuskielen valintaa ohjaavat jatkossa yhä enemmän kansainvälistyvän työelämän tarpeet.

Strategialle on tehty myös toimenpideohjelma, jonka tarkoituksena on siis antaa käytännön ohjeet strategian toteuttamiseksi. Toimenpideohjelma on tehty kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan toimenpideohjelmaa, joka on laadittu vuosille 2013–2014. Toimenpideohjelmassa koulutuksen sisällöllisessä kehittämisessä on huomioitu myös opetuskieli: ”Yliopisto edistää koulutuksen kansainvälistymistä lisäämällä englanninkielistä opetusta, edistämällä opiskelijavaihdon mahdollisuuksia sekä lisäämällä vaihto-opiskelijoiden ja ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrää” (STRATO: 3). Eli yliopisto panostaa entistä

enemmän englanninkieliseen opetukseen ja kansainvälistyminen Jyväskylän yliopistossa tarkoittaa nimenomaan englannin kielellä toimimista. Jos englanninkielistä opetusta lisätään, silloin suomenkielinen opetus luonnollisesti vähenee. Eli suomen kielen asema korkeimman opetuksen kielenä on ainakin koulutuksen strategian näkökulmasta heikkenemässä.

Vaikka hallinnollisissa kehittämistoimenpiteistä yksi on kansainvälistymisohjelman luominen, silti myös suomen kieli on huomioitu ainakin osana vieraskielisten opetusta: ”Yliopistopalvelut ja kielikeskus lisäävät keskitettyjä tukipalveluita ja kotimaisten kielten ja kulttuurien opetusta vieraskielisille opiskelijoille ja henkilöstölle” (STRATO: 4). Eli yliopiston opetuskielenä suomen kieltä ei strategian ja sen toimenpiteiden toimesta turvata, mutta ainakin suomea vieraana kielenä tullaan opettamaan jatkossakin. Opetuskielen ja suomenkielisen sivistyksen näkökulmasta tilanne on kuitenkin huolestuttava, koska yliopisto ei ole nimennyt strategiseksi tavoitteekseen suomenkielisen opetuksen turvaamista. Toisaalta kansainväliselle henkilöstölle halutaan jatkossa tarjota lisää suomen kielen opintoja, joten suomen kielen osaaminen nähdään tarpeellisena myös jatkossa.

4.2 Kielipoliittinen ohjelma

Jyväskylän yliopiston kielipoliittinen ohjelma on hyväksytty yliopiston hallituksessa 25.1.2012 ja kielipolitiikan toimenpideohjelma 2012–2013, joka on luovutettu rehtori Aino Salliselle 14.6.2012. Kielipoliittinen ohjelma määrittelee ”koko yliopistoyhteisöä koskevat kieliperiaatteet” (KIEPO 2012: 1). Kielipoliittinen ohjelma alkaa esipuheella, jossa kerrotaan kielipolitiikan taustoista ja tavoitteista. Jyväskylän yliopiston kuvaillaan olevan tiedeyliopisto, ”jossa suomenkielisen sivistyksen *perinne* yhdistyy *moderniin kansainvälisyyteen*” (KIEPO 2012: 1). Luonnehtimalla kansainvälisyyttä *moderniksi* lisäksi *perinteiseen* suomenkieliseen sivistykseen, yliopisto asettaa suomen kielen menneisyyteen, modernin vastakohtaksi. Kansainvälisyys on siis osa tulevaisuutta suomen kieli on osa perinteitä.

Kielipoliittisessa ohjelmassa määritellään, mitä kielellä tarkoitetaan yliopiston kielipolitiikan yhteydessä: ”Kielipolitiikan lähtökohtana on näkemys kielestä viestinnällisenä kompetenssina. Kielellä rakennetaan ja välitetään tietoa ja näin kieli on erottamaton osa tutkimusta, koulutusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta.” (KIEPO 2012: 1.) Koska viestinnällinen kompetenssi on yliopiston kielipolitiikan lähtökohta, tällöin kieltä ei nähdä esimerkiksi ajattelun tai vallankäytön välineenä. Yliopistokontekstissa tärkeimmäksi kieleksi muodostuu siis se, jolla viestitään.

Kielipolitiikan toimenpideohjelma sisältää kielipolitiikassa esitellyt tavoitteet ja niiden vaatimat toimenpiteet. Lisäksi toimenpidesuunnitelmassa on jokaiselle toimenpiteelle esitetty vastuullinen taho ja kustannusvaikutukset. (KIETO 2012: 4.) Jyväskylän yliopistossa kielipolitiikka koostuu yliopiston kolmesta asemasta: yliopistosta työyhteisönä, opiskeluympäristönä ja yhteiskunnallisena vaikuttajana, jotka olen esitellyt tarkemmin alaluvuissa 4.2.1 ja 4.2.2. Kielipoliittiselle ohjelmalle ja sen toimenpideohjelmalle on laadittu myös seurantaraportti, jonka sisältöä olen esitellyt luvussa 4.2.3.

4.2.1 Yliopisto työyhteisönä ja yliopisto opiskeluympäristönä

Jyväskylän yliopistossa työskentelee noin 2600 ihmistä (Jyväskylän yliopisto 2015). Vaikka Jyväskylän yliopistossa suoritettavista perustutkinnoista suuri osa onkin suomenkielisiä, henkilöstön työskentelykieli ei aina ole suomi. Kielipoliittisessa ohjelmassa yliopiston monikielistä toimintakulttuuria perustellaankin seuraavasti: ”Vaikka Jyväskylän yliopisto on perinteiltään suomenkielinen, se on monikielinen ja -kulttuurinen akateeminen ympäristö, jossa esimerkiksi vuonna 2011 työskenteli ja opiskeli noin 90 eri kansalaisuuden edustajia” (KIEPO 2012: 1). Kielipoliittisessa toimenpideohjelmassa yliopiston pääasiallisiksi työkieliksi onkin määritelty suomen lisäksi englanti, mutta yksiköissä voidaan tarvittaessa turvautua myös muihin kieliin, jos toiminta sitä edellyttää. Myös ruotsin kielen asema on taattu hallintolain nojalla. (KIEPO 2012: 1). Englannin ja suomen rinnakkaiseen käyttöön jopa kannustetaan, sillä suomen ja ei-suomenkielisille halutaan taata mahdollisimman tasapuolinen osallistumismahdollisuus tiedonhankintaan ja keskusteluun osallistumiseen. Kielenkäytön periaatteiksi onkin kielipoliittisessa ohjelmassa nimetty selkeys ja joustavuus. (KIEPO 2012: 1.) Toisaalta kielipoliittisessa toimenpideohjelmassa (KIETO 2012: 7) tasapuolisen osallistumismahdollisuuden takaavaksi toimenpiteeksi on nimetty vain englanninkielisen sisäisen viestinnän kehittäminen, joten suomen kielen käyttö jää ainakin toimenpiteiden valossa vähemmälle.

Kielipoliittisessa ohjelmassa suomen ja englannin osaamista *edellytetään* yliopiston henkilöstöltä, sillä suomen kielen ja kulttuurin osaamisen kehittäminen on ”yliopiston piirissä työskentelevien ulkomaalaisten *oikeus ja velvollisuus*”. Monikielisiä ja -kulttuurisia opiskelijaryhmiä opettavilta ja ohjaavilta taas ”*edellytetään* hyvää opetuskielen hallintaa (vähintään taso C1) ja kulttuurienvälistä osaamista”. (KIEPO 2012: 4–5.) Virke on ristiriitainen: Toisaalta suomen kielen osaamista *edellytetään* eli vaaditaan, mutta samalla työntekijällä on *oikeus* kehittää osaamistaan. Suomen kielen asema on siis englantiin nähden vahva, koska kielipoliittinen ohjelma *edellyttää* ulkomaalaista henkilökuntaa kehittämään suomen kielen taitojaan.

Kielipoliittisessa toimenpideohjelmassa englanninkielinen opetus korostuu, sillä ”englannin kielellä opettamisen laatu *varmistetaan systemaattisesti*”, kun taas ei-suomenkielisten suomen oppiminen ”*sidotaan* kehitys- ja arviointikeskusteluihin sekä työsuunnitelmiin työtehtävien ja työsuhteen vaatimusten mukaisesti” (KIEITO 2012: 5–8). Englanninkieliseen opetukseen sitoudutaan siis määrätietoisesti ja yliopisto *varmistaa* laadukkaan englanninkielisen opetuksen. Kansainvälisen henkilöstön suomenkielisen opetuksen laadunvalvonta jätetään yksiköiden vastuulle ja vastuu suomenkielisestä opetuksesta passivoidaan *sitomalla* sen kehittäminen kehitys- ja arviointikeskustelujen yhteyteen. Toisaalta yliopiston kansainvälisissä tutkinto-ohjelmissa opiskelevien ”suomenkielisten opiskelijoiden äidinkielen *osaamistasosta* oman alansa tieteellisessä viestinnässä *huolehditaan systemaattisesti*” (KIEPO 2012: 6). Eli suomen kielen *osaamistason* varmistamiseksi tehdään järjestelmällisesti töitä ainakin englanninkielisissä tutkinto-ohjelmissa. Käyttämällä asenneadverbia *systemaattisesti* on haluttu ilmaista varmuutta siitä, että laatu todella varmistetaan järjestelmällisesti.

Pelkästään kielipoliittisen ohjelman väliotsikoiden tarkastelu paljastaa yliopiston suhtautumisen suomen ja englannin kieliin. Otsikot (KIEPO 2012: 7) *Suomen kieli on kansainvälisen yliopistomme kulmakivi* ja *Monikielinen ja -kulttuurinen toimintaympäristö on opetuksen lähtökohta ja resurssi* osoittavat, että suomen kieltä vaalitaan: suomen kieli on osa perustusta, kivijalkaa. Uusi, monikielinen toimintaympäristö on taas nykyisen opetuksen perusta ja voimavara. Kuten esimerkiksi (1) voidaan nähdä, suomen kieli on siis tärkeä osa yliopiston käytänteitä ja sitä *vaalitaan* samalla, kun kaikkien kielten viestintätaitoja *monipuolistetaan* ja kulttuuritietoisuutta ja –osaamista *edistetään*.

Esimerkki 1.

Koko yliopistoyhteisö kannustaa opiskelijoitaan ja henkilökuntaansa monikieliseen ja –kulttuuriseen osaamiseen. Tähän prosessiin kuuluvat sekä suomen kielen ja kulttuurin **vaaliminen** että toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten viestintätaitojen **monipuolistaminen** ja kulttuuritietoisuuden ja –osaamisen **edistäminen** yleensä.

Yliopiston kielipoliittinen linjaus yliopistosta työ- ja opiskeluympäristönä luo lukijalle mielikuvan siitä, että suomen kieli on tärkeä osa Jyväskylän yliopiston historiaa, suomi on yliopiston *kulmakivi*, vaikka samanaikaisesti yliopisto on modernisti kansainvälinen ja tulevaisuuden yliopisto on *monikielinen toimintaympäristö*. Kielipoliittisen ohjelman valossa näyttää siltä, että ainakin työ- ja opiskeluympäristön kieli ei enää yliopistossa ole vain suomi, vaan sen tilalle on tullut monikielinen toimintaympäristö, jossa ihmisiä kannustetaan kielten monipuoliseen käyttämiseen rinnakkain. *Moderni kansainvälisyys* on siis yliopistolle tulevaisuuden

opiskelu- ja työympäristö, joka pyritään luomaan määrätietoisesti *vaalien* samalla suomenkielistä opetusperinnettä.

4.2.2 Yliopisto yhteiskunnallisena vaikuttajana

Yliopisto tuottaa oppilaitoksena asiantuntijoita niin maailmanlaajuiseen tutkijayhteisöön kuin myös suomalaiseen yhteiskuntaan. Varsinkin suomalaisen yhteiskunnan taholta yliopistokoulutukselle asetetaan vaatimuksia sekä tutkintorakenteen että valmistuvien kielitaidon suhteen. Kansainvälistyvä maailma taas vaatii suomalaiselta yhteiskunnalta yhä enemmän eri kielten osaajia ja yliopisto pyrkii vastaamaan kysyntään monikielistämällä omaa opetustaan. Myös yliopistojen strategisissa teksteissä on huomioitu yliopistojen kolmas tehtävä, sillä kielipoliittisessa ohjelmassa on määritelty yliopiston strategian mukaiset tavoitteet yliopiston tehtävästä yhteiskunnallisena vaikuttajana. ”Kielipoliittikka *ennakoi* globaalistuvan yhteiskunnan haasteita, vastaa niihin sekä *tukee* yliopiston kansainvälistymistä” (KIEPO 2012: 1). Kielipoliittisen ohjelman tavoitteissa ennakoitaan tulevaisuuden yhteiskunnan rakennetta, jossa monikielisyys ja -kulttuurisuus on arkipäivää. Näin ollen myös yliopistomaailmassa ”monikielisyys ja -kulttuurisuus *on nähtävä resurssina*, jota *tulee hyödyntää tavoitteellisesti* koko yliopistoyhteisössä” (KIEPO 2012: 1). Yliopisto siis pyrkii aktiivisesti edistämään kansainvälistymistään ja kielipoliittisen ohjelman sanavalinnat ovat jopa velvoittavia, kuten muoto *on nähtävä*. Kielipoliittikka siis *tukee* kansainvälistymistä ja sanavalinta ja sen aktiivi-presens -muotoisuus kertoo asian tärkeydestä.

Kielipoliittinen ohjelma ottaa kantaa suomen kielen aseman turvaamisen puolesta. Yhteiskunnallisena vaikuttajana yliopiston tulee huolehtia myös siitä, että suomen kieli säilyy myös tieteen kielenä (KIEPO 2012: 9). Useita aloja opiskellaan vain yliopistoissa, joten ammatillisen termistön kehittyminen kyseisillä aloilla riippuu pitkälti kielen käyttämisestä tieteellisessä kontekstissa. Kielipoliittikan toimenpideohjelmassa suomen kielen säilymistä tieteen kielenä edistetään siten, että suomenkielistä ”julkaisemista ja tieteestä viestimistä *arvostetaan* ja siihen *kannustetaan*” (mp.). Eli toimenpiteissä, joissa lukija olettaa olevan enemmän käskymuotoja ja velvoittavaa sanastoa, suomen kieltä koskevat ilmaukset ovatkin hyvin abstrakteja. Kun verrataan näitä ilmauksia kansainvälisyyttä koskeviin sanavalintoihin nähdään, että kansainvälisyyttä käsitellään konkreettisemmin ja henkilöstöä pitää jopa motivoida *näkemään* kansainvälisyys *resurssina* ja *hyödyntämään* monikielisyyttä *tavoitteellisesti*, kun taas suomen kielen käyttöä *arvostetaan*.

Vaikka suomenkielisiltä opiskelijoilta ”työelämä edellyttää *erinomaisia* äidinkielen kirjoitus- viestintä-, puheviestintä- ja esiintymistaitoja”, samalla tehdään selväksi, että ”muiden kielten tavoitteellinen oppiminen *tuo kilpailuetua* työmarkkinoilla” (KIEPO 2012: 6). Suomen kielen osaaminen on siis työelämässä pakollista, mutta muu kielitaito on avainasemassa työpaikan saamiseksi. Kielipoliittisessa ohjelmassa siis korostetaan vieraiden kielten asemaa työmarkkinoilla. Toisaalta ei-suomenkielisiä opiskelijoita ”*kannustetaan ja ohjataan* hankkimaan *riittävä* suomen kielen taito, jotta sosiaalinen integraatio ja *haluttaessa* työllistyminen Suomessa olisi mahdollista” (mp.). Ei-suomenkieliselle siis tarjotaan suomen kieltä yhtenä vaihtoehtona, joka voi helpottaa työn saamista Suomessa, mutta samalla korostetaan, että ”monipuolinen kieli- ja kulttuuriosaaminen on myös näiden opiskelijoiden kilpailuetu työmarkkinoilla” (mp.). Suomen kieli on siis myös ei-suomenkielisille pakollinen taito, jotta työllistyminen on edes *mahdollista*.

Suomenkielisille opiskelijoille muiden kielten *tavoitteellinen* opiskelu *tuo kilpailuetua*, eli vaikka äidinkieltä pitääkin osata, muut kielet ovat kuitenkin merkittävämmässä osassa työpaikan saamisessa. Suomen kielen osaaminen on siis hyödyksi vain, jos opiskelija jää töihin Suomeen, mutta ratkaisevaa kilpailussa työpaikoista sekä suomenkielisillä että ei-suomenkielisillä on kuitenkin muiden kielten osaaminen.

Sekä kielipoliittisen ohjelman että kielipoliittisen toimintaohjelman sanoma tuntuu olevan, että suomalaisessa yhteiskunnassa on työntekijän kannalta hyvä jos osaa suomea, mutta monipuolinen kielitaito on *kilpailuetu* ja monikielisyys on asia, johon yliopistosta valmistuvia opiskelijoita kannustetaankin aktiivisesti. Tällaisilla toimenpiteillä yliopisto osallistuu yhteiskunnan rakentamiseen kielipoliittisesti, koska yliopisto kouluttaa työelämään monen alan asiantuntijoita. Globaalistuvassa yhteiskunnassa yliopisto siis palvelee yhteiskunnan tarpeita kouluttamalla kielitaitoisia asiantuntijoita, mutta suomen kielen osaamista ei kielipoliittisessa ohjelmassa koeta yhtä hyväksi kilpailuvaltiksi työmarkkinoilla kuin monikielisyyttä.

4.2.3 Seurantaraportti: Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka ja toimenpideohjelma

Maaliskuussa 2013 Jyväskylän yliopiston rehtori Matti Manninen asetti päätöksellään yliopistoon kielipoliittisen toimikunnan, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida kielipolitiikan ja sen toimenpideohjelman toteutumista yliopistossa (Seurantaraportti 2014: 1). Tällaisen toimikunnan perustaminen tarkoittaa tiedekuntien kannalta sitä, että kielsuunnitteluun kiinnitetään yhä enemmän huomiota päätöksiä tehtäessä, koska nyt tiedekuntien toimintaa seurataan nimenomaan kielipolitiikan asettamien tavoitteiden näkökulmasta.

Tammikuussa 2014 kielipoliittinen toimikunta julkaisi kielipolitiikan ja toimenpideohjelman seurantaraportin, joka ”sisältää arvion yliopiston kielipoliittisen toimenpideohjelman 2012–2013 toteutumisesta sekä jatkotoimenpide-ehdotukset vuodelle 2014” (Seurantaraportti 2014: 1). Kielipolitiikan kolme pääteemaa on esitelty tavoitteineen seurantaraportissa. Lisäksi jokaisesta teemasta on tehty taulukko, joissa jokaisessa on esiteltynä *toimenpiteet, vastuullinen taho, kustannusvaikutukset, tilanne tammikuussa 2014 ja jatkotoimenpide-ehdotukset*. Kielipolitiikan tavoitteille ei ole kuitenkaan eritelty itsenäisiä toimenpiteitä, vaan tavoitteiden yhteydessä olevassa taulukossa on resurssit, tämänhetkinen tilanne ja jatkotoimenpiteet esitelty toimenpiteittäin. Näin ollen esimerkiksi *yliopisto opiskeluympäristönä* -teemaan kuuluvalle tavoitteelle ”suomen kieli on kansainvälisen yliopistomme on kulmakivi” ei ole nimetty mitään tiettyä toimenpidettä, vaan taulukosta voidaan nähdä vain muutama, suomen kieltä erityisesti käsittelevä toimenpide.

Esimerkiksi ”Kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden suomen kielen ja kulttuurin osaamista (kotouttaminen) tuetaan työllistymisen näkökulmasta” -toimenpiteen voidaan ajatella kuuluvan juuri suomen kielen aseman vahvistamiseen. Seurantaraportista selviää, että vaikka hallinnollisena toimenpiteenä keskitettyjä tukipalveluita ja kotimaisten kielten opetusta on pitänyt lisätä, tammikuussa 2014 Jyväskylän yliopistossa alle puolet ulkomaalaisista opiskelijoista on suorittanut keskimäärin yhden alkeiskurssin verran S2-opintoja (Seurantaraportti 2014: 5). Eli kaksi vuotta toimenpideohjelman käyttöönoton jälkeen parannusta ei ole tapahtunut. Seurantaraportissa ehdotetaankin, että kansainvälisille tutkinto-opiskelijoille määritellään suomen kielen tavoitetaso. Lisäksi ”kv-maisteriohjelmien opetussuunnitelmiin sisällytetään suomen kielen opintoja” (mts. 4–5). Tavoitetason määrittely on hyvä lähtökohta ja se, että opetussuunnitelmiin sisällytetään suomen kielen opintoja on ehdottomasti suomen kielen arvostusta edistävä toimenpide.

Maisteri- ja tutkijakoulutuksen tiedeviestinnän suomen- ja englanninkielisen opetuksen integroinnin osaamistavoitteille on seurantaraportissa asetettu jatkotoimenpiteeksi säännöllinen koulutustarjonta (Seurantaraportti 2014: 6). Eli mitään konkreettista pakollista kurssia ei opiskelijoille ja tutkijoille määrätä, vaan tässä kohtaa yliopisto siirtää vastuun yksilölle tarjoamalla vaihtoehtoja. Suomen kielen asemaa vahvistetaan siis kansainvälisissä maisteriohjelmissa, mutta suomenkielisissä maisteri- ja tutkijakoulutuksissa suomenkielisen tiedeviestinnän osaaminen on opiskelijan oman kiinnostuksen varassa. Yliopisto sitoutuu siis vain tarjoamaan integroitua kurssitarjontaa, mutta opiskelijoita ei velvoiteta osallistumaan kursseille, joissa suomenkielisen tiedeviestinnän merkitys korostuisi.

Yliopiston yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta kertoo jotakin myös se, että yliopiston asiantuntijoilla on yhteiskunnallinen vastuu viestiä tutkimuksesta myös suomeksi, mutta vuonna 2013 suomenkielisiä julkaisuja tehtiin 662 ja englanninkielisiä 1007, eikä systemaattista seurantaa julkaisujen näkyvyydestä tehty vielä tammikuussa 2014 (Seurantaraportti 2014: 15–16). Koska tieteenalojen välillä on paljon suuria eroja suomenkielisten julkaisujen määrässä, seurantaraportissa jatkotoimenpiteeksi ehdotetaan, että yliopisto kannustaisi kaikkia tieteenaloja julkaisemaan myös suomen kielellä (mts. 15). Tässä kohtaa sanamuoto on passiivinen, koska tieteenaloja *kannustetaan* suomenkieliseen julkaisutoimintaan, joten tieteen julkaisukieli on yksilöiden päätäntävällässä.

Henkilökunnan kielitaidosta puhuttaessa seurantaraportin ilmaukset muuttuvatkin hie- man velvoittavammiksi. Esimerkiksi ei-suomenkielisen henkilökunnan suomen kielen taitojen kehittäminen oli toimenpiteissä ilmaistu hyvin abstraktisti siten, että se ”*sidotaan* kehitys- ja arviointikeskusteluihin sekä työsuunnitelmiin työtehtävien ja työsuhteen vaatimusten mukaisesti”, mutta seurantaraportin jatkotoimenpide-ehdotus on selkeästi yliopistoa velvoittava: ”Laaditaan linjaus ulkomaisen henkilöstön suomen kielen tavoitetasoista tehtävän ja työsuhteen keston mukaan sekä suunnitellaan näitä tarpeita vastaava työhön integroitu koulutus” (Seurantaraportti 2014: 13). Seurantaraportin toimenpide vahvistaa suomen kielen asemaa tärkeänä osana yliopiston opetushenkilökunnan koulutusta. Suomen kielen oppiminen ei jääkään enää vain yksilön henkilökohtaiseksi valinnaksi, vaan jokainen Jyväskylän yliopiston ei-suomenkielinen henkilökunnan jäsen tulee jatkossa opiskelemaan suomea. Tämä taas saattaa mahdollistaa jatkossa opiskelijoiden yhä monipuolisemman suomenkielisen opiskelun, koska opiskelijat voivat osallistua ei-suomenkielisen opettajan kursseille ja kuitenkin tehdä ehkä osan opintosuorituksistaan äidinkielellään.

Jatkotoimenpide ehdotukset vuonna 2014 henkilöstön kieli-, viestintä- ja kulttuuritaitojen systemaattiselle kehittämiselle ovat konkreettisia ja yliopistoa muutoksiin velvoittavia. Esimerkiksi opetushenkilökunnan kansainväliset valmiudet ”*varmistetaan* (– –) *vakiinnuttamalla* vieraalla kielellä opettamisen kokonaisuus (Teaching Academic Content Through English) osaksi opetushenkilökunnan pedagogisten taitojen kehittämiskokonaisuutta” (Seurantaraportti 2014: 18). *Varmistaminen* ja *vakiinnuttaminen* ovat ilmauksia, jotka antavat lukijalle varmuuden, että näin todella tulee tapahtumaan. Yliopisto siis *varmistaa* opetushenkilökunnan hyvät kansainväliset valmiudet. Myös suomen kieli huomioidaan erikseen, koska ”*erityisesti* määritelmä ulkomaisen henkilökunnan suomen kielen tavoitetasosta ja tavoitetason saavuttamisen määräajasta” otetaan osaksi yliopiston rekrytointiohjeita (mp.). *Erityisesti*-asenneadverbilla ilmaistaan painokkaasti asennoitumista suomen kielen osaamisesta huoleh-

timiseen. Tämä tarkoittaa jatkossa sitä, että suomen kielen osaaminen on kilpailuetu yliopiston rekrytoinnissa. Toisaalta tämä koskee ainoastaan ulkomaista henkilökuntaa, sillä suomea äidinkielenään puhuvan henkilöstön suomen kielen osaamisesta ei ole yliopiston strategisissa teksteissä mainintoja.

Yliopistojen strategiatekstit ohjaavat siis yliopiston toimijoita aktiivisesti englannin käytön lisäämiseen, kun taas suomen kielestä luodaan kuvaa osana yliopiston perustaa, *yliopiston kulmakivenä* (KIEPO 2012: 7). Strategiatekstit voisivat sanamuodoillaan ohjata hyvin voimakkaastikin opetushenkilöstön toimintaa, jos tiedekunnan ja laitokset velvoitettaisiin konkreettisiin toimiin, joilla turvattaisiin suomen kielen asema opetuskielenä. Strategiateksteistä nähdään selkeästi kansainvälistymisen paine ja suomenkielinen opetus nähdään itsesäänselvyytenä: suomen kielen asema opetuskielenä on lailla turvattu, joten poikkeuksellisiin tilanteisiin, kuten englanninkieliseen opetukseen ja kansainväliseen henkilöstöön, kiinnitetään tyypillisesti enemmän huomiota. Tällainen paine kansainvälistymiseen muodostuu osittain ainakin siitä, että työelämä ja tiedemaailman julkaisutoiminta edellyttävät monikielisyyttä ja erityisesti englannin kielen osaamista. Strategiateksteissä monikielisyydestä puhutaan myös usein vieraiden kielten yhteydessä, joten suomen kieltä ei edes nähdä opetuskielen suunnittelun tasolla yhtenä kielenä, joka edistäisi monikielisyyttä.

4.3 Tutkintosääntö

Tutkintosäännön 28 §:ssä sanotaan yliopiston opetuskielestä näin: ”Yliopiston opetus- ja tutkintokieli on suomi. Opetussuunnitelmissa voidaan määrätä myös muun kuin suomen kielen käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa.” Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos opetusta halutaan järjestää jollakin muulla kielellä, kyseisen opetuskielen käytöstä tulee määrätä oppiaineen tai tiedekunnan yhteisessä opetussuunnitelmassa. Samassa tutkintosäännön pykälässä kerrotaan, että suomen- tai ruotsinkielisen opetussuunnitelman mukaisesti opiskelevalla on oikeus käyttää opintosuoritustensa kielenä suomea tai ruotsia, paitsi jos kyseessä on vaihtoehtoisena suoritustapana tarjottu tai tutkintoon valinnaisena opintojaksona sisällytettävä muunkielinen opetus. Tällöin opiskelijalta voidaan edellyttää kyseisen kielen käyttöä opintosuorituksissa. Esimerkiksi akateemisen suomen kielen oppiaineessa voidaan vaatia, että valinnaisen unkarin kielen kurssin opintosuoritukset annetaan unkariksi.

Opinnäytetyön kieli voi kuitenkin olla jokin muu kuin suomi tai ruotsi, vaikka opiskelija opiskelisi suomen- tai ruotsinkielisen opetussuunnitelman mukaisessa opinto-ohjelmassa. Tällöin tutkielman kirjoituskielen luvan antaa oppiaineen edustaja. Poikkeuksena tästä on

kuitenkin englanninkieliset maisteriohjelmat, joiden tutkintokieli on englanti. Tällöin opiskelijan on kuitenkin osoitettava koulusivistyskielensä hallinta kypsyysnäytteellä koulusivistyskielellään, joka on joko suomi tai ruotsi. (Tutkintosääntö 2010: 28 §.) Tämä tarkoittaa sitä, että suomen kieltä äidinkielenään puhuva ei voi vaatia opinnäytteensä kirjoituskieleksi suomea jos hän opiskelee englanninkielisellä linjalla, mutta suomenkielisessä opinto-ohjelmassa opiskeleva voi vaatia opinnäytteensä kieleksi englannin.

Kansainväliset vaihto-opiskelijat voivat käyttää opintosuorituksensa kielenä englantia, mutta opetussuunnitelma voi edellyttää jonkin muunkin kielen käyttämistä (Tutkintosääntö 2010: 28 §). Esimerkiksi jos vaihto-opiskelija opiskelee suomen kieltä yhdessä suomen kielen pääaineopiskelijoiden kanssa, tällöin hänen opintosuoritustensa kieli on suomi. Tutkintosääntö siis velvoittaa sekä opettajia että tiedekuntia noudattamaan opetussuunnitelmia opetuskielivalintoja tehtäessä. Samalla tutkintosäännössä vaaditaan opiskelijaa noudattamaan opintosuorituksissaan opetussuunnitelman ohjeistamaa kieltä. Tutkintosäännön mukaan opetussuunnitelma on siis tärkein yksittäinen kielivalintoja ohjaava säännös.

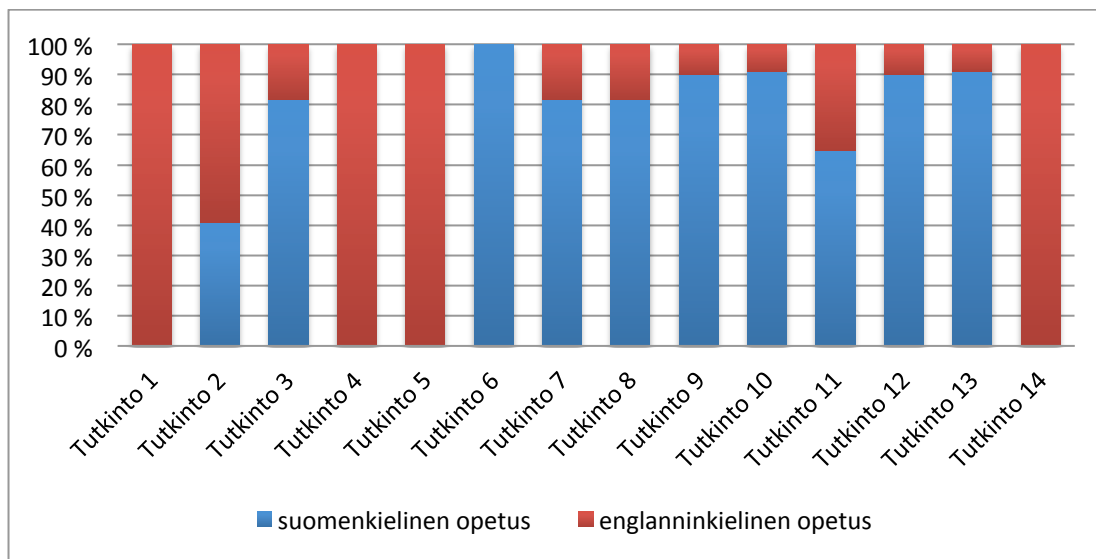
4.4 Opetussuunnitelmat

Tutkintosääntö määrittelee siis opetussuunnitelman tärkeimmäksi opetuskielivalintaa ohjaavaksi säännökseksi. Jyväskylän yliopiston tutkimukseen valitussa kolmessa tiedekunnassa on useita opetussuunnitelmia riippuen oppiaineesta ja opintolinjojen määrästä. Kurssin nimen kieli kertoo yleensä sen, mitä kieltä kurssilla käytetään opetuksessa. Kurssien opetuskielen olen saanut selville tarkastelemalla opetussuunnitelmien kurssikuvauksia lukuvuodelta 2014–2015. Olen huomionnut opetussuunnitelmista vain maisterivaiheen opinnot eli syventävät opinnot, koska joissakin tiedekunnissa eri oppiaineiden perusopinnot voivat olla yhteisiä. Tarkastelemalla maisteriopintoja saadaan selvempi kuva oppiaineiden erikoistumisopinnot opetuskielijakaumasta. Erikoistumisopinnoissa taas alan termistön osaaminen on tärkeässä osassa opiskelua, joten opetuskieli opintojen loppuvaiheessa on siis ammatillisen kielenkäytön näkökulmasta avainasemassa.

Jotta haastateltujen opintoasiainpäälliköiden henkilöllisyys ei paljastu tiedekuntien nimeämisellä, käytän tiedekunnista nimityksiä *tiedekunta 1*, *tiedekunta 2* ja *tiedekunta 3*. Näin ollen tiedekuntien alat eivät käy ilmi, vaan ainoastaan opetuskielijakauma, joka on kuitenkin tutkimukseni aiheen kannalta olennaisempi tieto kuin tieto yksittäisen tieteenalan kurssien opetuskielestä. Tiedekunnassa 1 on neljä eri pääainetta, mutta maisteriksi voi valmistua yhteensä 15:stä eri maisteritutkintosuuntauksesta. Tiedekunnassa 2 on kuusi pääainetta, joiden

lisäksi on mahdollista suorittaa tutkinto neljässä maisteriopinnoissa, joista yksi on myös englanninkielinen. Tiedekunnassa 3 on yhteensä kuusi oppiainetta, joissa voi suorittaa maisteritutkinnon, joiden lisäksi on kaksi englanninkielistä maisteriopintosuuntausta. Kuudesta oppiaineesta yksi on kokonaan englanninkielinen, vaikka oppiaineen nimi on suomeksi.

Tiedekunnassa 1 opiskelija voi valita aineopintojen jälkeen 15:stä eri erikoistumisalasta sen mukaan, minkä tutkintonimikkeen hän haluaa suorittaa ja millaisissa työtehtävissä hän haluaa työskennellä. Tiedekunnassa on kaksi laitosta, joista toisessa on kuusi maisteritutkinto-ohjelmaa ja toisessa yhdeksän. Seuraavassa kuviossa 3 *Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 1 maisteritutkinnoissa* olen esittänyt ne suuntautumisvaihtoehdot, joiden opetuskielijakaumassa suomen kielen asemaa voidaan tarkastella suoraan kurssikuvauksista. Lisäksi olen rajannut kuvioista pois maisteritutkinnon, jossa opiskelija saa itse vapaasti valita pääaineen kurseista tutkintoonsa kuuluvat kurssit.

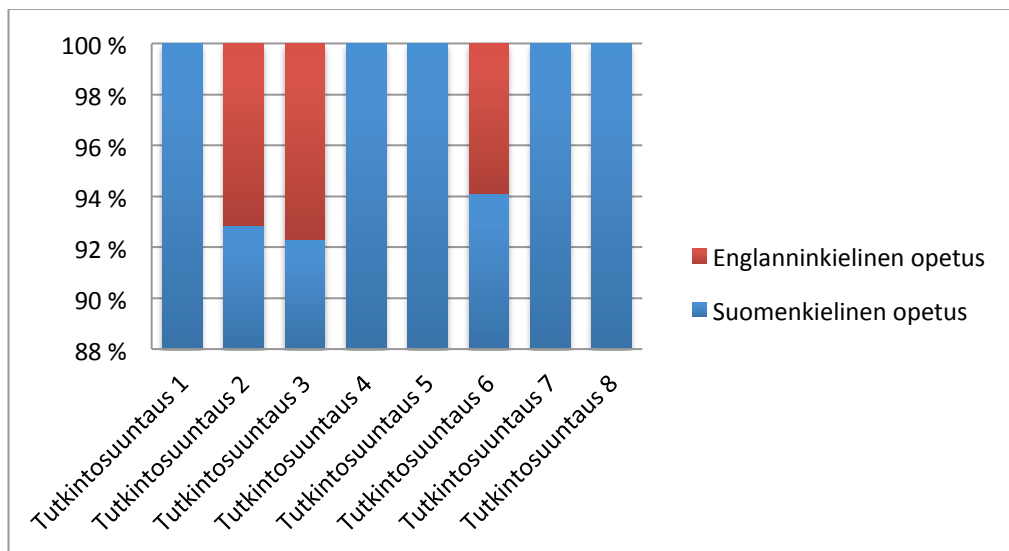

Kuvio 3. Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 1 maisteritutkinnoissa.

Tutkintovaihtoehdoissa 1, 4, 5 ja 14 opetuskieli on kokonaan englanninkielistä, mikä on suomen kielen aseman kannalta merkittävää, koska kokonaan suomenkielisiä tutkintoja on tiedekunnassa vain yksi, eli tutkinto 6. Jos siis tarkastellaan suomen kielen asemaa vain kokonaan suomenkielisten kurssien osalta, suomenkielistä opetusta on tarjolla neljännes englanninkieliseen opetukseen verrattuna. Toisaalta kun tarkastellaan tutkintoja 3, 7, 8, 9, 10, 12, ja 13, huomataan, että suurin osa tiedekunnan tutkintovaihtoehdoista on pääosin suomenkielisiä. Edellä esitetyistä kurseista suomenkielisen opetuksen osuus on kaiken kaikkiaan 58 %, eli yli puolet tiedekunnan opetuksesta tapahtuu suomeksi. Prosentuaalinen jakauma suomen- ja eng-

lanninkielisen opetuksen välillä tiedekunnassa todistaa, että suomen kielen asema on korkeimman opetuksen kielenä vielä hallitseva ja tiedekunnan pääasiallinen opetuskieli on edelleen suomi.

Tiedekunnassa 2 on myös kaksi laitosta, joista ensimmäisessä voi valita kolmen eri maisteritutkintosuuntauksen välillä. Toiselta laitokselta valmistuu maistereita viidestä eri pääaineesta. Lisäksi tiedekunnassa on neljä erillistä maisteriohjelmaa. Tiedekunnan pääaineiden maisteritutkintojen kurssit ovat kokonaan suomenkielisiä, joten suomen kielen asema korkeimman opetuksen kielenä on tiedekunnassa erittäin vakaa. Kuviossa 4 *Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 2 maisteritutkinnoissa* on esitetty tiedekunnan syventävien pääaineopintojen suomenkielisen opetuksen määrä suhteessa englanninkieliseen. Olen nimennyt pääaineet kuitenkin *tutkintosuuntauksiksi*, sillä tiedekunnassa samasta pääaineesta voi valmistua eri tutkintonimikkeellä, joten tutkintosuuntaus on kuvaavampi nimike tiedekunnan syventävien opintojen suorittamiselle.

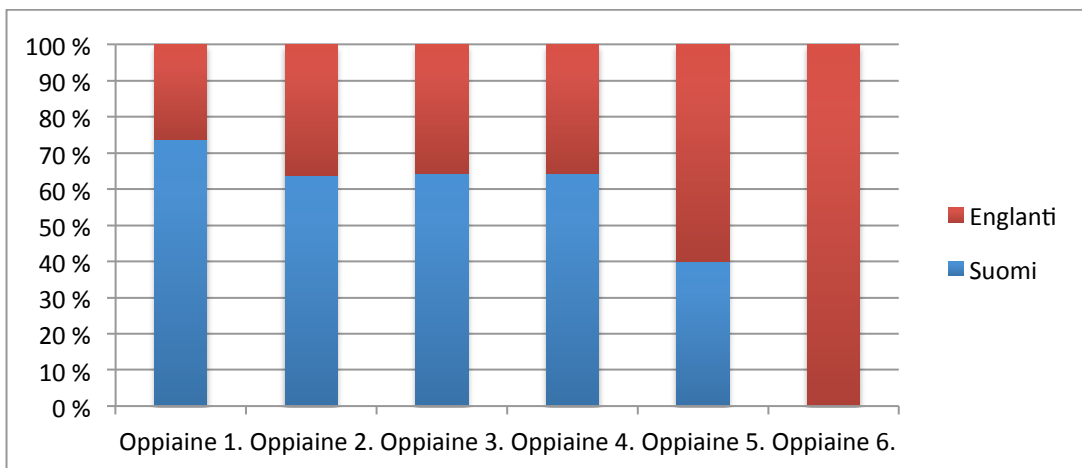

Kuvio 4. Suomenkielisen opetuksen osuus tiedekunnan 2 maisteritutkinnoissa.

Tutkintosuuntauksien opetuskieli vaihtelee siis kokonaan suomenkielisestä täysin englanninkieliseen. Lisäksi kaikkiin maisteriopintoihin kuuluu erikoistumisopintoja, joista tiedekunta tarjoaa vain suomenkielistä opetusta, paitsi kokonaan englanninkieliselle maisteriohjelmalle on erilliset englanninkieliset erikoistumisopintonsa. Tutkintosuuntauksista 1, 4, 5, 7 ja 8 ovat kokonaan suomenkielisiä. Tutkintosuuntauksessa 2 on 14 kurssia, joista 7 % on englanninkielisiä ja 93 % suomenkielisiä. Lisäksi tutkintosuuntauksessa 3 on neljä erikoistumisvaihtoehtoa, joista yksi on kokonaan suomeksi, kaksi kokonaan englanniksi ja neljännessä

erikoistumisvaihtoehdossa on yksi kurssi englanniksi (8 %) ja loput suomeksi (92 %). Tutkintosuuntauksessa 6 vain 6 % opetuksesta on englanninkielistä ja yhteensä 17 kurssista 94 % on suomenkielisiä. Kansainvälistymisen paine ei siis ole vaikuttanut pääaineopintokokonaisuuksiin, vaan englanninkielinen opetus painottuu erillisiin maisteriohjelmiin, joissa kuitenkin on mahdollisuus opiskella myös suomeksi.

Tiedekunnassa 3 on siis kuusi oppiainetta, joista voi valmistua maisteriksi. Oppiaineessa 1 kursseja on tarjolla 19 kappaletta, joista enemmistö, eli 74 % on suomenkielisiä. Oppiaineessa 2 kursseja on 22, joista 64 % on suomenkielisiä. Oppiaineissa 3 ja 4 kursseja on 16, joista 69 % on suomenkielisiä. Oppiaineessa 5 on 15 kurssia, joista 60 % on englanninkielisiä. Oppiaine 6 on erikoinen tapaus, sillä vaikka oppiaineen nimi on suomenkielinen, koko opetus järjestetään englanniksi, ja jopa oppiaineen internet-sivut on luettavissa vain englanniksi. Kyseisessä oppiaineessa on tarjolla 44 kurssia, joista kaikki ovat siis englanninkielisiä. Lisäksi tiedekunnassa on kaksi erillistä maisteriohjelmaa, jotka ovat kokonaan englanninkielisiä. Seuraavassa kuviossa 5 *Kurssien opetuskielet opetussuunnitelmassa tiedekunnassa 3* olen numeroinut oppiaineet, joiden opetuskielijakauma näkyy suomen ja englannin prosentuaalisena jakautumisena. Erillisiä englanninkielisiä maisteriohjelmiä en ole huomionnut mukaan kuvioon.

Kuvio 5. Kurssien opetuskielet opetussuunnitelmassa tiedekunnassa 3.

Suomen kielen kannalta tilanne on siis kaikkein huonoin tiedekunnassa 3, jossa ei voi saada maisteritason opetusta pelkästään suomeksi ja yhdestä oppiaineesta ei ole yhtään kurssia tarjolla suomeksi. Kun tarkastellaan kurssien opetuskielen prosentuaalista jakaumaa huomataan, että vain 39 % kaikista kursseista opetetaan suomeksi. Eli suomi onkin tiedekunnan opetuk-

nessä vähemmistökieli ja englanti on selkeästi valtiakielen asemassa. Ero tiedekuntien välillä on siis valtava ainakin kurssien opetuskielitarjontoja vertailtaessa.

Kaiken kaikkiaan yliopiston kirjallisissa dokumenteissa suomen kieli on sivuosassa. Monesti mainitaan yliopiston arvostavan suomen kieltä osana yliopiston perinteitä ja suomen kieltä arvostetaan nimenomaan *kansainvälisen yliopiston kulmakivenä*, samalla kuitenkin valtava kansainvälisyyden paine näkyy kirjallisista dokumenteista; Kansainvälistymiseen kannustetaan aktiivisesti ja Jyväskylän yliopistossa *suomenkielisen sivistyksen perinteen* kuvailaan yhdistyvän *moderniin kansainvälisyyteen*. Suomenkieliseksi yliopistoksi Jyväskylän yliopiston organisatorinen asenne on yllättävä, koska suomen kielestä puhutaan aina kansainvälisyyden yhteydessä eikä omana kehittämisen osa-alueenaan. Strategiatekstit näyttävät suuntaa ja ohjaavat päätöksentekoa taustalla, mutta todellisuudessa opetuskielen valintaa ohjaa opetussuunnitelma, jonka pohjalta laitos ja viimekädessä tiedekuntaneuvosto päättävät kurssien opetuskielestä. Seuraavassa luvussa 5 *Opintoasiainpäälliköiden näkemyksiä korkeimman opetuksen kielestä* olen analysoinut kolmen tiedekunnan opintoasiainpäälliköiden haastatteluja, joiden avulla tarkastellaan yliopiston henkilöstön asennoitumista suomen kieleen korkeimman opetuksen kielenä.

5 OPINTOASIAINPÄÄLLIKÖIDEN NÄKEMYKSIÄ KORKEIMMAN OPETUKSEN KIELESTÄ

5.1 Opetuskielen valinta ja suomen kielen tulevaisuus opetuskielenä

Aineistosta nousee selkeästi esille kaksi asiaa, jotka vaikuttavat opetuskielen valintaan. Ensimmäisenä vaikuttajana nähdään kansainvälisyys ja sitä edistävät toimet, kuten kansainväliset maisteriohjelmat, vierailevat luennoitsijat, yliopiston rahoitus ja vaihto-opiskelijat. Maisteriohjelmien kurssien opetuskieli on lähes poikkeuksetta ja tiedekunnasta riippumatta englanti. Vaihto-opiskelijoille taas tarjotaan opetusta vain englanniksi. Vierailevat luennoitsijatkin tulevat usein ulkomailta ja yliopisto suuntaa yhä enemmän rahoitusta englanninkielisen opetuksen järjestämiseen ja sitä kautta kansainvälistymiseen. Toinen merkittävä opetuskielen valintaa ohjaava asia on opettajan oma innostuneisuus ja kyky opettaa vieraalla kielellä.

Tiedekunnissa opetuskieltä ei oltu erikseen päätetty minkään erityisen ohjeistuksen avulla, vaan opetuskielen valintaa ohjaa periaatteessa yliopistolaki, jossa velvoitetaan yliopiston opetuskieleksi suomi. Kaikissa tiedekunnissa opetuskielen tulevaisuutta ennakoidaan kansainvälistymisen näkökulmasta. Tulevaisuudessa opetuskielen valintaa ohjaavat yliopiston rahoitus ja kansainvälistymistä edistämään suunnitellut kurssit. Myös tieteenalojen erilaiset kielitaitotarpeet luovat vaatimuksia kurssien opetuskielivalikoiman lisäämiseksi. Vaikka yliopistolaki edellyttää suomen kielen käyttöä opetuskielenä, monissa tiedekunnissa vieraiden kielten nousu suomen kielen rinnalle opetuskieliksi nähdään välttämättömänä. Opetuskielestä ei siis päätetä tulevaisuudessakaan yksittäisen ihmisen toimesta, vaan opetuskieleen vaikuttaa useampi, opiskelijoista tai opettajista riippumatonkin asia.

5.1.1 Opetuskielen valinta

Yliopiston strategisissa teksteissä kansainvälisyys näyttäytyy niin keskeisenä teemana, että sen vaikutuksen näkyminen opetuskielen valinnassa oli ennakoitavissa. Siksi myös haastatte- luissa kysyin muutamia kysymyksiä siitä, millaisena kansainvälisyys koetaan ja miten se vaikuttaa suomen kielen asemaan opetuskielenä. Esimerkissä (2) haastateltava kuvaa englannin tarpeellisuutta opetuskielenä *välttämättömäksi*, koska yliopiston *lähtökohtana on kansainvälistymisen lisäämismahdollisuuksien varmistaminen opiskelijoille ja kaikki ratkaisut tehdään* siis niin, että *englanninkielinen opetus on välttämättömyys*.

Esimerkki 2.

H: joo (.) selvä sitten englannin asema korkeimman opetuksen kielinä (.) **millanen merkitys kansainvälisyydellä on kielivalintoja tehtäessä kun valitaan kurssien opetuskieltä**

OP3: (.) no se on siellä **avainasioiden joukossa että ensimmäinen kysymys on että onks tulossa opiskelijoita joita ei voi opettaa suomeksi**

H: (.) joo (.) eli se on ydinasia

OP3: [se] on ydinasia

H: joo

OP3: mut **lähtökohtahan toisaalta on se että** niin käännetään tästä asiat sillä tavalla että se kansainvälisyys kansainvälistyminen **kansainvälisen kompetenssin lisäämismahdollisuuksien varmistaminen opiskelijoille** ne on ne ydinasiat ja **sitä kautta kaikki ratkaisut tehdään** sillä tavalla että eletään tilanteessa jossa se **englanninkielinen opetus osoittautuu välttämättömäksi**

Kansainvälisyys on siis esimerkin (2) perustavanlaatuinen lähtökohta opetuksen suunnittelulle, koska opiskelijoille halutaan *varmistaa* mahdollisuudet kansainvälistymiseen. Kuten esimerkistä (2) huomataan, kansainvälisyys on *avainasia* kurssien opetuskielivalintoja tehtäessä ja yliopistolla jopa *kaikki ratkaisut* tehdään siten, että englanninkielisestä opetuksesta on tullut *välttämättömyys*. Vaikka esimerkistä (2) käy myös esille se, että ensimmäiseksi opetuskieltä valittaessa selvitetään, *onko tulossa opiskelijoita, joita ei voi opettaa suomeksi*, silti opintoasiainpäällikkö haluaa selventää, että kansainvälisyys on kurssien suunnittelun *lähtökohta* ja että englannin kielestä on tullut jo *välttämätön* opetuskielen näkökulmasta.

Myös muissa tiedekunnissa englannin kieli on nykyään niin itsestäänselvä osa opetusta, että jopa yhden ei-suomenkielisen läsnäolo luennolla aiheuttaa opetuskielen vaihtumisen suomesta englanniksi. Tilanteen omituisuus on kyllä huomattu opetushenkilökunnan keskuudessa: *jos niinku suomenkielinen opettaja puhuu englanniksi suomenkieliselle porukalle (– –) se nähdään aika hulluna*. Esimerkissä (3) luennoille käytetty kieli määräytyi sen mukaan, oliko läsnä opiskelijoita, jotka eivät ymmärtäneet suomea. Tällaisissa tapauksissa luennon opetuskieli oli automaattisesti englanti.

Esimerkki 3.

OP1: (– –) **jos niinku suomenkielinen opettaja puhuu englanniksi suomenkieliselle porukalle** niin se on niinku tavallaan si sitä niinku yleensä nähdään **se nähdään aika hulluna et jos sitte todetaan et tääl ei oo yhtään ulkomaalasta** joku just sano mä muista kuka oikein että kun todettiin ettei ollukkaa yhtään ulkom tai ei suomee tai sellasta joka ei ois suomea ymmärtäny **niin hän vaihto vaan kielen sillon suomeksi koska hän koki et mitä järkee hänen on niinku puhua (.) omalla englannin kielellään niinku sönköttää englanniks** jos hän voi puhuu sitten kun ei ketään kerta ollut sillä lailla

Esimerkistä (3) huomataan, että opettajat saattavat aloittaa luennon suoraan englanniksi ja jossain vaiheessa huomata, että eihän paikalla olekaan yhtään ulkomaalaista. Opettajat myös turhautuvat, kun joutuvat tällaisissa tilanteissa *sönköttään englanniks*. Eli englanninkielisestä opetuksesta on tullut automaattista ja se on opettajille hyvin raskasta, koska opettajien arvio omasta kyvystään tuottaa puhetta vieraalla kielellä voi olla kielteinen. Eli suomenkielinen opetus koettaisiin kuitenkin helpommaksi ja englanniksi opettaminen on jopa turhauttavaa, vaikka se on jo yleistynyt lähes itsestään selväksi osaksi opetusta.

Sen lisäksi, että englannin kielellä opettaminen tuottaa hankaluuksia suomenkielisille opettajille, myös suomenkielisen opetuksen takaaminen aiheuttaa ylimääräistä työtä henkilökunnalle, kuten esimerkistä (4) käy ilmi.

Esimerkki 4.

H: joo (.) millaiset asiat on koettu haasteina opetuskielen valinnassa jotain sanoitkin

OP1: (– –) ensinnä resurssointi sitten silleen että (.) että tota jos on ulkomaalainen opettaja ja sitten **lakien ja asetusten ja tutkintosäännön mukaan** opiskelija saa tehdä (.) **suomalaisilla on oikeus opiskella suomeksi** (.) ni jos jos se kurssi mitä ulkomaalainen pitää niin kuuluu vain **pakollisiin opintoihin** niin hänellä suomalaisilla **pitää olla mahdollisuus** tehdä se suomeksi mutta se että jos se on sitte tota valinnainen kurssi niin sitten sitten mun mielestä sillon **voi edellyttääkin** että se tehdään niin kun sillä opetuskielillä (.) mut se **ongelmahan on juuri sitten että siinä jo joissakin tapauksissa pitäis olla tuplamiehitys sitte sillee** (– –)

Esimerkissä (4) opintoasiainpäällikkö tuo esille ristiriidan, jonka mukaan *lakien ja asetusten ja tutkintosäännön mukaan* suomenkieliselle opiskelijalla *on oikeus opiskella suomeksi*, mutta jos kurssin opettaja on ei-suomenkielinen, tällöin opetuksen järjestäminen vaatii *tuplamiehituksen*. Opintoasiainpäällikkö perustelee ongelmallisuutta esittämällä, että vielä *pakollisten opintojen yhteydessä pitää olla mahdollisuus suorittaa suomeksi*, kun taas valinnaisilla kursseilla opiskelijoilta voi *edellyttää* vieraskieliseen opetukseen osallistumista.

Sen lisäksi, että kaikissa tiedekunnissa opettajien oma halukkuus opettaa vieraalla kielellä vaikutti kurssien opetuskieleen, erityisesti tieteenalan *asiantuntemus* korostuu yliopisto-opetuksessa. Esimerkissä (5) haastateltu ilmaisee, että mikään tietty sisältö ei vaadi tietyllä kielellä opetusta, vaan kenellä *on se paras asiantuntemus*.

Esimerkki 5.

H: joo (.) mm elikkä millaiset sisällöt tarvitsevat opetusta vieraalla kielellä (.) onko jotain erityisiä sellaisia kokonaisuuksia

OP1: mä luulen että se ei oo oikeestaan silleen sisäl sisältölähtöistä ollenkaan että **se on niin kun enemmän sitä että kuka sat kuka on se asiant par kenellä on se paras asiantuntemus ja kuka sii-**

tä opettaa et se ei niinku lähde siitä että (.) että tämä asia pitäisi opettaa jollain tietyllä kielellä toki sillä lailla aattelen kyllä että (.) että must **on ihan hyvä että ne perusasiat tulee ihmisille niin kun suomen kielelläkin** (– –)

Asiantuntijuus on määrittää siis kurssien opetuskielen, ja jos asiantuntija sattuu olemaan ei-suomenkielinen, sisältö opetetaan silloin jollakin muulla kielellä. Haastateltu myös kokee, että *on ihan hyvä, että ne perusasiat* opetetaan opiskelijoille *niin kun suomen kielelläkin*. Liitepar-tikkelin *-kin* käytöstä voidaan päätellä, että pääosin perusasiat opetetaan siis jollakin muulla kielellä, mutta ihmiset saavat opetusta myös suomeksi ainakin perusasioissa. Opetuskielen valintaan vaikuttavat nykyisin siis ainakin opettajien oma kiinnostus ja osaaminen, tietyn aiheen asiantuntijuus, vieraskieliset opiskelijat ja velvoitteet kuten yliopistolaki ja tutkintosään-tö. Seuraavassa luvussa 5.1.2 olen esitellyt niitä asioita, jotka tulevat ohjaamaan korkeimman opetuksen kielivalintoja tulevaisuudessa.

5.1.2 Suomen kielen tulevaisuus yliopistokoulutuksen kielenä

Opintoasiainpäälliköt ovat tiedekuntiensa hallinnon edustajia, ja näin ollen heidän vastauksis-saan voidaan nähdä yliopiston strategiatekstien ohjaava vaikutus. Kielipoliittisessa toimenpi-deohjelmassa vieraiden kielten osaaminen korostuu ja erityisesti englannin kielen lisääminen niin hallinnon kielenä kuin opetuskielenäkin on suotavaa dokumenttien valossa. Opintoasi-ainpäälliköt näkivät kaksi keskeistä asiaa, jotka tulevat ohjaamaan lähivuosina tiedekuntien opetuskielivalintoja: rahoituksen jakautuminen ja kansainvälisyyden edistämiseksi tehdyt toimenpiteet opetusohjelmissa. Rahoituksen vaikutuksia opetuskielivalintoihin kuvailee opin-toasiainpäällikkö esimerkissä (6).

Esimerkki 6.

H: Mitkä asiat vaikuttavat lähivuosina eniten tiedekunnassa annet-tavan opetuksen kieleen?

OP2: (.) (– –) tää et miten rahoituskuviot menee **miten rahoitus-mallissa painotetaan miten kansainvälistyminen ja vieraskieli-sen opetuksen** ja et se **varmaan** kyllä **jatkuu** (– –) niin kauan kun meil on kuitenkin nää sisäännotot ihan normaalisti näihin pääoppi-aineisiin ja muuta ni **kyl siä nyt varmaan kuitenkin suuri osa sil-lon niissä aineissa aina tulee olemaan suomen kielellä** (– –) ku eletään hirveen **tiukas taloudellises tilantees** koko ajan niin sillon niinku tavallaan ne **ohjausmekanismit jotka tulee niinku ylhääl-tä päin jotka palkitsee tietyistä asioista** niin ne väistämättä yrit vie sit ehkä sitä oli se sitte tavallaan semmonen aito halu tai ei (.)

Rahoitusmallissa painottuvat asiat siis ohjaavat voimakkaasti kurssien opetuskielten suunnit-telua. Varsinkin *kansainvälistyminen ja vieraskielisen opetuksen* jatkuminen on *varmaa*.

Opintoasiainpäällikkö vakuuttaa kuitenkin, että tiedekunnan *pääoppiaineissa* suuri osa opetuksesta tulee olemaan suomen kielellä. *Tiukka taloudellinen tilanne* aiheuttaa päätösvallan siirtymisen pois tiedekunnilta ja *ohjausmekanismit* opetuskielenkin suhteen *tulee ylhäältä päin*. Ylhäältä päin tulevat ohjausmekanismit *palkitsee tietyistä asioista*, ja se, miten rahoitusmallissa painottuu kansainvälisyys ja vieraskielinen opetus, ohjaavat tiedekuntia kansainvälisten opinto-ohjelmien luomisessa. Eli yliopiston rahoitusmallit ohjaavat opintoasiainpäällikön näkemyksen mukaan myös opetuskielivalintoja.

Toisessa tiedekunnassa suomenkieliset pääoppiaineet eivät välttämättä edes säily suomenkielisinä, vaan tiedekunnassa mietitään, *että siirretäänkö kansainvälisen tutkinto-opiskelun painopistettä maisteriohjelmista peruspääaineitten puolelle*. Opintoasiainpäällikön mukaan joitakin substanssikursseja voitaisiin alkaa opettaa *harvinaisemmilla kielillä*. Esimerkissä (7) haastateltu siis ennakoi opetuskielivalikoiman laajentumista.

Esimerkki 7.

OP3: (.) no ratkasut siitä että siirretäänkö kansainvälisen tutkinto-opiskelun painopistettä maisteriohjelmista peruspääaineitten puolelle **jos näin tapahtuu niin englanninkielinen opetus tulee lisääntymään selvästi** (.) näissä peruspääaineitten syventävissä opinnoissa (.) sitten no se mitä mä henkilökohtaisesti mielellään näkisin olis se että tätä muitten kuin englannin kielen merkitystä saatais näkyviin (– –) **vois hyvinkin pitää mahdollisena** että joitakin yksittäisiä substanssikursseja alettaisiin opettamaan niin että ainakin **niillä olis selkeästi mukana sitä ns harvinaisemman kielen tai harvinaisemman kielistä opetusmateriaalia** (.) kun tää ois kuitenkin **olennaista** ihan ajatellen erityisesti niitä tilanteita joissa ne kielen **kyseisen kielen merkityksen voi ajatella nousevan radikaalisti** ja kiina ois selkeästi sellainen

Opintoasiainpäällikön mielestä *englanninkielinen opetus tulee siis lisääntymään selvästi*, jos kansainvälisiä tutkinto-ohjelmia pyritään yhdistämään tiedekunnan perusopetukseen. Muiden kielten ottamista mukaan opetuskielivalikoimaan haastateltu perustelee yleismaailmallisella tilanteella, jossa jonkun kielen asema muuttuu merkittävämmäksi, kuten esimerkiksi *kiina ois selkeästi sellainen*. Opintoasiainpäällikkö myös painottaa asennettaan englanninkielisen opetuksen lisääntymiseen käyttämällä asenneadverbia *selvästi*. Luonnehtimalla englanninkielisen opetuksen *selvästi* lisääntyvän, opintoasiainpäällikkö ilmaisee varmuutta siitä, että jos kansainvälistä tutkinto-opiskelua aletaan tarjota yliopistossa myös pääaineiden puolella, on opetuskielenä itsestään selvästi englanti. Samalla opintoasiainpäällikkö kuitenkin toivoo, että tällaisessa tilanteessa myös muilla kielillä tapahtuva opetus olisi mahdollista. Hän painottaa, että muillakin kielillä kuin suomella ja englannilla opettaminen olisi *olennaista*, jos voidaan ajatella jonkin toisen kielen *merkityksen nousevan radikaalisti*.

Vaikka toiveita muunkielisen opetuksen lisäämisestä elätellään jokaisessa tiedekunnassa, opintoasiainpäälliköt kokivat suomen kielen olevan niin vahva osa yliopistoamme, että opetuskielen täydelliseen vaihdokseen ei uskonut kukaan heistä. Kuitenkin englannin kielen paine koettiin niin kovana, että jokainen opintoasiainpäällikkö uskoi englanninkielisen opetuksen kuitenkin lisääntyvän *radikaalisti*. Jokaisessa tiedekunnassa toivottiin, että pakollisten opintojen opetuskielivalintoihin suhtauduttaisiin *joustavammin*, ja opetuskielivalintoja tehtäisiin jatkossa enemmän henkilökunnan osaamista hyödyntäen ja myös vaihto-opiskelijoiden kurssivalintoja laajentaen. Esimerkissä (8) opintoasiainpäällikkö tuo esille opetuskielen kehityskohtena *kandivaiheen englanninkielisiä kursseja, koska se vaikuttaa sitten taas näihin muualta tulevien vaihtareiden mahdollisuuksiin*. Lisäksi haastateltu puolustaa englanninkielisen opetuksen lisäämistä, koska *on hölmöä*, jos kansainvälisen henkilökunnan osaamista *ei voi käyttää kun valinnaisiin*.

Esimerkki 8.

H: Mihin suuntaan opetuskielen näkökulmasta tiedekunnan opetusta tulisi kehittää?

OP1: öö (.) mä luulen että **meillä kuitenkin niin kun nähdään arv arvokkaana se että kun meillä meillä on niinku suomenkielisiä opet suomenkielellä edelleen opetusta** mutta sitten se varman että pitäis mun mielestä **joustavammin** olla vaikka siellä pakollisissa on joku et **pakollisissakin vois olla joitakin niin kun (.) englannin kielen** koska se on ihan niinku **realiteetti et jos suuri osa henkilökunnasta on on niin tavallaan et jos heidän juttujaan ei voi käyttää kun valinnaisiin niin (.) se on vähän hölmöä (.)**(- -) meillä **pitäisi olla tarjolla** niinku **kandivaiheen jotakin englanninkielisiä kursseja** koska se vaikuttaa sitten taas näihin **muualta tulevien vaihtareiden mahdollisuuksiin** kun monet heistä on niinku kandi-vaiheen opiskelijoita ja meil ei oo niinku oikeen muita ku maisterivaiheen englanninkielistä (.) (- -)

Sen lisäksi, että haastateltu perustelee englanninkielistä opetusta henkilöstön asiantuntijuuden hyödyntämisenä, hän kertoo tiedekunnan suhtautumisesta suomen kieleen kuvailemalla suomen kieltä *arvokkaaksi* ja kertomalla, että heillä on *suomenkielellä edelleen opetusta*. Opintoasiainpäälliköiden puheessa kuuluukin monessa kohtaa suomen kielen arvostus ja kaikki opintoasiainpäälliköt näkivät suomen kielen olevan edelleen myös jatkossa tiedekuntiansa opetuskieli.

Esimerkissä (9) opintoasiainpäällikkö kuvaa suomen kieltä, joka *puolustaa paikkaansa*. Suomalainen yhteiskunta tarvitsee asiantuntijoita, joten suomen kieltä tarvitaan heidän koulutamisensa. Siten suomen kieli on lunastanut paikkansa yliopiston opetuskielenä. Se, että suomen kieli joutuu puolustamaan itseään tai *paikkaansa*, kertoo siitä, että siihen paikalle on tulossa jotain muuta, esimerkin (9) tapauksessa siis englantia.

Esimerkki 9.

OP2: (– –) täs vaiheessa näillä mennään ja se varmaan se **paine ni eng niinku vieraskieliseen koulutukseen koko ajan kasvaa** kumminki et **jos tää kansainvälistymispainotus ja trendi jatkuu** niin kyllähän sitä (– –) meil on niinku aika lailla semmonen niinku **ajatus täst myös ihan täst suomenkielisen koulutuksen tärkeydestä** vahvana ja se et miten **me koulutetaan** kuitenkin myös hyvin paljon meidän **omaan yhteiskuntaan** niin kun (.) **asiantuntijoita ja sitä kautta sitte se puolustaa paikkaansa** (– –)

Esimerkissä (9) opintoasiainpäällikön ajatus opetuskielen tulevaisuudesta on, että *täs vaiheessa näillä mennään*, eli englantia ja suomi ovat riittävät opetuskielet. Samalla hän kuitenkin ennakoii, että *paine vieraskieliseen koulutukseen kasvaa*. Esimerkistä (9) käy kuitenkin ilmi, että suomen kieli säilyttää asemansa yliopiston pääopetuskielenä, kun se *puolustaa paikkaansa omaan yhteiskuntaan* koulutettavien asiantuntijoiden opetuskielenä. Samanlaiseen tulokseen ovat tulleet myös muiden tiedekuntien opintoasiainpäälliköt, ja esimerkiksi (10) opintoasiainpäällikkö jopa vakuuttaa, että Jyväskylän yliopistossa ei aleta *julistamaan syventäviä opintoja puhtaasti englanninkielisiksi*. Tietysti sanalla *puhtaasti*-asenleadverbin voidaan ajatella viitattavan siihen, että syventävät opinnot eivät tule olemaan täysin englanninkielisiä eli *puhtaita*. Asenleadverbi kertoo siis tässä kohtaa sen, että kokonaan englanninkieliset kurssit ovat puhtaita, kun taas vastakohtana voidaankin sitten ajatella epäpuhtaita kursseja, eli sellaisia kursseja, joissa on käytetty englannin lisäksi jotakin muuta kieltä. Lisäksi haastateltu perustelee esimerkiksi (10), miksi suomen kieli *tulee pysymään* korkeimman opetuksen kielenä.

Esimerkki 10.

H: joo-o (.) selvä ja sitte vielä mitkä asiat vaikuttavat lähivuosina eniten tiedekunnassa annettavan opetuksen kieleen

OP3: varmaa on joka tapauksessa se että **emme rupea leikkimään aaltoa siinä mielessä että julistaisimme syventävät opinnot puhtaasti englanninkielisiks** (.) tämän voin taata

H: eli suomi tulee kuitenkin pysyyn siinä

OP3: [suomi] **tulee pysymään** siellä **koska meidän pitää pystyä perustelevaan suomenkielisille ihmisille miksi olemme olemassa ja teemme jotakin heidän maksamillaan verorahoilla**

Opintoasiainpäällikön perustelu suomen kielen aseman säilymisestä korkeimman opetuksen kielenä tiivistää kaikkien tiedekuntien asennoitumista suomen kieleen: *koska meidän pitää pystyä perustelevaan suomenkielisille ihmisille miksi olemme olemassa ja teemme jotakin heidän maksamillaan verorahoilla*. Eli suomen kielen asema korkeimman opetuksen kielenä on perusteltua niin kauan kuin yliopisto on tulostavasti suomalaiselle yhteiskunnalle, joten myös yliopistokoulutuksesta tulee olla hyötyä suomalaiselle yhteiskunnalle. Suomen kielellä pitää myös pystyä perustelevaan jollekin asiasta ymmärtämättömälle tieteenalan

olemassaoloa. Suomen kieli joutuu hieman *puolustamaan paikkaansa* englantia ja muita vieraita kieliä vastaan. Suomen kielen käyttöä tieteen kielenä pitää puolustella ja perustella suomenkielisille ihmisille ja yliopiston rahoitusta ohjaaville, *ylhäältä päin tuleville mekanismeille*. Ainakin opintoasiainpäälliköiden haastattelujen pohjalta voidaan huomata suomen kielen aseman olevan heikentymässä korkeimman opetuksen kielenä, vaikka arvostustakin kieltä kohtaan ilmenee.

5.2 Suomen kielen asema yliopistossa

Tässä luvussa esitellään opintoasiainpäälliköiden haastatteluissa esiin nousseita asioita, jotka kuvaavat suomen kielen asemaa tiedekuntien opetuskielenä. Haastatteluiden tarkoituksena oli selvittää tiedekunnissa vallitsevia, jaettuja arvoja ja asenteita suomen kieltä kohtaan. Ensimmäisen teeman, *suomen kielen asema yliopistossa*, olen muodostanut kahdesta alaluokasta: tiedekuntien opetuskielitalanne ja opetushenkilökunnan kielitaito, ja alan tärkeimmät kielet ja termistön hallitseminen. Ensimmäisessä alaluokassa havainnoin tiedekuntien tämänhetkistä opetuskielitalannetta. Lisäksi ensimmäisessä alaluokassa opintoasiainpäälliköt kuvailevat opetushenkilökunnan kielitaitoa. Kielitaidon luonnehdinnasta voidaan havaita, mitkä asiat korostuvat tiedekunnan asenteissa opetuskieltä kohtaan.

Toinen alaluokka kuvaa sitä, mitä kieliä tieteenaloilla arvostetaan ja miten tärkeäksi eri tieteenaloilla koetaan suomenkielisen termistön osaaminen. Kuten Ritva Laury (2007: 271) on esittänyt, kielen katoaminen tieteellisen kielen asemasta on kielikuoleman ensimmäinen askel. Näin ollen mielestäni on tärkeää selvittää, pidetäänkö tiedekunnissa suomenkielisen termistön osaamista tärkeänä. Lisäksi se, miten opintoasiainpäälliköt luonnehtivat tiedekuntansa tieteenalojen kielellisiä perinteitä kertoo myös asenteista suomen kieltä ja opetuskieltä kohtaan.

5.2.1 Tiedekuntien opetuskielitalanne ja opetushenkilökunnan kielitaito

Selvittääkseni suomen kielen asemaa tiedekuntien opetuskielenä kysyin opintoasiainpäälliköiltä niin opiskelumateriaalin kuin opetustilanteidenkin kielestä. Haastatellut kertoivat, että kaikissa kolmessa tiedekunnassa pääopetuskieliä ovat suomi ja englanti. Kahden tiedekunnan opetuskielivalikoimaan kuuluu myös saksa, sillä muutaman kurssin opetus on integroitu kieli-keskuksen saksan kielen opetukseen. Kaikki opintoasiainpäälliköt toivat haastattelun alussa esille sen, että opetusta annetaan pääosin suomeksi ja englanninkielinen opetus painottuu kansainvälisiin maisteriohjelmiin liittyviin kursseihin tai vaihto-opiskelijoille suunnatuille kursseille. Esimerkissä (11) opintoasiainpäällikkö kertoo, että *suurin osa opetuksesta on sitten*

suomen kielellä. Vaikka kaikki haastatellut kertoivat englanninkielisen opetuksen painottuvan kansainvälisiin ohjelmiin, esimerkissä (11) haastateltu kuitenkin vakuuttaa englanninkielisten kurssien yleisyydestä: *kaikissa meiän oppiaineissa on myös englanninkielisiä kursseja.*

Esimerkki 11.

H: eli millä kielillä tässä tiedekunnassa annetaan opetusta

OP2: joo (.) meillä on tota noin nii **varmaan siis tietenkin suomi suomen kielellähä se on pääasiallisesti se opetus** mutta sitten (.) **koko ajan tietysti** on myös lisätty vieraskielisiä opetuksia joka tarkoittaa kyllä käytännössä englannin kieltä (.) mutta tota mm meil on myös **kaks kansainvälistä maisteriohjelmaa et jossa tietenkin sitte opetuskielenä ja kaikin puolin niin kun kielenä on englantti** (.) mutta tota noin muuten niin varmaan kuitenkin **suurin osa opetuksesta on sitten suomen kielellä mutta kaikissa meiän oppiaineissa on myös englanninkielisiä (.) kursseja (- -)**

Esimerkissä (11) opintoasiainpäällikkö kertoo, että opetusta annetaan *varmaan siis tietenkin* suomen kielellä. Opintoasiainpäällikön käyttämä ilmaus *varmaan siis tietenkin* kertoo opintoasiainpäällikön epäuskoisuudesta kysymystä kohtaan, koska suomen kieli on *tietenkin* opetuskieli heidän tiedekunnassaan. Vaikka suomen kieltä käytetään pääasiallisena opetuskielenä, opintoasiainpäällikkö kertoo kuitenkin, että *koko ajan tietysti on myös lisätty vieraskielisiä opetuksia*. Luonnehtimalla vieraskielisen opetuksen lisäämistä ilmaisuilla *koko ajan* ja asenneadverbilla *tietysti*, opintoasiainpäällikkö antaa ymmärtää, että vieraskielisen opetuksen lisääminen on jatkuvaa ja osa normaalikäytäntöä. Asenneadverbin käyttö osoittaa, että vieraskielisen opetuksen lisääminen on itsestään selvää.

Vaikka suurin osa opetuksesta on suomenkielistä, tämän lisäksi kaikissa tiedekunnissa opettajat ottivat oman innostuksensa mukaisesti vastaan opintosuorituksia niillä kielillä, jotka he itse hallitsivat. Kaikissa tiedekunnissa myös tarjolla olevan opetusmateriaalin, kuten luentodien ja tenttikirjallisuuden kieliksi mainittiin sekä suomi että englantti, mutta tämänkin suhteen opettajan oma innostus ja osaaminen olivat ratkaisevassa asemassa. Esimerkissä (12) opintoasiainpäällikkö kuvailee muiden kielten käyttöä opiskelumateriaalissa. Samalla hän kertoo, että suomi ja englantti *ovat aikalailla tasavahvoina*. Opintoasiainpäällikkö korostaa, että muilla kielillä oleva opetusmateriaali on *aina tavallaan lisämateriaalin luonteista*, eli pääosin tiedekunnan opiskelumateriaali on aina suomeksi tai englanniksi.

Esimerkki 12.

H: joo (.) sitten millä kielillä tiedekunnassa kirjoitetaan ja luetaan? eli millä kielillä (.) opetusmateriaalia on lähinnä tarjolla

OP3: **englantti ja suomi aikalailla tasavahvoina** (.) sitten (.) **vaihtoehtoista substanssikirjallisuutta löytyy ruotsiks ja saksaks** (.) **sitten ihmisten kielitaidon mukaan siellä saattaa tulla sitte muitakin kieliä mukaan** ja (.) siihen maailman aikaan ennen tätä

hallintouraa kun aloitin opettajana ni **joissakin tilanteissa** päädyin esimerkiksi siihen että **jos sattui olemaan** opintojaksoa suorittamassa (.) **lahjakkaan oloinen** venäläinen joka kuitenkin sitten ei englannin lukeminen ollut maailman parhaimmalla tasolla **niin jonkin verran saatto käyttää aikaa siihen että löytyykö sitä venäjänkielistä materiaalia** (.) ja sit samalla tavalla nii nykyisinkin kannustetaan toisessa tilanteessa opiskelijoita siihen että katsotaan oisko materiaalia löytyvissä hänen paremmin hallitsemallaan kielellä eli espanja ranska, italia (.)

H: [joo]

OP3: siinä italia että kyllä (.) mutta nää on sit kuitenkin **aina tavallaan lisämateriaalin luonteisia** (.) että **peruskeino materiaali on suomi ja englantia** ja sitten ruotsinkielinen ne on sellasia joita voidaan tietyllä tavalla vaatia sittehan nää muut kielet tulee mukaan yksittäisten opettajien kiinnostuksen ja osaamisen kautta

Suomen kieli on siis ensisijainen opintosuoritusten kieli ja *vaihtoehtoista substanssikirjallisuutta löytyy ruotsiksi ja saksaksi*. Edellä esitellyistä esimerkeistä (11) ja (12) voidaan päätellä, että suomen kieli on yleisesti käytössä yliopiston tiedekuntien opetuskielenä, mutta englantia on tullut sen rinnalle muun muassa opetusmateriaaleissa.

Tiedekunnassa 1 opintoasiainpäällikkö kuvailee luentomateriaalin kielen riippuvan *asiasta ja opettajan viitseliäisyydestä*. Esimerkissä (13) opintoasiainpäällikkö vastaa kysymyksiin *millä kielellä tiedekunnassa kirjoitetaan ja luetaan; ja Millä kielillä tiedekunnan opetusmateriaalia on tarjolla?* Haastateltu kuvailee, kuinka jotkut opettajat eivät viitsi kääntää diaesitystään enää suomeksi, jos he ovat opettaneet sen ensin englanniksi. Näin ollen suomenkieliset opiskelijat ovat pakotettuja seuraamaan opetusta englanniksi.

Esimerkki 13.

Millä kielellä tiedekunnassa kirjoitetaan ja luetaan? Millä kielillä tiedekunnan opetusmateriaalia on tarjolla?

OPI: no niitä on mun mielestä sekä suomeksi että englanniksi (– –) tällä on niinku lopulta aika vähän niin kun kirjoja joita luetaan (.) toki toki niitä on mutta että sekä suomeksi että englanniksi on niitä ja sitte materiaali **luennoitsijallakin niinku (.) voi olla niitä slideja englanniksi ja suomeksi** sekä suomalaisilla että englantilaisilla että (.) vähän **riippuu asiasta ja siitä tietenkin myös si opettajan viitseliäisyydestä et jo on vetänyt jonkun kurssin niin kun englanniksi ni hän saattaa käyttää niitä (.) samoi samoja materiaaleja** ja (.) mut jotenkin se **oletuksena on että ne suomi ja englantia kulkee aika niinku rinnakkain** että

Esimerkistä (13) käy siis ilmi, että *suomi ja englantia kulkee rinnakkain*, ja opiskelijatkaan eivät voi ennalta tietää, millä kielellä luentodiat ovat. Luennoitsijalla voi olla *slideja* sekä *englanniksi ja suomeksi*, joten joidenkin aihealueiden luennoilla opiskelija joutuu vaihtamaan kieltä yhden diaesityksen aikana useastikin. Tiedekunnassa on jopa *oletuksena*, että suomen kieli

ja englannin kieli *kulkevat* opetuksessa *rinnakkain*. Monikielisyydestä on siis tullut normaali käytäntö.

Kansainvälistymisen vaikutus opetuskieleen on huomattu myös muissa tiedekunnissa ja opintoasiainpäällikkö 2 kuvaileekin esimerkissä (14), kuinka yleisesti on käytössä se periaate, että jos opiskelija pystyy työskentelemään jollakin muulla kielellä kuin suomeksi, hänelle yritetään se mahdollistaa, vaikka se ei ole *yleinen linjaus*. Esimerkissä (14) haastateltu kertoo myös huolestuttavasta suuntauksesta, jossa suomenkielisen opetusmateriaalin käyttö on *vähenevään päin*.

Esimerkki 14.

OP2: ne voi sitten vaikka samantein ni jos pystyt lukemaan niin voit lukee varmaan vaikka vastatakin epäilemättä niinku sillä kielellä mutta tota (.) mut **sehän ei oo mikään tämmönen yleinen linjaus** mutta (.) mut et kyl mä must tuntuu että **tosin paljon on englanniks** se (.) ja väh **ehkä vähenevään päin suomeks** mut toisaalta sitte vähän **riippuu tästä (.) tieteenalastakin** ja muusta että mitkä et et on myös niitä semmosia tieteenaloja missä halutaan ja kurseja opintojaksoja joissa niinku käsitellään **sellasia teemoja joissa täytyy olla suomalainen materiaali**

Esimerkissä (14) haastateltu kertoo, että tieteenala ja opetettavat teemat vaikuttavat materiaallivalintoihin. Hän kuvailee, että joissakin teemoissa pitää olla *suomalainen materiaali*. Eli Suomenkielisyyks on siis automaattisesti suomalaisuutta ja jos suomenkielistä materiaalia käytetään, opettavan teeman pitää jotenkin sitä vaatia. Sama opintoasiainpäällikkö perustelee suomenkielisen opetusmateriaalin käyttöä esimerkissä (15) Haastateltu kuvailee suomenkielisen opetuksen olevan *ihan luontevaa* silloin kun kyseessä on jokin sellainen ala, joka suoraan koskee suomalaista yhteiskuntaa. Suomenkielistä materiaalia joutuu siis perustelemaan suomalaisen yhteiskunnan tarpeiden avulla, eikä sen käyttö ole itsestäänselvyys.

Esimerkki 15.

OP2: jos vaikka käsitellään jotain suomalaista hyvinvointivaltiota tai suomalaista kulttuuripolitiikan kenttää niin materalit on suomeks niin sittehän niinku ne on suomeksi ettei siinä **sehän on ihan luontevaa** sitten siltä osin **mut tämmönen kansainvälinen keskusteluhan nyt on kuitenkin aina ni aika tärkeätä** et sen takia niitä varmaan **pyritään hyvin paljon myös huomioimaan** että (.) et on sitä viimeaikaisinta niinku ihan kansainvälistä niin kun (.) niin kun **tutkimusta tuodaan siihen opetukseen esimerkiks**

Esimerkissä (15) opintoasiainpäällikkö asettaa suomenkielisen opetuksen kansainvälisyyden vastakohtaksi: ”mut tämmönen kansainvälinen keskusteluhan nyt on kuitenkin aina ni aika tärkeätä”. Eli suomenkielistä opiskelumateriaalia voi käyttää, jos sille on suomalaisella alalla perusteet, mutta kansainvälisyys on *tärkeää* ja siksi sitä myös *pyritään hyvin paljon myös*

huomioimaan opetuksessa. Myös kansainvälisen *tutkimuksen tuominen* osaksi opetusta on osa kansainvälistymisen edistämistä, ja silloin suomenkielinen opetus joutuu ehkä väistymään. Tällainen asenne on ristiriidassa sen kanssa, että Jyväskylän yliopisto kuitenkin edelleen on suomenkielinen yliopisto ja valtaosa opiskelijoista on suomenkielisiä. Se, että suomenkielinen opetus nähdään kansainvälistymisen vastakohtaksi kertoo myös siitä, että suomen kieltä ei pidetä tulevaisuuden kannalta yhtä merkittävänä kuin englantia.

Suomen kielen arvostuksesta kertoo myös tiedekuntien asennoituminen opetushenkilökunnan kielitaitoa kohtaan. Kansainvälistyminen on lisännyt ei-suomenkielisten opettajien määrää yliopistossa ja tämä aiheuttaa tiedekunnissa uudenlaisia *haasteita*. Kansainvälinen opetushenkilökunta vaatii *ylimääräistä henkilökuntaa*, koska *lakien ja asetusten mukaan* pitää suomenkielisille antaa *mahdollisuus* opiskella suomeksi. Esimerkissä (16) opintoasiainpäällikkö 1 kuvaileekin tilannetta *haasteelliseksi*.

Esimerkki 16.

OPI: (- -) mutta **tää on tietynlainen nyt haaste** sitten kun yliopiston niin kun kansainvälistyy yhä enemmän tulee kansainvälistä henkilökuntaa ja sitten **lakien ja asetusten mukaan pitää kuitenkin suomenkieliselle niin kun antaa mahdollisuus (.) suomeksi opiskella tai ainakin se opintosuoritus tehdä suomen kielellä** niin se on mun mielestä **haasteellista** sitten et jos niin kun luennoitsija pitää englanniks ja jonkun pitäis opiskelijan pitäis olla mahdollisuus kuitenkin vastata siihen suomeksi niin sit **siihen tarvitaan aina niin kun ylimääräistä henkilökuntaa (- -)**

Kansainvälistä henkilökuntaa tulee siis ihan kuin itsestään ja samalla opetushenkilökunta joutuu ristipaineeseen koska *lait ja asetukset* määräävät tarjoamaan suomenkielistä opetusta. Opetuskielen valinta on sisi erittäin haasteellista, koska suomenkielisen opetuksen tarjoaminen tai sen mahdollisuuden tarjoaminen englanninkielisellä kurssilla aiheuttaa ylimääräistä työtä. Monikielinen opetus ja opetuskielen valinta ovat selkeästi resurssikysymyksiä kaikissa tiedekunnissa, sillä opintoasiainpäälliköiden mukaan suomenkielinen opetus vaatii ylimääräistä henkilökuntaa. Vaikka kaikki opintoasiainpäälliköt vakuuttavat suomen kielen aseman olevan vakaa opetuskielenä, samalla he tuovat esille sen, että opetuskieli päätetään jossakin muualla, ylempillä tahoilla, jotka suuntaavat rahoitusta kansainvälistymiseen, eivät suomen kielen vaalimiseen. Tämä käy ilmi esimerkistä (17).

Esimerkki 17.

OP2: kyl siä nyt varmaan kuitenkin suuri osa sillon niissä aineissa aina tulee olemaan suomen kielellä nyt ainakin niin pitkälle kun itte pystyn ajatteleen mut kyllä siis **varmaan se rahoitus ohjaa meitä hyvi pitkälti ja koko yliopistoo mä voisin hyvin kuvitella et se on nyt yks tärkein tekijä (.)** mutta tota eihän sekään voi tietten-

kään nyr kaikkee niinku (.) kaikkee et kyllähän nyt pitää niin ajatella et kuitenkin et eihän me nä ainakaan nyt tällä hetkellä vielä olla niinku englannin hallinto **jyväskylän yliopistossa ei ole hallintokieli englantia** ollaan kuitenkin ihan niinku (nauraa) **suomeksi operoidaan noin niinku periaatteessa** vaikka niinku sit paljon onkin sitä **joutuuki sitte myös englanniks tai saa ihan miten nyt haluaa sen ajatella (.) operoida**

Esimerkissä (17) opintoasiainpäällikön suhtautuminen on ristiriitaista. Opintoasiainpäällikkö vakuuttaa, ettei suomen kieli ole vielä kadonnut yliopistosta: *et eihän me nä ainakaan nyt tällä hetkellä vielä olla niinku englannin hallinto jyväskylän yliopistossa ei ole hallintokieli englantia*, mutta samalla englanniksi *joutuu* tai *saa* toimia paljon. Opintoasiainpäällikkö puolustelee suomenkielisyyttä hallinnon kielen avulla. Eli vaikka rahoitus ohjaa *hyvin pitkälti koko yliopistoa*, silti Jyväskylän yliopiston hallintokieli ei ole englanti.

Se, että suomen kieltä vaalitaan nimenomaan yliopiston hallinnollisissa tehtävissä, on johtanut myös työtehtävien epätasaiseen jakautumiseen. Opetushenkilökunnan kielitaito tai sen puute aiheuttaa sen, että suomea osaavat tekevät enemmän töitä, koska tietyissä hallinnon tehtävissä tarvitaan suomea. Opettajien suomen kielen osaamattomuus nähdään siis tietynlaisena *nakkisuojana* työtehtäviltä. Kaksi kolmesta opintoasiainpäälliköstä kokee suomen kielen osaamattomuuden syyksi tiettyjen hallinnollisten tehtävien välttämiseen. Toisaalta asiaa tarkasteltiin työyhteisön työnjakamisen näkökulmasta, kuten esimerkeistä (18) ja (19) nähdään. Esimerkeissä opintoasiainpäälliköt kuvaavat epätasaista työnjakoa suomenkielisten työmäärän näkökulmasta: ”ne työt jakautuu vähän epätasaisesti ja jäljelle jäävä porukalle sitten tulee enemmän semmosia kaikkia *suomenkielisiä suomenkielellä hoidettavia hallinnon nakkeja*”. Asenneadverbin *epätasaisesti* käyttö osoittaa jälleen asennoitumista ja tällä kertaa kohteena on hallinnollisten tehtävien jakautuminen sen perusteella, kuka osaa suomea.

Esimerkki 18.

OP1: mitä mitä tämmönen henkilökunnan kansainvälistyminen aiheuttaa vielä myös on sellanen että (.) tulee eri maista henkilökuntaa ja sitten tääl on kuitenkin aika paljon hallinnollisia tehtäviä **niillä on tavallaan monilla vähän niinku nakkisuoja ne ei kuitenkaan niinku pysty tekeen niitä** (.) ni sitten tälle jäljelle jäävälle suomalaiselle henkilökunnalle tulee yhä enemmän niinku sellasia laitostehtäviä ja hallinnollisia tehtäviä kun nää ulkomaalaiset ei kuitenkaan kykene niin kun suomeksi hoitamaan niitä asioita (.) **niin tavallaan se jäljelle jäävä porukalle sitten tulee enemmän semmosia kaikkia suomenkielisiä suomenkielellä hoidettavia hallinnon nakkeja** että tää on semmonen mikä aina välillä on aiheuttanu niinku (.) semmosta niinku jupinaa

Esimerkki 19.

OP2: mutta tota (.) et se mikä niinku tavallaan myös haaste voi sitetulla myös toisaalta on myös kun kv-henkilöstö (.) ruvetaan ai-

na enemmän ja enemmän vaan rekrytoida ja sit kuitenkin **periaatteessa on niinku suomenkielisiä koulutuksia monet niin sitten hallintokieli on suomi** sit tulee tiettyjä niin kun ongelmia sitte sen kannalta että miten asioita hoidetaan **miten työtehtävät jaetaan** et jos tulee paljon semmosia jotka ei pysty operoimaan suomen kielellä mut sitte tiettyjä asioita millä pitää kuitenkin hoitaa niinku suomeks (.) on ja **hallinnollisia asioita** ja muita ni sise voi olla et **ne työt jakautuu vähän epätasaisesti** et ne jotka tavallaan **ei osaa suomen kielellä operoida nii heidän heiltä ikään kun jää ne vähän niinku tekemättä ne tai ne ne siirretään heiltä pois joillekin muille** (.)

Suomea osaamattomien opettajien kielitaitoon liittyviä kysymyksiä käsiteltiin toisaalta henkilökohtaisena asiana. Katkeruus *hallinnon nakeilta* välttymiseltä näkyy juuri sellaisissa lauseissa, joissa opintoasiainpäällikkö tuo esille, että tehtävät siirretään muille. Kuten esimerkiksi 10: ”heiltä ikään kun jää ne vähän niinku tekemättä ne *tai ne ne siirretään heiltä pois joillekin muille*”. Tällaista *nakkisuojaa* ei kuitenkaan pitäisi olla, koska kaikissa tiedekunnassa kansainvälistä opetushenkilökuntaa kuitenkin kannustetaan suomen kielen opintoihin tarjoamalla kursseja. Suomen kielen käyttöön kannustaminen vain on passiivista ja kielen toivotaan *tarttuvan* itsestään henkilöstöön. Useammassa tiedekunnassa ei-suomenkielinen henkilöstö oli otettu mukaan työyhteisönkehittämistoimintaan mukaan, ja tiedekunnissa toivottiin, että kieli *tarttuu* toiminnan myötä. Tämä käy ilmi esimerkeistä (20) ja (21).

Esimerkki 20.

OP2: (- -) toki sitten kun varsinkin jos on niinku pidempiaikasta henkilöstöä niin (.) totta kai **toivotaan** sitten niin kun että **pikkukuhiljaa tarttuu niinku sitä suomenkieltä ja sillohan pystytään sitte jo (.) niin kun monia asioita hoitamaan sitten jo vaikka niitä hallinnollisiakin tehtäviä sitte jotka vois vaatia vähän sitä suomenkielistäkin** (- -)

Esimerkki 21.

OP1: (- -) on aika paljon tällasta tyky-toimint tällasta työyhteisön kehittämiseen liittyviä yhteisiä tämmösiä harrastuksia ja muuta että käydään pelaamassa sählyä ja käydään ratsastamassa ja teatterissa yhdessä ja muuta niinku tavallaan **et otetaan se ulkomaalainen henkilökunta niinku suomalaisten joukkoon ni (.) ettei he jää (.) niinku ulkopuolisiks ni sitten (.) se (.) tarttuu**

Kieli ei siis ole osa ei-suomenkielisen henkilöstön kotouttamista, vaan kieli vain *tarttuu pikkukuhiljaa* ja itsestään, eikä kieltä siis opiskella tietoisesti. Opintoasiainpäällikköiden kommentissa nähdäänkin suhtautuminen suomen kieleen kahden erilaisen oppimistavan kautta. Suomen kieli *tarttuu* passiivisesti itsestään, jos ei-suomenkielinen haluaa *kommunikoida suomeksi*. Toisaalta suomea oppii pakosta, jos ei-suomenkielinen joutuu tekemisiin hallinnossa työ-

kentelevien *palveluihmisten* kanssa, jotka ei pysty englanniks kommunikoimaan. Tällaisesta *keppi-tyyppisestä kannustimesta* kertoo opintoasiainpäällikkö 3 seuraavassa esimerkissä (22).

Esimerkki 22.

H: selvä (.) mm miten suomea ei-äidinkielenään puhuvaa opetushenkilökuntaa kannustetaan opiskelemaan suomea

OP3: no sellasella käytännön toimenpiteillä että **välittömästi kun he osoittavat jotain innostusta asiaan tai pyrkivät suomeksi kommunikoimaan niin kommunikoidaan vastaan suomeks** ja sitten (.) on näitä pieniä käytännön asioita (.)

H: joo (.) onko teillä

OP3: [sitten] sellaista varsinaista sanotaanko että **varsinaista opetusohjelmaa siihen suuntaan ei ole** mut käytännössä kuitenkin niin (.) sanotaas vaikka näin että tässä yliopistossa tuolla keskushallinnon suunnalla tilapalvelujen suunnalla sieltä löytyy sitten (-) **palveluihmisiä jotka ei pysty englanniks kommunikoimaan ne toimii sitten sellasina keppi-tyyppisinä kannusteena** ne koellaan täällä sitten enemmän sitä porkkana puolta

Eli ei-suomenkielisen opetushenkilökunnankin suomen kielen omaksuminen riippuu yksilön *innostuksesta asiaan*. Opintoasiainpäälliköt eivät kerro henkilöstökoulutuksen tai kielikeskukseen tarjonnasta, vaan opintoasiainpäälliköt korostavat, että henkilökunta oppii suomen kielen *keppi-tyyppisen kannusteen* avulla, eli käytännön tilanteissa työtilanteissa englantia osaamattomien ihmisten takia. Esimerkistä (22) nähdään, että *palveluihmiset, jotka ei pysty englanniks kommunikoimaan*, ovat verrannollisia keppiin, siis rangaistukseen. Toisin sanoen siis suomenkielisessä yliopistossa englantia osaamaton henkilöstö nähdään ei-suomenkielisten tutkijoiden ja opettajien rangaistuksena, jota käytetään suomen kielen omaksumisen kannusteena.

Vieraiden kielten tilanne on hyvin poikkeava, sillä kun opintoasiainpäälliköiltä kysyttiin millaisin keinoin opetushenkilökuntaa kannustetaan kielten opintoihin, kaikkien tiedekuntien vastaus oli yhtenevä: sekä vieraiden kielten että suomen kielen opintoihin kyllä kannustetaan ja opetushenkilöstölle tiedotetaan kursseista, mutta kielten opinnot jäävät yksittäisen opettajan kouluttautumishalun varaan. Esimerkissä (23) opintoasiainpäällikkö kuvailee opetushenkilökunnan kielikouluttautumista vain englannin näkökulmasta.

Esimerkki 23.

H: joo (.) joo hyvä mm millaisin keinoin opetushenkilökuntaa kannustetaan **kielten** opintoihin

OP3: no siten että **työsuunnitelmassa varataan pikkasen paremmassa suhteessa aikaa englanninkielisen opetuksen suunnitteluun** ja sitten pidetään esillä näitä englanninkielistä opetusta tukevia vaihtoehtoja kuten nyt vaikkapa tätä tac -koulutusta

Esimerkin (23) avulla nähdään, että englantia on huomioitu paljon paremmin opetushenkilökunnan koulutuksessa kuin suomi, sillä *työsuunnitelmissa varataan pikkasen paremmassa suhteessa aikaa englanninkielisen opetuksen suunnitteluun*, kun taas esimerkissä (22) opintoasiainpäällikkö kertoi, että suomen kielen osalta *varsinaista opetusohjelmaa (– –) ei ole*. Edes yliopiston rekrytoinnissa opettajien suomen kielen osaamista ei ole erityisesti *tarkkaan katsottu*, mutta kahdessa tiedekunnassa opetusnäytteen kieleksi on asetettu englantia. Yksi opintoasiainpäällikkö kertoi, että heidän tiedekunnassaan *tieteellisillä ansioilla* oli enemmän painoarvoa, eikä opettajan kielitaidolla ole rekrytoinnissa erityistä merkitystä, kuten näemme esimerkiksi (24).

Esimerkki 24.

OP2: (- -) mä luulen että enemmänkin ne **tieteelliset niinku ansiot on melkein kaikessa rekrytoinnissa ollu se ykkösjuttu** ja sitten tietenkä meil on nyt nää pedagogiset opinnot tai niit on alettu vaatia et jos tulee opetushenkilöstöön niin kyllä niinku vaaditaan riittävä määrä näitä pedagogisia vähintään ne yliopistopedagogiset opinnot mut et se että mä luulen et sitä **kielitaitoo ei oo ehkä sillä tavalla niin tarkkaan katottu** että se on (.) et **siinä katotaan sit enemmän tätä julkasuluettelopuolta** ja muuta et sit niin kun käytännössä (.)

Kielitaito ei siis ainakaan vielä ole rekrytointiperuste, vaikka toki strategisten tekstien mukaan varsinkin englanninkielen riittävä taito tulee huomioida. Koska yliopiston opetushenkilökunta koostuu akateemisen maailman asiantuntijoista joiden tutkimuksia julkaistaan tieteellisissä julkaisuissa, yliopisto myös painottaa rekrytoinnissa julkaisujen määrää ja tätä kautta asiantuntijuus rakentuukin tieteellisen tunnettavuuden kautta. Akateeminen asiantuntijuus ei ainaakaan yliopiston henkilökunnan kohdalla siis pidä sisällään kielitaitoa.

5.2.2 Alan tärkeimmät kielet ja termistön hallitseminen

Tiedekunnat ovat jakautuneet pääpiirteittäin tieteenalojen mukaisesti. Siksi myös tieteenalojen erilaiset kielelliset perinteet ja käytänteet vaikuttavat myös käytössä oleviin opetuskieliin. Koska tiedekunnista valmistuu hyvin erilaisille aloille ja erilaisiin työtehtäviin asiantuntijoita, myös työelämässä tarvittavat kielet vaikuttavat eri alojen termistöön. Haastattelun edetessä opintoasiainpäälliköiltä kysyttiin tiedekunnan omien tieteenalojen kielellisistä perinteistä ja millaista kielitaitoa alojen ihmiset tarvitsevat. Lisäksi haastattelussa selvitettiin, kuinka tärkeänä opintoasiainpäälliköt pitivät oman alan termistön hallitsemista suomeksi. Näistä kysymyksistä saatiin toinen alaluokka *alan tärkeimmät kielet ja termistön hallitseminen*. Jokainen opintoasiainpäällikkö kertoi aluksi suomen kielen olevan vahva osa oman tiedekuntansa kie-

lellisiä perinteitä, mutta lopulta haastatteluissa nousi esille myös muita kieliä, joita on perinteisesti käytetty tiettyjen tieteenalojen pääkielinä. Lisäksi joillakin aloilla pääkieli on saattanut vaihtua ajan saatossa. Tällainen tieteenalakohtainen vaihtuvuus näkyy esimerkissä (25), jossa haastateltu on vastannut kysymykseen tieteenalalla perinteisestä käytetyistä kielistä.

Esimerkki 25.

OP3: (.) noh (.) **englanti on ollut se tärkein kieli sanotaan nyt teollisesta vallankumouksesta lähtien** (.) elikkä tässä nytte kaksataakuuskymmentä vuotta (.) tää liittyy sitte muihinkin maailmanhistoriallisiin tapahtumiin että **historiasta löytyy se kausi jolloin ranska olisi ollut tärkein** (.) jos keskusteltaisiin tässä portugalilaisen ihmisen kanssa niin löytys **kaheksankymmenen vuoden pätkä historiasta jollon portugali oli se tärkein kauppakieli** ainakin eurooppalaisesta näkökulmasta katsottuna (.) toisaalta sitten **kiinalaisilla olisi tähänkin jotain huomautettavaa** (.) **ajattellen kahentuhannenviidensadan vuoden mittasta pätkää** (.)

Vaikka esimerkissä (25) opintoasiainpäällikkö luettelee useita tieteenalansa kannalta tärkeitä kieliä, ei hän puhu vain tieteen kielen näkökulmasta, vaan hän tuo esille kyseisen alan työkentällä käytettävät kielet. Eli esimerkissä (25) luetellut kielet eivät ole välttämättä olleet kyseisen tieteenalan tärkeimpiä kieliä akateemisissa kontekstissa. Esimerkissä (25) opintoasiainpäällikkö kuvailee myös historiallisia tapahtumia, jotka ovat vaikuttaneet tieteenalan kielen määräytymiseen. Vaikka haastatellut vakuuttivat suomen kielen olevan vahva osa oman tiedekuntansa kielellistä perinnettä, OP3:n ilmaisemat historialliset tapahtumat ovat selkeästi vaikuttaneet vahvasti myös tieteenaloilla käytettyihin kieliin. Näin ollen ei voida yksiselitteisesti ajatella, että suomen kieli on automaattisesti Suomessa opiskeltavien tieteenalojen tärkein kieli, tai että kielellinen perinne rakentuu kansalliskielten perusteella. Toisaalta ei voida myöskään ajatella, että maailman historiallinen tilanne tai työmarkkinoilla käytettävä kieli yksistään määrittäisi korkeimmassa opetuksessa käytettävää kieltä, mutta niiden vaikutus kielsuunnitteluun voidaan tunnustaa.

Opintoasiainpäälliköiltä kysyttiin, mitä kieliä tiedekunnan opiskelijat tarvitsevat ja millainen kielitaito on kyseisen tieteenalan ihmisille tärkeää. Vastauksissa painottui vieraiden kielten ja erityisesti englannin osaaminen. Suomen kielen taidoista kysyttiin erikseen, jolloin opintoasiainpäälliköiden vastaukset ovat tiedekunnasta riippumatta yhteneviä. Kaikissa tiedekunnissa hyvän kielitaidon ominaisuuksina pidetään monipuolisuutta ja vaihtelevuutta. Esimerkissä (26) hyvän kielitaidon omaava ihminen osaa *säätää* kielenkäyttöään tilanteeseen sopivalla tavalla. Kuten esimerkistä (26) voidaan nähdä, kohdennettu viestintä koetaan tärkeäksi erityisesti asiakastilanteissa, joissa pitää osata kirjoittaa sopivalla tavalla. Opintoasiainpäälliköt näkevätkin suomen kieleen liittyvät viestinnälliset taidot tärkeänä osana ammatillista

sivistystä. Opintoasiainpäällikkö kertoo esimerkissä (26), että varsinkin äidinkielen kirjoittamistaito *osoittaa asiantuntemusta*. Tietysti joillakin aloilla myös suomen kielen monipuolinen osaaminen on tärkeää. Alakohtaisuuden vaikutus näkyy hyvin esimerkissä (27), kun haastateltu opintoasiainpäällikkö kuvailee suomen kielen osaamistarpeita.

Esimerkki 26.

OP1: (- -) siis jos aattelet millaista suomen kieltä **niin sä tarviit niin kun semmosta hyvää kir kirjoitettua kieltä** ja sen pitää niin kun **osata myös se kirjoitettu niin kun (.) säättää vähän sen tarpeen** mut et jos sä teet tarjouksen asiakkaalle tai jos sä et vähän riippuu et mikä se on se (.) funktio mitä sä sillä oot niinku tekemässä että että kyllä mun mielestä se **niinku osottaa asiantuntemusta se että sä niinku osaat viestiä äidinkielen osaat esmes kirjoittaa sitä oikein (.)** niin kyl mä nään sen tosi tärkeenä

Esimerkki 27.

OP2: (- -) et meillä täällä kun just nimenomaan opetellaan niinku **lukemaan kirjoittamaan ja puhumaan tai kommunikoimaan tai argumentoimaan** koska sitten on tavallaan esmes ((tieteenala)) jossa on tämmöstä niin kun siin on paljon **argumentaatiota ja retoriikkaa** sit on no ((oppiaineessa)) ja ((oppiaineessa)) **argumentaatio ja retoriikan tieteellinen kommunikaatio** ja tän tyyppinen (- -)

Asiantuntijuus suomen kielellä rakentuu siis kirjoitetun yleiskielen hallinnasta ja tietynlainen koulumaailmasta tuttu normiajattelu näkyy myös opintoasiainpäällikköiden vastauksissa. Se osoittaa asiantuntemusta jos *sä niinku osaat viestiä*, eli suomen kielen osalta *kirjoittaa oikein*. Esimerkissä (26) näkyy äidinkieleen kohdistuva ajattelumalli, jossa suomea ei edes osata ajatella suullisen kommunikoinnin välineenä, vaan suomi on välinekieli kirjoittamiseen. Esimerkissä (27) suomenkielisen argumentaation ja retoriikan korostuminen kertoo siitä, kuinka suomen kieli nähdään äidinkielen oppituntien kautta väittelytilanteiden välineenä. Asenne suomen kieltä kohtaan tuntuukin rakentuvan koulun äidinkielen tunneista muodostuneiden muistikuvien varaan. Suomen kieli nähdään siis kirjoittamista ja argumentointia varten olevana kielenä, jonka hyvä kirjallinen hallinta osoittaa asiantuntemusta.

Kaikki opintoasiainpäälliköt tuovat vastauksissaan esille työelämän vaihtuvien viestintätilanteiden vaikutusta suomen kielen käyttöön. Kaikissa vastauksissa myös vieraiden kielten tarve korostuu ja esimerkissä (28) haastateltu kertoo, että kielitaidon tarve *riippuu joissakin määrin siitä työllistävästä organisaatiosta* ja kyseisessä tiedekunnassa on paljon sellaisia, *joilla työkieleks tulee suoraan englannin kieli*. Kuitenkin suomen kieltä on käytettävä *jatkuvasti* työelämässä, kun asioista pitää kertoa jollekulle muulle, kuin oman alan ihmiselle. Jat-

kuvasti on asenneadverbi, jolla puhuja on ilmaissut suomen kielen tarpeellisuuden: kieltä pitää käyttää *jatkuvasti*, siis lähes koko ajan tai ainakin hyvin usein.

Esimerkki 28.

OP3: (.) riippuu joissakin määrin siitä työllistävästä organisaatiosta että (.) **on aika paljon sellasia meiltä valmistuvia joilla työkieliks tulee suoraan englannin kieli** jotka tottuvat käymään neuvottelut englanninkielisinä mutta että heillä ei oo näitä suomenkielisiä neuvottelutilanteita mutta hekinhän päätyvät töissään **jatkuvasti** tilanteisiin jossa **on pystyttävä selittämään muille kuin oman alan ihmisille mistä olikaan kysymys** eli et suomen kielellä niin (.) **suomenkieliset viestintätaidot on erittäin tärkeitä kaikille (.) siin on vaan sitten tyypillisesti eri kohderyhmä**

H: joo (.) selvä mm

OP3: [tai] tästä nyt vois käytännön esimerkkinä ottaa vaikkapa sen että (.) jos tarkastellaan keski-suomen aluetta ja täällä pientä ja keskisuurta yrityssektoria niin loppujen lopuks (.) siellä näillä käytännön toimijoilla (.) **vieraitten kielten taito ja englannin kielen taitokin on itte asiassa yllättävän heikko** että he eivät oo niinku **kykeneviä** saamaan läheskään täyttä hyötyä englanninkielisestä materiaalista englanniks pidetyistä yleisötilaisuuksista ja (.) **se nyt on sellanen kohde jota varten sen suomenkielisenkin ilmaisun täytyy olla kunnossa**

Esimerkissä (28) suomen kieli näyttäytyy eräänlaisena asioidenselvennyskielenä. Kyseisellä alalla asiantuntijoiden kanssa kommunikoidaan englanniksi ja suomeksi asiat selitetään *muille kuin oman alan ihmisille*. Tällainen asenne kertoo siitä, että suomen kieli on maallikoiden kieli ja englannin kieli on ammatillisessa käytössä tärkeämpi. Suomea käytetään vain sellaisten *kielitaidoltaan heikkojen* kanssa, jotka eivät ole *kykeneviä* toimimaan englanniksi. Englannin kieli liitetään ammatillisuuteen ja vain suomea käyttävät ovat *heikkoja* ja *kykenemättömiä*. Lisäksi viestiä vahvistetaan asenneadverbilla *tyypillisesti*, jolla puhuja ilmaisee, että näin on useimmiten.

Kielitaito ajatellaan paljon laajempänä silloin kun se liittyy vieraisiin kieliin. Vieraiden kielten osaamistarpeita eritellään myös paljon tarkemmin kuin suomen kielen. Vieraissa kielissä ei riitä pelkkä puheen tuottaminen maallikoille ja hyvät kirjoittamistaidot, vaan vieraiden kielten taidot liittyvät myös *yleissivistyksen ylläpitämiseen*, kuten esimerkistä (29) käy ilmi. Yleissivistyksen ylläpitäminen on siis ammatillisen yleissivistyksen ylläpitoa, joka tapahtuu siis vierailla kielillä.

Esimerkki 29.

OP3 (- -) **riittävä sekä suullinen että kirjallinen taito** oman alan työhommien tekemiseen erittäin hyvä **ymmärtämistaito sekä lue- tun että kuullun osalta yleissivistyksen ylläpitämiseen ja siihe varsinaiseen omaan alaan liittyvään ympärystiedon hankintaan** (.) mut sitten oikeestaan kun ajatellaan asioita sitten sen työ-

kielitasolla olevan ulkopuolelle niin sielläkin sitten (.) **luetunym-märtämistaito** muista kielistä on se **äärimmäisen oleellinen**

Esimerkissä (29) opintoasiainpäällikkö vastasi kysymykseen *millaista kielitaitoa ylipää-tänsä alalla toimivat ihmiset tarvitsevat*, mutta esimerkissä korostuu, että kielitaitona nähdään vain vieraiden kielten taito. Tämä käy ilmi tavasta jolla kielitaidosta puhutaan. Esimerkiksi *luetun- ja kuullunymmärtämistaidosta* puhutaan vain vieraiden kielten yhteydessä. Tällaisten termien käyttö on siis vieraiden kielten opiskelun sanastoa. Termien käytöllä tehdään voi-makkaasti eroa suomen kielen ja vieraiden kielten välille, koska kielitaitoon liittyvät vain vie-raita kieliä koskeva sanasto kun taas suomen kieli nähdään enimmäkseen kirjoitusviestintänä.

Kielitaito nähdään siis ensisijaisesti vieraisiin kieliin liittyvänä ja niiden sekä suullisen-että kirjallisen hyvä taito on tiedekunnasta riippumatta erittäin tärkeää. *Omaan alaan liitty-vään ympärystiedon hankintaan* pitää kiinnittää huomiota siis erityisesti vieraiden kielten osalta, koska suomenkielistä alakohtaista tietoa ei ole saatavilla. Jos opiskelijoita kannuste-taan *yleissivistyksen ylläpitoon* vain vierailta kielillä, myös alojen suomenkielinen termistö tulee katoamaan käytöstä.

Suomenkielisen termistön hallitseminen koettiin tiedekunnissa tärkeäksi vain silloin, kun kyseessä oli tieteenalan, jossa koulutettiin suomalaisen yhteiskuntaan asiantuntijoita. Englanninkielisen termistön hallinta koetaan tärkeäksi varsinkin silloin jos on *hyvin kansain-välinen toimintakenttä*, kuten esimerkissä (30).

Esimerkki 30.

H: joo-o (.) öö miten tärkeää on oman alan termistön hallitseminen suomeksi

OP2: (.) joo (.) mä luulen että kyllä se varmaan on se mut voi olla et **paikka paikoin on tärkeempää vielä sit se et hallitsee niinku vaikka englanninkielisesti** jos ((yskäisee)) anteeks **jos on tota noin hyvin kansainvälinen se toiminta (.) kenttä** (- -)

Termistön hallinta englanniksi korostuu siis *paikka paikoin* eikä suomenkielisen termistön hallintaakaan pidetä turhana koska aina on tilanteita, joissa pitää pystyä kertomaan, *mitä hila-vitkuttimella on tarkoitus tehdä* kuten esimerkissä (31). Suomenkielisen termistön käyttö liite-tään siis jälleen ei-tieteelliseen kontekstiin. Esimerkin (31) tieteenalalla suomen kieli on eng-lannin apukielenä ja kuten esimerkistä (31) voimme nähdä, suomen kieltä käytetään suomea puhuvienkin kanssa vain jos pitää pystyä kertomaan, *mitä tekee tai mitkä asiat ovat olennai-sia*.

Esimerkki 31.

H: (.) joo (.) no (.) kuinka tärkeää oman alan termistön hallitsemisen suomeksi on nyt kun sää mainitsit noita (.) että se yleensä se suomeksi asioiden selittäminen ei liity välttämättä siihen työelämään

OP3: [mm] no toisaalta kuitenkin no siinähan on sitä käsitteistöä on löydettävä sillä tavalla että **pystyy kertomaan mitä tekee tai mitkä asiat ovat olennaisia** (.) mitäs noita on tähän haastatteluun hyvin yksinkertainen tilanne on se että (.) ollaan usein tilanteessa jossa **ei tarvitse niin pystyä kertomaan mikä jokin hilavitkuttimen varaosa on suomeksi mutta sen sijaan se mitä sillä hilavitkuttimella on tarkoitus tehdä se pitäis pystyä suomeksi kertomaan** (.)

Yksittäisten termien hallinta ei siis suomeksi ole tärkeää vaan kokonaisuuksien hallinta korostuu esimerkeissä. Suomen kieli näyttäytyykin tieteenalan termistön yksinkertaistamisen välinekielenä. Asiantuntijan tulee siis osata kertoa sisällöllisesti alansa aihepiiriin kuuluvista asioista, eli pitää ymmärtää ja osata selittää asioita myös suomeksi. Tieteenalojen tärkeimmäksi kieleksi suurimmalla osalla aloista nousee englanti, mutta suomea pidetään arvokkaana vaikka *ei tarvitse niin pystyä kertomaan mikä jokin hilavitkuttimen varaosa on suomeksi*. Suomen kieli osoittautuu hyödylliseksi varsinkin silloin kun pitää ymmärtää suurempia kokonaisuuksia. Termistön hallinta on siis tärkeämpää englanniksi ja suomi on asioiden selitykseen käytetty kieli. Yhtenevä representaatio suomen kielestä työelämän kielenä on siis *kokonaisuuksien kieli*.

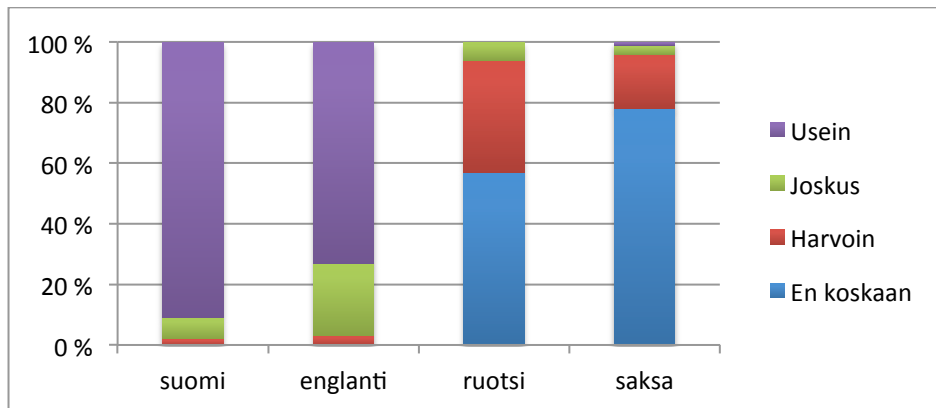
6 OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ KORKEIMMAN OPE- TUKSEN KIELESTÄ

6.1 Suomen kieli opinnoissa

Koska tutkimuksen tarkoituksena on selvittää suomen kielen asemaa yliopiston opetuskielenä, on erittäin tärkeää selvittää, mitä yliopiston opiskelijat ajattelevat suomen kielestä ja ylipäättänsä korkeimman opetuksen kielestä. Kyselyssä esitin väittämiä, joissa opiskelija joutui arvioimaan suomen kielen merkitystä joko opintojensa, tieteenalansa tai tulevan työuransa kannalta. Ensimmäiset kysymykset koskevat vastaajan taustatietoja. Kysymyksissä 1 ja 2 olen kysynyt opiskelijan tiedekuntaa ja opiskeluaikaa. Koska lähetin kyselyn vain kolmeen tiedekuntaan, ensimmäisessä kysymyksessä ”Missä tiedekunnassa opiskelet” olen antanut valmiit vastausvaihtoehdot ja opiskelija on voinut suoraan valita oman tiedekuntansa. Huomattavaa on, että 363 vastaajasta enemmistö eli 191 (53 %) oli tiedekunnasta 1. Tiedekunnasta 3 vastaajia oli 144 (40 %) ja tiedekunta 2 oli vastausmäärissä selvä vähemmistö, koska vain 28 opiskelijaa (8 %) vastasi kyselyyn. Kysymys 2 oli myös monivalintakysymys, koska kysyin opiskelijoilta ”Kuinka kauan olet opiskellut nykyisessä tiedekunnassa”. Vastausvaihtoehdot olivat *alle kolme vuotta*, *3–5 vuotta* ja *enemmän kuin viisi vuotta*. Enemmistö vastaajista (47 %) oli opiskellut tiedekunnassa alle kolme vuotta. Eli todennäköisesti ensimmäinen oppinnäytetyö oli vielä monelta tekemättä tai se oli vielä kesken. 3–5 vuotta tai enemmän kuin viisi vuotta opiskelleita vastaajia oli yhtä paljon, eli kumpaakin vastausryhmää oli 26 %.

Kysymykset 3 ja 4 käsittelevät vastaajien pääainetta ja tulevia työtehtäviä valmistumisen jälkeen. Molemmat kysymykset olivat avokysymyksiä ja kysymyksessä 3 kysyin ”Mikä on pääaineesi”. Kysymyksessä 4 ”Millaisissa työtehtävissä todennäköisesti työskentelet valmistumisesi jälkeen” opiskelijat arvioivat tulevaa ammattiaan ja vastaukset noudattivatkin kysymyksen 3 pääainevalintoja. Useat opiskelijat kertoivat yleisellä tasolla tulevaisuudessa toimivansa *asiantuntijatehtävissä*, mutta monet osasivat nimetä jonkin tietyn ammatin tai työtehtävän, jonka parissa he tulevat toimimaan. Vaikka monet vastaajista oli vasta opintojen alussa (47 %), eli he olivat opiskelleet alle kolme vuotta, silti osalla oli jo selkeä näkemys tulevista työtehtävistään. Se millaisessa työssä opiskelija itsensä näkee valmistumisen jälkeen, vaikuttaa opiskelijan motivaatioon opiskella eri kieliä. Samalla työelämän vaatimusten voidaan olettaa ohjaavan myös opiskelijan suhtautumista opetuskieleen.

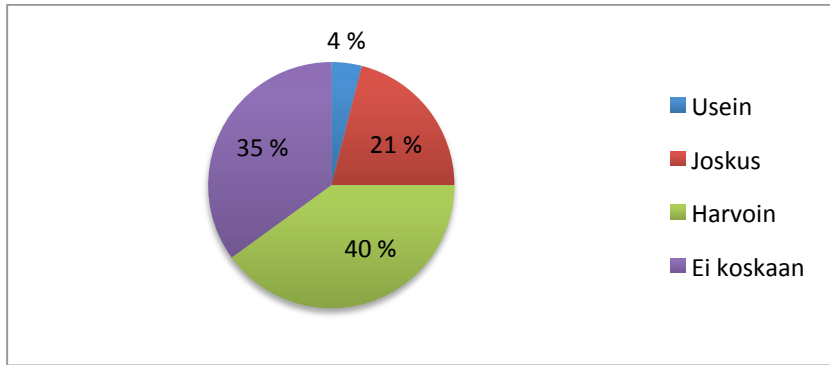
Ensimmäisessä varsinaisessa kieltä koskevassa kysymyksessä 5 opiskelijoita pyydettiin arvioimaan ”Mitä seuraavista kielistä käytät opiskellessasi ja kuinka usein”. Kysymykseen vastasi 343 opiskelijaa. Koska opintoasiainpäälliköt olivat maininneet sekä englanninkieliset että saksankieliset kurssit, annoin vaihtoehtoiksi suomen, englannin, ruotsin ja saksan. Opiskelijoiden arviot eri kielten käytöstä opiskelussa on esitetty kuviossa 6 *Jyväskylän yliopistossa opinnoissa usein käytetyt kielet*.

Kuvio 6. Jyväskylän yliopistossa opinnoissa usein käytetyt kielet.

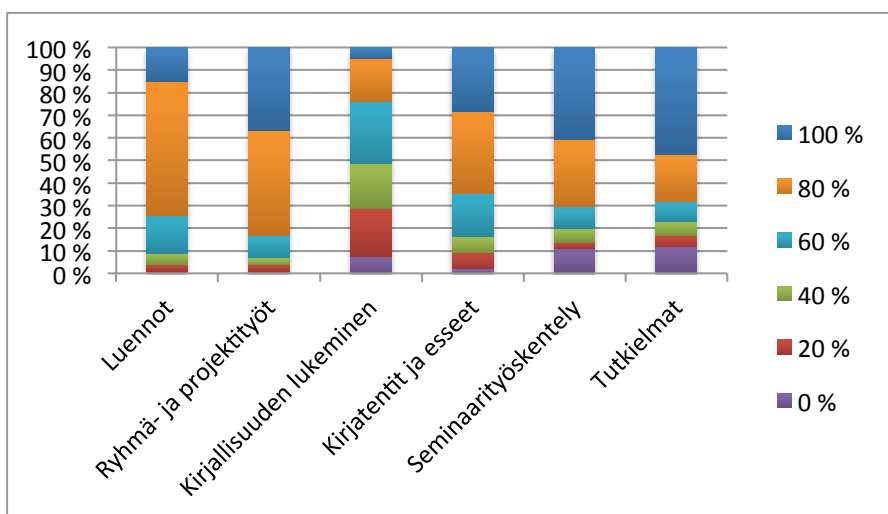
Kuten kuvioista 6 voidaan havaita, opiskelijoiden opinnoissaan käyttämä kieli on pääosin suomi sillä 91 % vastaajista arvioi käyttävänsä suomea usein. Englantia käytetään myös erittäin paljon sillä 73 % opiskelijoista mainitsi käyttävänsä englantia usein opinnoissa. Koska kyselyyn vastanneista osa opiskelee aloilla joissa työllistymisen kannalta saksan osaaminen on tärkeää, 1 % vastaajista arvioi käyttävänsä myös saksaa usein opinnoissaan. Ruotsin osuus opinnoissa usein käytetyistä kielistä on 0 % vaikka osa kyselyyn vastanneiden tiedekuntien opiskelijoista valmistuu aloille, joilla ruotsin osaamisesta olisi hyötyä. Kaikki opiskelijat käyttivät opinnoissaan suomea ja englantia ainakin välillä, sillä suomen ja englannin kohdalle ei tullut yhtään *en koskaan* -vastausta.

Kysymys 6 oli avokysymys, jossa opiskelijat saivat täydentää vastaustaan kysymykseen 5 opinnoissaan käyttämistään kielistä. Opiskelijoista 54 kertoi käyttävänsä myös jotain muuta kieltä kuin suomea, englantia, ruotsia tai saksaa. Useat opiskelijat mainitsivat käyttävänsä opinnoissaan myös venäjää, ranskaa, espanjaa ja javaa, mutta myös muutamia kiinan ja japanin käyttäjiä löytyy. Kysymyksessä 7 ”Jos mainitsit edellä jonkun muun kielen, arvioi kuinka usein käytät sitä” opiskelijat saivat vielä arvioida, kuinka usein he käyttivät kysymyksessä 6 mainitsemiaan kieliä. Muiden kielten käytön olen esitellyt kuviossa 7 *Käytän muita kieliä kuin suomea, englantia, ruotsia tai saksaa opinnoissa*.

Kuvio 7. Käytän muita kieliä kuin suomea, englantia, ruotsia tai saksaa opinnoissa.

Vaikka useat opiskelijat nimesivät venäjän, espanjan ja ranskan opinnoissa käytetyiksi kieliksi, silti niiden käyttö oli vähäistä ja vain 4 % kysymykseen vastanneista 84 opiskelijasta koki käyttävänsä opinnoissa *usein* jotakin edellä mainitsemistaan kielistä. Selkeä enemmistö vastaajista, yhteensä 75 %, *ei* käyttänyt *koskaan* tai käytti *harvoin* jotakin muuta kieltä. Vain 21 % vastaajista tarvitsi *joskus* opinnoissa muita kieliä. Todennäköistä on, että näitä suomalaisen yliopiston opetuskielinä marginaalisia kieliä käytetään esimerkiksi tenttikirjallisuudessa tai sellaisilla aloilla opetusmateriaalissa, joiden työmarkkinoilla kyseisten kielten osaamisesta on hyötyä. Opiskelijat arvioivat myös nimenomaan suomen kielen opetuskäyttöä eri opiskelumenetelmien näkökulmasta. Kysymyksessä 8 ”Arvioi, kuinka suuren osuuden seuraavista opiskelumuodoista olet tähän mennessä suorittanut suomen kielellä” opiskelijoita pyydettiin arvioimaan suomen kielen osuutta eri opiskelumuodoista. Kysymykseen vastasi 343 opiskelijaa. Vastaukset kysymykseen 8 on esitelty kuviossa 8 *Suomen kielen käyttö eri opiskelumuodoissa*.

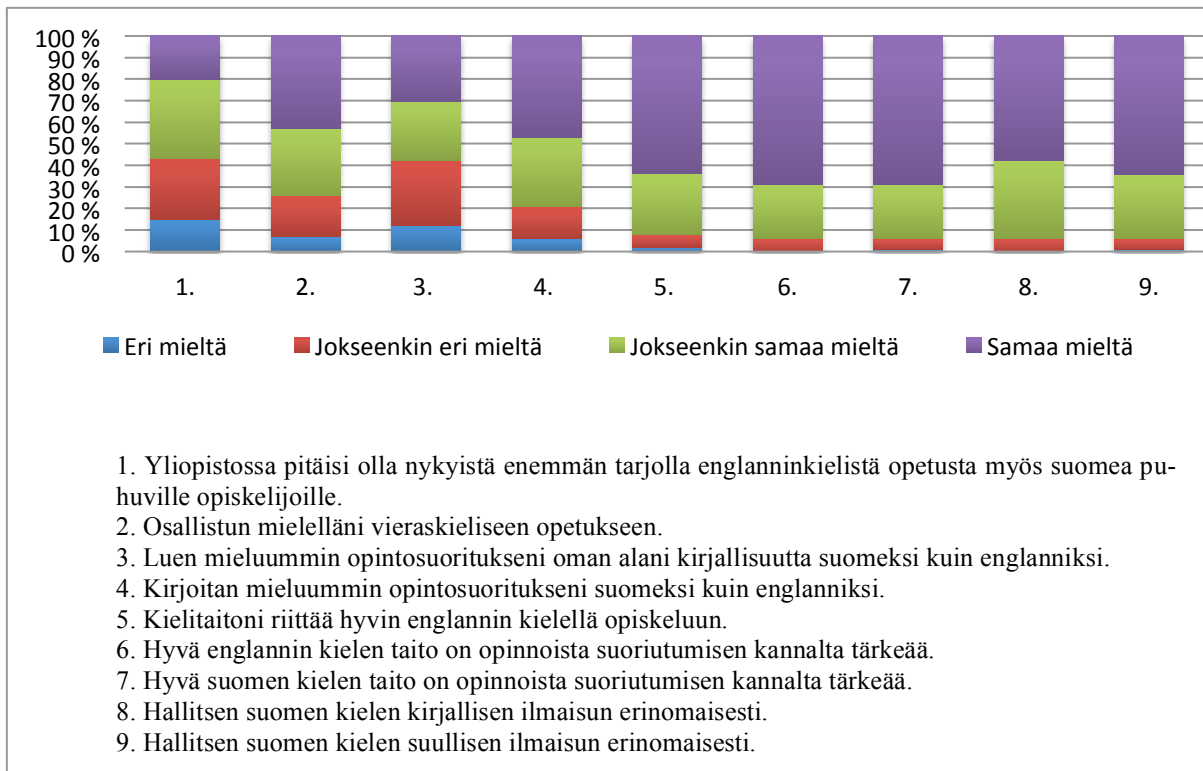

Kuvio 8. Suomen kielen käyttö eri opiskelumuodoissa.

Kuviosta 8 nähdään että valtaosa opinnoista tehdään edelleen suomeksi ja vain *kirjallisuuden lukeminen* -kohdassa on enemmän hajontaa suomen kielen käytön jakautumisessa. Kysymykseen 8 ”arvioi, kuinka suuren osuuden seuraavista opiskelumuodoista olet tähän mennessä suorittanut suomen kielellä” enemmistö (59 %) vastasi, että 80 % *luennoista* on ollut suomeksi. Pelkästään suomeksi (100 %) luennoille oli osallistunut 15 % vastaajista. Vain 1 % vastanneista arvioi, ettei ole kertaakaan opiskeluaikanaan käyttänyt luennolla suomen kieltä. Ainakin luennot ovat siis enimmäkseen suomenkielisiä. *Ryhmä- ja projektitöistä* enemmistö (yhteensä 84 %) vastaajista oli suorittanut joko 80 % tai 100 % töistä suomeksi, joten opiskelijoiden yhteistyökielenä on vielä vahvasti suomi. *Kirjallisuuden lukemisessa* hajonta vastanneiden arvioissa on suurempaa kuin muissa opiskelumuodoissa sillä 4 % arvioi, ettei ole lukenut suomeksi mitään (0 %), kun taas 5 % opiskelijoista on lukenut opinnoissaan kaiken (100 %) suomeksi. Vajaa kolmannes (29 %) vastaajista oli lukenut 60 % kirjallisuudesta suomeksi. Kirjallisuutta luetaan siis myös muilla kielillä, mutta suomi on edelleen pääkieli myös kirjallisuudessa, mikä näkyy *kirjatenttien ja esseiden* suorituskielenä: yhteensä 64 % vastaajista oli suorittanut joko 80 % tai 100 % kirjatenteistä ja esseistä suomeksi.

Myös seminaarityöskentely ja tutkielmat suoritetaan pitkälti vielä suomeksi, sillä yhteensä 71 % vastaajista arvioi tehneensä 80 % tai 100 % seminaaristaan suomeksi. Opiskelijoista 69 % oli tehnyt tutkielmasta joko 80 % tai 100 % suomeksi. Opiskelijoista 11 % arvioi ettei ole käyttänyt suomen kieltä seminaarityöskentelyssä ja 12 % arvioi että on suorittanut 0 % tutkielmista suomeksi. Täytyy kuitenkin huomioida se, että lähes puolet (47 %) kyselyyn vastanneista oli kyselyn toteuttamishetkellä opiskellut vasta alle kolme vuotta, joten vastaajat eivät välttämättä olleet tuolloin tehneet vielä ensimmäistäkään tutkielmaa. Näin ollen suorita johtopäätöksiä tutkielman ja seminaarityöskentelyn kielestä ei voida tehdä.

Kysymyksessä 9 opiskelijat pääsivät arvioimaan erilaisia omaa opiskeluaan koskevia väittämiä. Kysymyksen tehtävänanto oli seuraava: ”Seuraavaksi näet väittämiä suomen kielestä yliopiston opetuskielenä. Arvioi kuinka paljon väitteet pitävät paikkansa”. Opiskelijat arvioivat väittämiä asteikolla *eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä, samaa mieltä*. Kysymykseen 9 vastauksia tuli 325. Olen esittänyt opiskelijoiden arvioinnit kuviossa 9 *Opiskelijoiden arviointia opetuskielestä*.

Kuvio 9. Opiskelijoiden arviointia opetuskielestä.

Kuviosta 9 huomataan, että 1. väittämään ”Yliopistossa pitäisi olla nykyistä enemmän tarjolla englanninkielistä opetusta myös suomea puhuville opiskelijoille” mielipiteet ovat jakautuneet varsin tasaisesti. Vastaajista niukka enemmistö oli *samaa mieltä* (20 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (37 %) väitteen kanssa. *Jokseenkin eri mieltä* väitteen kanssa oli 28 % opiskelijoista ja *eri mieltä* 15 %. Vähän yli puolet opiskelijoista (yhteensä 57 %) siis toivoisi lisää englanninkielistä opetusta suomea puhuville opiskelijoille. Väitteessä 2. ”Osallistun mielelläni vieraskieliseen opetukseen” suurin osa opiskelijoista oli *samaa mieltä* (43 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (31 %) väitteen kanssa. Vain 19 % vastaajista oli *jokseenkin eri mieltä* väitteen kanssa ja 23 opiskelijaa, eli 7 % vastaajista oli *eri mieltä*. Vieraskieliseen opetukseen osallistuminen on siis opiskelijoille mielekästä. Alan kirjallisuuden lukeminen on taas mielekkäämpää suomeksi, sillä väitteen 3. ”Luen mieluummin oman alani kirjallisuutta suomeksi kuin englanniksi” kanssa opiskelijoista 30 % oli *samaa mieltä*, 27 % oli *jokseenkin samaa mieltä*, 30 % oli *jokseenkin eri mieltä*, ja vain 12 % oli *eri mieltä*. Eli vähän yli puolet (57 %) luki kirjallisuutta enemmän suomeksi kuin englanniksi. Kirjoittamisen osalta jako on joko selkeämpää ja suurin osa opiskelijoista kirjoittaa opintosuorituksensa mieluummin suomeksi kuin englanniksi. Tämä käy ilmi, kun tarkastellaan väitteen 4. ”Kirjoitan mieluummin opintosuoritukseni suomeksi kuin englanniksi” vastausten jakaantumisesta: yhteensä 79 % vastaajis-

ta oli joko *samaa mieltä* (47 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (32 %), kun taas *jokseenkin eri mieltä* oli vain 15 % vastaajista ja *eri mieltä* oli enää vain 6 %.

Väitteessä 5. ”Kielitaitoni riittää hyvin englannin kielellä opiskeluun” opiskelijat olivat varmoja osaamisestaan, sillä jopa 64 % oli *samaa mieltä* väitteen kanssa. Opiskelijoista 28 % oli *jokseenkin samaa mieltä* ja vain yhteensä 8 % epäro i taitojansa: 6 % opiskelijoista oli *jokseenkin eri mieltä* ja 2 % oli *eri mieltä*. Suurin osa koki kielitaitonsa siis riittäväksi, jotta he pystyivät opiskelemaan englanniksi. Väitteet 6. ja 7. olivat käytännössä sama väite, mutta vain eri kielten näkökulmasta. Väite 6. oli ”Hyvä englannin kielen taito on opinnoista suoriutumisen kannalta tärkeää” ja väite 7. kuului: ”Hyvä suomen kielen taito on opinnoista suoriutumisen kannalta tärkeää”. Väitteissä 6. ja 7. opiskelijat ovat siis joutuneet miettimään kyseisten kielten osaamisen tärkeyttä suhteessa opintoihinsa. Mielipiteet jakautuivat lähes samalla tavalla, sillä väitteen 6. (englannin osaaminen) kanssa *eri mieltä* oli 0 %:ia ja väitteen 7. (suomen osaaminen) kanssa 1 % vastanneista. *Jokseenkin eri mieltä* englannin kielen osaamisen tärkeydestä (väite 6.) oli 6 % ja suomen kielen (väite 7.) osalta 5 % vastaajista. *Jokseenkin samaa mieltä* väitteiden kanssa oli molemmissa tapauksissa 25 % opiskelijoista ja *samaa mieltä* molempien väitteiden kanssa oli 69 % vastaajista. Englannin ja suomen hyvä osaaminen nähtiin siis yhtä tärkeäksi opinnoista suoriutumisen kannalta.

Väitteessä 8. ”Hallitsen suomen kielen kirjallisen ilmaisun erinomaisesti” opiskelijat arvioivat osaamistaan siten, että 57 % vastaajista oli *samaa mieltä* väitteen kanssa ja 36 % *jokseenkin samaa mieltä*. *Jokseenkin eri mieltä* (6 %) tai *eri mieltä* (0 %) oli siis yhteensä 6 % opiskelijoista. Usko omiin suomen kielen kirjallisiin taitoihin on siis vahva ja vain 1 % oli *eri mieltä* ja 6 % *jokseenkin eri mieltä* väitteen kanssa. Väitteessä 9. ”Hallitsen suomen kielen suullisen ilmaisun erinomaisesti” opiskelijat arvioivat suomen kielen suullisia taitojaan. Suullisia taitojaan opiskelijat arvioivat siten, että 65 %:ia oli *samaa mieltä* väitteen kanssa. *Jokseenkin samaa mieltä* oli 30 %:ia vastaajista ja *jokseenkin eri mieltä* 5 %:ia vastaajista. *Eri mieltä* oli 1 % eli 2 opiskelijaa.

Kyselyssä kohta 10 ja kohta 11 ovat väitteen ”Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä” vastakohtaiset vastausvaihtoehdot. Kohdassa 10 opiskelijat ovat voineet perustella miksi he ovat väitteen kanssa samaa mieltä ja kohdassa 11 he ovat saaneet perustella miksi he ovat eri mieltä. Väitteeseen ”Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä” opiskelijat antoivat hyvin erilaisia perusteluita sekä puolesta että vastaan. Kaiken kaikkiaan vaihtoehtoon *kyllä, miksi* tuli 109 perustelua ja *ei, miksi* -vaihtoehtoon 195. Vastauksia on kaiken kaikkiaan 304, joista siis 36 % oli sitä mieltä, että yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös

vain suomeksi. Vastaajista 64 % oli sitä mieltä, että pelkästään suomen kielellä opiskeluun ei ole tarvetta. Osa opiskelijoista oli sitä mieltä, että jos opetusta annetaan ainoastaan suomeksi, se heikentää kansainvälistymismahdollisuuksia, kuten käy ilmi esimerkeistä (32) ja (33).

Esimerkki 32.

”Jonkin verran kielitaitoakin on pakko olla, että voi osallistua alansa tutkimukseen ja vuoropuheluun myös kansainvälisesti.”

Esimerkki 33.

”ainoastaan **suomen kielellä opiskelu vähentää** kansainvälisten tutkimustulosten hyödyntämistä ja **itse kansainvälistymistä**”

Samalla pelkästään suomen kielellä hankittu akateeminen koulutus nähtiin heikommaksi asiantuntijuuden muodoksi kuin eri kielillä opiskelulla saavutettu. Esimerkissä (34) opiskelija perustelee muunkielisen opetuksen tarvetta, sillä että *oman alan asiantuntijuutta* ei voi hankkia *vain suomenkielisen materiaalin avulla* ja toisaalta hän kokee vain suomenkielisen opetuksen esteeksi tieteenalan asioiden laajalle seuraamiselle.

Esimerkki 34.

Yliopistokoulutuksen luonteeseen kuuluu kyky seurata oman tieteenalan asioita laajasti. Opintojen tulee valmistaa tähän. Opintojen aikana **oman alan asiantuntijuutta** ei ole mahdollista nykyisin saavuttaa **vain suomenkielisen materiaalin avulla.**”

Kuten edellä esitellyistä esimerkeistä (32), (33) ja (34) huomataan, monille opiskelijoille kansainvälistymisen ja toisaalta asiantuntijuuden kehittymisen kannalta suomenkielinen opetus on uhka. Se että yliopistossa on opintolinjoja joissa opetetaan vain suomeksi heikentää siis opiskelijoiden oman tieteenalan asiantuntijuutta, ehkä jopa kaventaa mahdollisuuksia menestyä kansainvälisesti. Suomenkielisen opetuksen ajatellaan jopa vähentävän kielitaitoa, eli suomen kielen hyvää hallintaa ei edes ajatella osana kielitaitoa. Kielitaidoksi opiskelijat ajattelevat enimmäkseen vieraiden kielten osaamisen ja äidinkielen ei katsota liittyvän kielitaitoon tai muiden kielten oppimiseen mitenkään. Opiskelijat toivat myös esille tieteenalojen kielelliset perinteet ja perustelivat niiden avulla sitä, että pelkästään suomenkielellä saatava opetus heikentää opiskelijan mahdollisuuksia kehittää asiantuntijuuttaan. Vaikka englanninkielinen opetus koettiin todella tärkeäksi osaksi asiantuntijuutta, pelkästään englanninkielinen opetuskaan ei ollut opiskelijoille mieluinen ajatus. Esimerkissä (35) opiskelija toteaaakin suomenkielisen opetus- ja tutkimustyön erittäin tärkeäksi, ja kaiken opetuksen järjestäminen englanniksi on hänen mielestään *hölmöilyä*.

Esimerkki 35.

”Kaikki merkittävimmät asiat tehdään englannin kielellä. Kuitenkin **suomenkielinen opetus ja tutkimustyö on erittäin tärkeää**, eikä missään tapauksessa pidä lähteä Aallon kaltaiseen **hölmöilyyn, että kaikki opetus olisi englanniksi.**”

Suomenkielinen opetus koetaan siis yhä tärkeäksi ja vaikka omalla tieteenalalla suomen kielen käyttö olisi vähenemässä, opiskelijat ymmärsivät sen että suomen kieli on monella muulla alalla tärkeä opiskelukieli.

Vaikka yliopisto strategisissa teksteissään painottaa monikielistymisen tärkeyttä ja opiskelijatkin kokevat sen ammatillisen osaamisen kannalta tärkeäksi, opetuksen monikielisyys voi olla myös häiritsevää. Osa opiskelijoista toivoikin että opetus olisi yhdellä kielellä tapahtuvaa, koska kuten esimerkeistä (36) ja (37) voidaan havaita, nykyinen opetus on *sekamelskaa* ja vieraan kielen taidon pitäisi olla *erinomainen, jotta asiat ymmärtäisi kunnolla.*

Esimerkki 36.

”Suurin osa (alan) tieteistä ja niiden käsitteistä on peräisin kielistä, joita ei opeteta lainkaan. **Nykyinen opetus on suomen ja englanninkielen sekamelskaa.**”

Esimerkki 37.

”**Ehdottomasti. Asiat ymmärtää tarkemmin ja syvemmin omalla äidinkielellä.** Kaikilla tuttavillani on jossain määrin ongelmia vieraalla kielellä opiskelussa koska sanavaraston ja muun kielitaidon tulisi olla **erinomainen, jotta asiat voisi ymmärtää kunnolla.** Joskus tenttikysymyksissä esim. monivalinnassa asiaa osaa täysin suomeksi, mutta vastaus on joskus mahdotonta jos yhtä vieraskielistä sanaa ei pysty kääntämään. **Opin todella paljon enemmän suomenkielisessä opiskelussa.** Olen keskivertotasoa englannin kieleä.”

Opiskelijoiden vastauksissa näkyy huoli tiedon omaksumisesta vieraalla kielellä. Edellä esitetyssä esimerkissä (37) opiskelija kertoo oppivansa enemmän opiskellessaan suomeksi, ja uusien asioiden syvällinen ymmärtäminen koettiin selkeästi vain äidinkielellä tapahtuvaksi. Lisäksi opiskelija käyttää asenneadverbia *ehdottomasti*, jonka avulla hän ilmaisee varmuutta asiasta. Suomen kielen käyttö opetuksessa siis helpottaa oppimisprosessia ja vieraskielinen opetus koetaan välillä jopa liian haastavaksi. Jos monikielinen opetus koetaan *sekamelskaksi*, se vaikuttaa opiskelumotivaatioon. Liiallinen englannin kielellä opiskelu koettiin jopa *epäoikeudenmukaiseksi* ja sen koettiin *eriarvoistavan* opiskelijoita, koska joillakin ei vain ole riittävää kielitaitoa vieraalla kielellä opiskeluun. Esimerkeissä (38) ja (39) opiskelijat perustelevat suomen kielellä opiskelun tärkeyttä juuri epäoikeudenmukaisuuteen ja opiskelijoiden eritasoiseen kielitaitoon vedoten.

Esimerkki 38.

”Mielestäni suomenkielisessä yliopistossa tulee opiskella suomen kielellä. Mielestäni **on epäoikeudenmukaista opiskelijoita kohtaan, että joutuu käyttämään niin paljon englannin kieltä**. Mielestäni suomen kielen osaaminen ja ymmärtäminen on rikkaus eikä sitä pitäisi unohtaa. Itse olen huomannut, etten opi asioita tarpeeksi hyvin englanninkielisillä kursseilla, vaikka olen saanut kaikista vieraskielisistä kursseista arvosanan 5.”

Esimerkki 39.

”**Eriarvoistaa** ihmisiä, jos englantia nousee pääkieleksi. Silloin menestyisivät ne, joille kieli **luontevasti** helpompaa.”

Nykyinen englannin ja suomen rinnakkainen käyttö samassa oppiaineessa jopa siis haittaa tiedon syvällistä oppimista ja *eriarvoistaa* opiskelijoiden tiedonomaismahdollisuuksia. Opiskelijat kokevat siis suomenkielisen opetuksen perusoikeudekseen ja äidinkielellä tapahtuva oppiminen nähdään tehokkaampana. Opiskelija käyttää myös asenneadverbia *luontevasti*, jonka avulla hän korostaa eriarvoisuutta ilmaisemalla että toisille kielen oppiminen on luontevaa, toisille ei. Väitteeseen ”Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä” opiskelijat ovat siis vastanneet myös suomen kieltä sivistyskielenä puolustaen. Tämä käy ilmi esimerkeistä (40) Ja (41).

Esimerkki 40.

”Ehdottomasti kyllä. **Tieteellinen kilpailukyky ja kielellisen kulttuurin vaaliminen on sovitettava yhteen**. Olen arvoliberaali, mutta oma kulttuuri eli myös **kieli pitää avata myös kotimaiselle yleisölle tutkimustietoa**.”

Esimerkki 41.

”tottakai, jos suomi halutaan pitää sivistyskielenä.”

Opintolinjojen joiden opetuskieli on vain suomi säilyttäminen nähdään siis myös sivistyskielen ja kulttuurin vaalimisen tekona. Samalla suomenkielisen tutkimustiedon katsotaan olevan tärkeää tieteen popularisoinnin kannalta. Toisaalta opiskelijoiden vastauksista näkyy myös vastakkainasettelu suomen kielen ja tieteellisyyden välillä. Suomen kieli on *kulttuuria*, jota *vaalitaan* ja joka pitää *sovittaa yhteen* tieteellisen kilpailukyvyn kanssa. Kuten yliopiston strategisissa teksteissä, myös opiskelijoiden vastauksissa suomenkielinen sivistys näkyy arvopohjana, josta kuitenkin hitaasti siirrytään tulevaisuuden kansainvälisyyteen ja tieteellisesti kilpailukykyiseen yliopistoon.

Eräs opiskelija perustelee esimerkissä (42) muiden kielten opetuskäyttöä jopa luonnehtimalla suomen kieltä vanhanaikaiseksi, vanhentuneeksi:

Esimerkki 42.

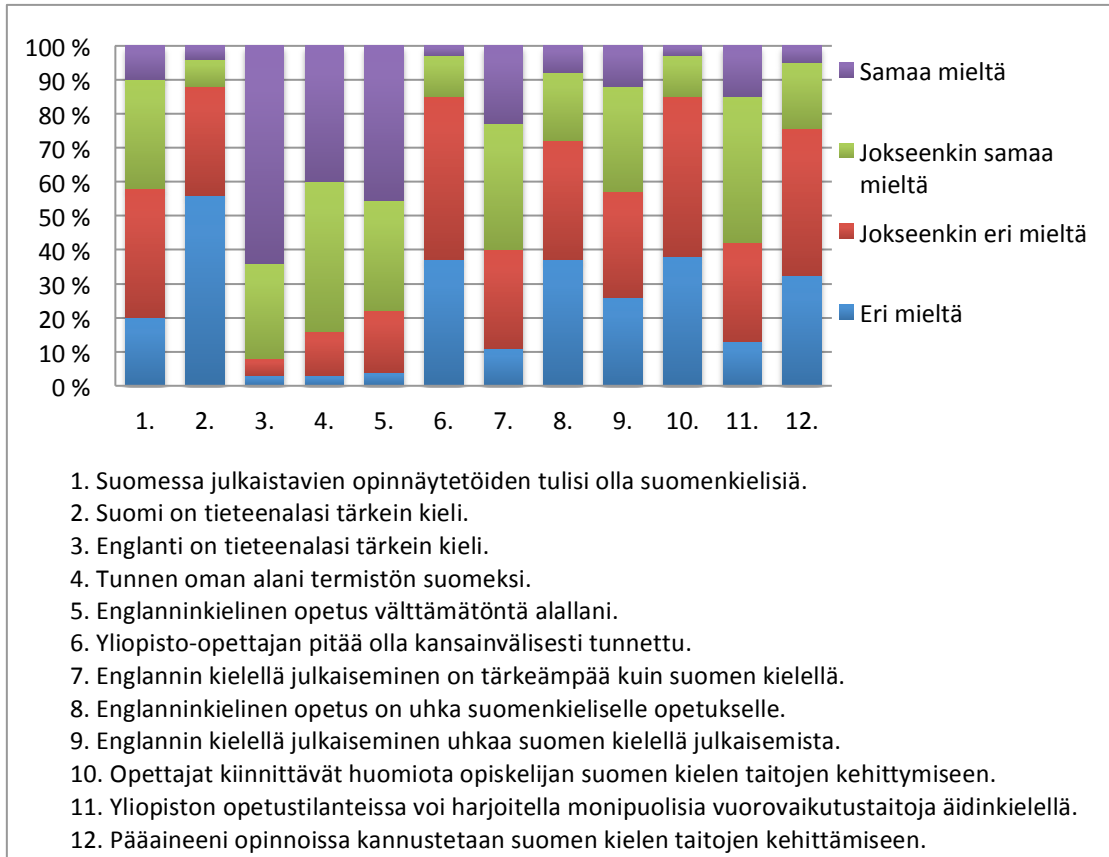
”Finnish is so out of date.”

Väitteeseen ”Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä” englanniksi vastaamalla opiskelija korostaa, kuinka voimakkaasti suomen kieli on hänen mielestään poissa muodista, jäljessä ajasta. Edes suomenkieliseen kyselyyn hän ei suostu vastaamaan suomeksi. Yhtäältä suomenkielisiä opintolinjoja halutaan säilyttää koska suomen kieli halutaan pitää sivistyskielenä, toisaalta suomen kieli nähdään osana menneisyyttä, mutta oman alan tieteellistä asiantuntijuutta ei ole mahdollista saavuttaa vain suomeksi.

Suomen kielen merkitys yliopisto-opiskelijalle on siis hyvin ristiriitainen: omaa äidinkieltä arvostetaan ja vaalitaan sivistyskielenä, se koetaan työelämän kannalta tärkeäksi ja tieteen popularisoinnin näkökulmasta välttämättömäksi, toisaalta suomen kieli jopa nähdään kansainvälistymisen vastakohtana. Herää kysymys, mikä opinnoissa ohjaa opiskelijoita asennoitumaan omaan äidinkieleensä niin, ettei sillä ole edes kielen asemaa muiden kielten joukossa, ja että se on opiskelijoiden mielestä jopa este kansainvälistymiselle ja tieteellisen asiantuntijuuden kehittymiselle? Jyväskylän yliopiston kielipoliittisessa ohjelmassa (KIEPO 2012: 1) on hyvin selkeästi ilmaistu, mistä opiskelijat ottavat esimerkkiä: ”Jokainen tutkija ja opettaja on oman tieteenalansa kielenkäytön malli”. Jos opiskelijat kohtaavat jatkuvasti opinnoissaan kielten *sekamelskaa* ja monikielisyyttä markkinoidaan suomenkielisen tieteen tekemisen vastakohtana, ei ole mikään ihme että myös opiskelijoiden arvostus suomen kieltä kohtaan laskee.

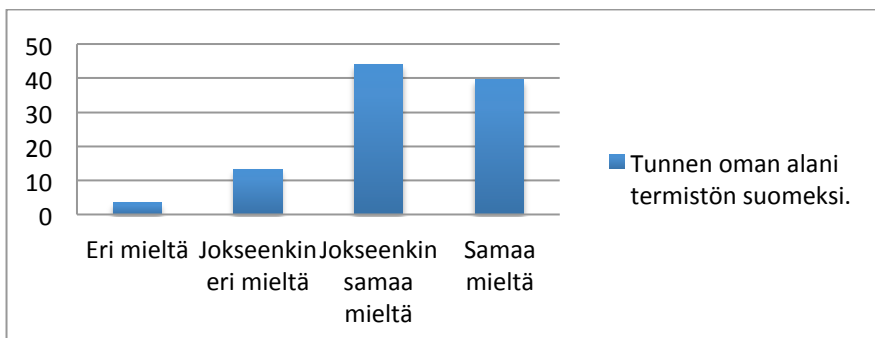
6.2 Suomen kielen asema oman tieteenalan ja tutkimuksen kannalta

Opiskelijoiden näkemyksiin oman äidinkielen arvokkuudesta vaikuttavat myös oman tieteenalan kielelliset perinteet ja esimerkiksi keskeisten käsitteiden käyttö. Jos tieteenalan termistö on pääosin vieraskielistä, opiskelija ei välttämättä koe tarpeelliseksi suomenkielisen termistön opiskelua. Kyselyn kohdassa 12 opiskelijat arvioivat väittämiä suomen kielen asemasta oman tieteenalan ja tutkimuksen näkökulmasta. Kohtaan 12 vastasi 319 opiskelijaa. Kuviossa 10 *Tieteenalan opetuskielitalanne* on kuvattu opiskelijoiden vastaukset arviointiasteikon *eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, jokseenkin samaa mieltä ja samaa mieltä* avulla.

Kuvio 10. Tieteenalan opetuskielitalanne.

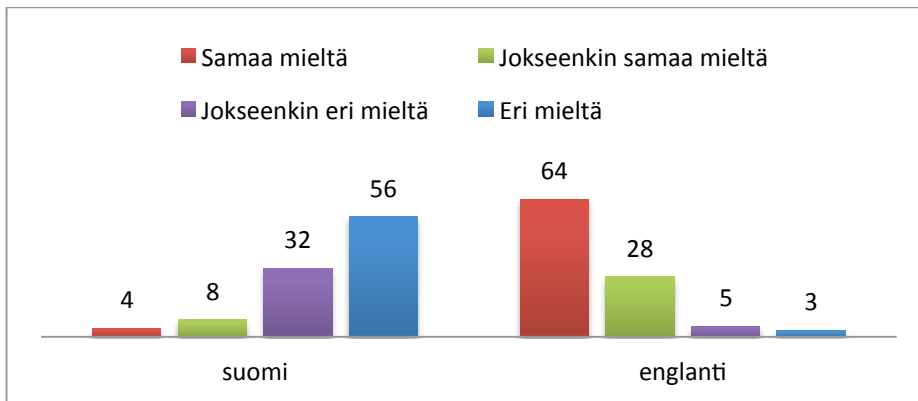
Opiskelijat arvioivat suomenkielisen termistön osaamistaan ja vain 3 % vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen ”Tunnen oman alani termistön suomeksi” kanssa. Kuvioista 11 *Tunnen oman alani termistön suomeksi* voidaan nähdä, että enemmistö (44 %) on jokseenkin samaa mieltä ja 40 % on täysin samaa mieltä.

Kuvio 11. Tunnen oman alani termistön suomeksi.

Tieteenalan termistön osaaminen suomeksi on merkki siitä, että asioita on opiskeltu myös suomen kielellä ja termistöä edelleen käännetään suomeksi. Kuvioista 11 nähdään, että suo-

men kielen tilanne on ainakin termistön osalta todella hyvä. Yhteensä 84 % opiskelijoista on *samaa mieltä* tai *jokseenkin samaa mieltä* termistön hallitsemisesta. Eli tieteellistä termistöä edelleen syntyy monilla aloilla suomeksi ja sitä myös käytetään opetuksessa. Opiskelijoiden suomenkielinen ammatillinen sivistys on siis ainakin termistön osalta turvattu ja opiskelijoilla on vahva luotto omaan osaamiseensa. Vaikka suomenkielinen termistö on opiskelijoilla hal- lussa ja opiskelijat kokevat tarvitsevansa suomea työelämässä, silti ei yksiselitteisesti voida sanoa, että suomi olisi tieteellisen sivistyksen kieli. Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan myös sitä, onko suomi tai englantia heidän tieteenalansa kannalta tärkein kieli. Kuviossa 12 *Tieteenalan tärkein kieli* on esitelty väittämiä koskevat mielipidejakaumat. Yhteensä 319 opiskelijaa arvioi väittämiä.

Kuvio 12. Tieteenalan tärkein kieli.

Kuviosta 12 nähdään, että jopa 64 % kokee englannin tärkeäksi kieleksi omalla tieteen- alallaan, kun taas suomi on tieteenalalla tärkeä kieli vain 4 %:lla vastaajista. Lisäksi yli puo- let, eli 56 % vastaajista oli ehdottomasti sitä mieltä, että suomen kieli ei ole tärkeässä asema- sa heidän alallaan. Opiskelijat siis kokevat hallitsevansa termistön suomeksi ja he tunnustavat suomen kielen merkityksen työelämässä, mutta tieteellisestä näkökulmasta suomella ei mo- nellakaan alalla ole merkitystä. Väitteen 12 tulokset on esitelty kuviossa 13 *Suomen kielen taitojen kehittäminen*.

Kuvio 13. Suomen kielen taitojen kehittäminen.

Kolmen tiedekunnan pääaineopinnoissa ei siis tuoda esille, että suomen kielen taitoja tulisi kehittää, tai ainakaan niiden kehittämiseen ei kannusteta. Kuvioista 13 voidaan nähdä, että yli 75 % vastaajista kokee, ettei ole saanut kannustusta suomen kielen taitojen kehittämiseen. Vain 5 % vastaajista oli siis sitä mieltä, että heitä on kannustettu kehittymään äidinkielellään ja 20 % oli jokseenkin samaa mieltä, eli edes vähän oli kannustettu.

Kysymyksessä 13 opiskelijat vastasivat väitteeseen ”Suomen kieli on oman alani kannalta tärkeä kieli” joko *kyllä* tai *ei*. Vastaajia oli 319 joista 50 % oli samaa mieltä ja 50 % eri mieltä väitteen kanssa. Lisäksi opiskelijat saivat perustella avovastauksessa väitettä ”Suomen kieli on oman alani kannalta tärkeä kieli” kohdassa 14. Perusteluja väitteelle antoi 256 opiskelijaa. Kysymyksessä 13 opiskelijat arvioivat väitettä ”Suomen kieli on oman alani kannalta tärkeä kieli”. Vastauksia tuli 319 ja mielipiteet jakoutuivat tasan. Eli 50 % oli samaa mieltä ja 50 % eri mieltä. Opiskelijat saivat myös perustella kysymyksessä 14 avovastauksella kantaansa väitteeseen suomen kielen tärkeydestä. Avovastauksissa opiskelijoiden mielipiteet jakoutuivat jälleen kahtia. Osa opiskelijoista oli ehdottomasti sitä mieltä että suomen kieli on heidän alallaan täysin riittämätön kieli ja monilla aloilla suomen kielen vähyyttä perustellaan alan kielellisillä perinteillä. Joillakin aloilla termistöä ei ole olleenkaan käännetty suomeksi ja siksi suomen kieli ei ole merkittävässä asemassa kyseisten alojen opetuskielenäkään. Esimerkissä (43) opiskelija kertoo, että hänen alallaan englannin kielestä tulevat lyhenteet ovat jo vakiintuneet osaksi ammattikieltä joten käännöstyö on turhaa. Opiskelija on myös havainnut ettei hänen tieteenalansa ole niin yleinen Suomessa, että suomen kieli olisi saanut jalansijaa alalla.

Esimerkki 43.

”**Alallani käytetään paljon lyhenteitä**, mitkä tulevat englannikielistä. **Ne ovat tulleet jo osaksi ammattikieltä joita ei edes käännetä suomenkielille vaan ne otetaan ammattikieleen annettuina.** Oman alan tiede ei välttämättä ole saanut niin paljon jalan sijaan suomessa, että täällä olisi kehittynyt laaja (alan) asiantuntijuus, missä nähtäisiin Suomenkielen tärkeys alan kannalta.”

Jos alan kielelliset perinteet ovat siis jossakin muussa kielessä kuten esimerkissä (43) jossa ne ovat englannin kielessä, käy helposti niin että termit vakiintuvat ammattikieleen sellaisenaan ja niitä ei edes yritetä kääntää suomeksi. Tällöin termit ja *lyhenteet otetaan ammattikieleen annettuina*. Englannista siis annetaan termit suomen kieleen. Vaikka kyseisellä alalla toimitaisiinkin suomeksi, lyhenteiden käyttö tapahtuu englanniksi. Eli jonkinlainen sekakielisuus on siis tällaisilla aloilla arkipäiväistä ja todennäköisesti myös opetus tapahtuu monikielisesti.

Opiskelijat eivät aina myöskään kannattaneet termien kääntämistä suomeksi, ja esimerkiksi (44) opiskelija perustelee englanninkielisen termistön käyttöä sillä, että *kääntäminen saattaa muuttaa käsityksiä ja jopa tekstien sisältöä*.

Esimerkki 44.

”Kuten jo mainitsin, suurin osa tieteellisestä materiaalista on englanniksi. **Suomen kielelle kääntäminen saattaa muuttaa käsityksiä ja jopa tekstien sisältöä.** Jos haluaa itse osallistua jollakin tavalla tieteellisen maailman tutkimuksiin tai tuoda edes vähän omaa tieteellistä panosta tutkimukseen, on se tehtävä englannin kielellä. **Jos julkaisuja tekee suomeksi, ei niitä varmasti noteerata maailmalla millään tavalla.**”

Pelko siitä, että suomen kielelle kääntäminen muuttaa jotenkin sisältöä on toki aiheellinen, koska käänös on kuitenkin aina subjektiivinen ja yhdelle englanninkielen sanalle voi olla monia hyvin erilaisia merkityksiä suomeksi. Esimerkissä (44) *käsityksillä* opiskelija viittaa todennäköisesti *käsitteisiin*, eli hän ajattelee jonkin tekstin käsitteiden muuttavan merkitystään, jos niitä käännetään eri kielille. Suomen kielellä kääntäminen on hänen alallaan turhaa myös siksi että akateeminen menestys ilmeisesti riippuu englanninkielisestä tutkimuksesta ja *jos haluaa itse osallistua jollakin tavalla tieteellisen maailman tutkimuksiin (– –) on se tehtävä englannin kielellä*. Suomen kieli on kyseisen opiskelijan mielestä niin vähäpätöinen, että suomenkielisiä julkaisuja *ei varmasti noteerata maailmalla millään tavalla*. Opiskelija ilmaisee varmuutta käyttämällä asenneadverbia *varmasti*. Opiskelijan varmuus siitä että suomen kielellä julkaistua tutkimusta ei huomioda tieteellisessä maailmassa kertoo samalla myös hänen alansa asenteesta.

Jossakin opintojensa vaiheessa opiskelija on saanut käsityksen että suomenkielisiä tutkimuksia ei arvosteta, eli niitä ei *noteerata millään tavalla*. Vain englanninkielisillä julkaisuilla on siis jonkinlainen mahdollisuus tulla huomatuksi. Opiskelijan akateeminen identiteetti rakentuu siis sille oletukselle, että vain vierailta kielillä tapahtuva tutkimus on relevanttia. Tällaisessa tilanteessa myös opinnoissa on todennäköisesti ohjattu ajattelemaan näin ja opetuskielen näkökulmasta suomenkielinen opetus ei luultavasti kyseisellä alalla ole perusteltua. Todennäköisesti tällaisten tieteenalojen vieraskielinen opetus on hyväksytympää ja suomenkielistä opetusta pidetään jopa turhana. Samanlaista asennetta huokuu myös muilta aloilta ja esimerkissä (45) opiskelija luonnehtii suomen kieltä ajastaan jälkeen jääneeksi.

Esimerkki 45.

”(Alalla) mennään globaalin maailman mukaan, joten **Suomen peräkylämeiningit ovat aikalailla out of date.**”

Suomen kieli on siis globaalista maailmasta jäljessä ja opiskelijan kommentti voidaan tulkita myös kritiikiksi yliopiston opetuskielivalintojakin kohtaan. Opiskelija siis kokee että Suomessa ollaan jääty jotenkin kielipoliittisesti jälkeen muusta maailmasta ja ainakaan suomen kielellä ei ole tärkeää asemaa kyseisen opiskelijan alalla. Suomenkielinen opetus on verrattavissa jopa *peräkylämeininkiin*, eli johonkin sellaiseen sivistymättömään ja maalaiseen: akateemisen maailman vastakohtaan. Sivistys ja korkeakouluopetus on siis jotakin uutta ja kansainvälistä ja suomenkielinen opetus on verrattavissa johonkin vanhanaikaiseen muutosvastarintaan.

Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan kokeneet suomen kieltä turhaksi ja monilla tieteenaloilla tarve suomen kielen *hyvään* hallintaan tulee työelämän kautta. Tämä käy ilmi esimerkiksi (46). Opiskelija vielä korostaa, että *suomi tulee hallita erityisen hyvin*, ja että ylemmän tason työtehtävissä ei *pärjää* ilman suomenkielisen argumentoinnin taitoa. Esimerkissä (47) puolestaan opiskelija lähestyy suomen kielen tarvetta *alaa tuntemattomien ihmisten* kautta. Opiskelijat joutuvat siis kääntämään itsellään *hallussa olevaa* termistöä suomeksi maallikoille, jotka eivät kykene käyttämään alan vieraskielistä termistöä.

Esimerkki 46.

”Jotta pärjää ylemmän tason työtehtävissä, täytyy osata argumentoida omalla äidinkielellään koska sitä käytetään eniten. Ja jotta osaa argumentoida **pätevästi, tulee suomi hallita erityisen hyvin.**”

Esimerkki 47.

”Vaikka englanti on tärkeä kieli, suomen kielellä tulee kuitenkin kommunikoida myös **alaa tuntemattomien ihmisten** kanssa, joilla ei ole **tarvittavaa englannin kielistä termistöä hallussa.**”

Suomenkielinen termistö on siis hyödyllinen alaa tuntemattomien ihmisten kanssa keskustellessa, ja suomen kieltä käytetään siis yksinkertaistamaan tieteellistä jargonia. Toisaalta esimerkin (46) opiskelija koki tarvitsevansa suomea argumentoidakseen *pätevästi* ja tässä yhteydessä voidaan ajatella, että opiskelija arvostaa suomen kieltä nimenomaan tieteenalansa argumentoinnin näkökulmasta. Käyttämällä asenneadverbia *pätevästi* opiskelija osoittaa arvostustaan suomen kieltä kohtaan luonnehtimalla suomen kielen osaamista edellytykseksi *pätevyydelle*. Esimerkissä (46) opiskelijan pätevyys rakentuu suomen kielen hallinnan varaan, joten opiskelija selkeästi arvostaa suomea tieteen kielenä. Suomen kielen arvostus näkyy myös siinä, että opiskelijat ajattelevat suomea ajattelun välineenä. Suomi hahmotetaan kieleksi jota voi käyttää *vaikeiden abstraktien rakenteiden* hahmottamiseen, kuten esimerkissä (48) ilmaistaan.

Esimerkki 48.

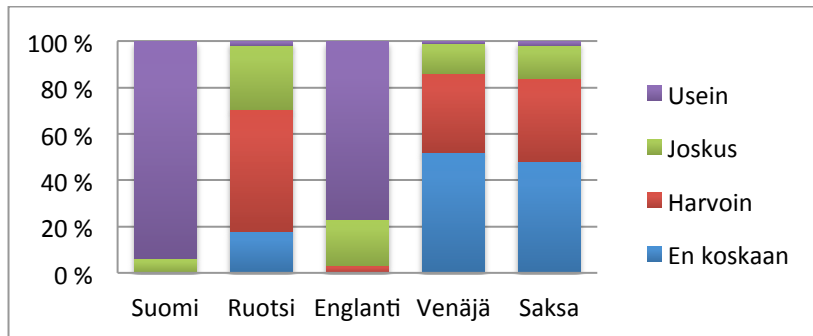
”Englanti on tietokonemaailmassa hyvin **dominoiva kieli**. **Suomen kielen tärkeys tulee ymmärryksen kautta, vaikeita abstrakteja rakenteita** voi olla helpompi hahmottaa suomen kielen kautta.”

Vaikka esimerkissä (48) opiskelija kertoo englannin olevan alallaan *hyvin dominoiva kieli*, silti hän näkee suomen kielen ymmärryksen välineenä ja tärkeänä apuvälineenä opiskelun helpottamiseksi. Suomen kielen merkitys tieteen ja opetuksen kielenä on siis opiskelijoiden näkemysten mukaan vähäinen, mutta suomen kieli koetaan kuitenkin tärkeäksi koska se on opiskelijoille ensisijainen ajattelun kieli, jonka avulla voidaan ymmärtää vaikeitakin asioita. Suomea ei kuitenkaan edes ajatella osana kielitaitoa vaan se on väline, jota käytetään työstä tai opiskelusta suoriutumiseen ja englanti ja muut vieraat kielet ovat osa kielitaitoa. Esimerkissä 48 opiskelija sanoo että *suomen kielen tärkeys tulee ymmärryksen kautta*, eli äidinkieli koetaan ymmärryksen kielenä. Äidinkielen arvostus ei siis kuitenkaan ole suomenkielille opiskelijoille itsestään selvää vaan opiskelijoiden on perusteltava myös itselleen, miksi suomen kieli on tärkeä osa heidän omalle tieteenalalleen.

6.3 Suomen kieli työelämässä

Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan myös kielitaitotarpeitaan työelämän kannalta ja kyselyn kohdassa 15 ”Arvioi seuraavissa kohdissa, kuinka usein tulet tarvitsemaan jotakin kieltä työelämässä” opiskelijoille annettiin valmiit vaihtoehdot arvioitavien kielten osalta. Kuviossa 14

Opiskelijoiden arviot työelämän kielitaitotarpeista on esitetty opiskelijoiden arvio siitä, kuinka usein he tulevat tarvitsemaan eri kieliä työelämässä. Vastaajia kohtaan 15 oli 316.

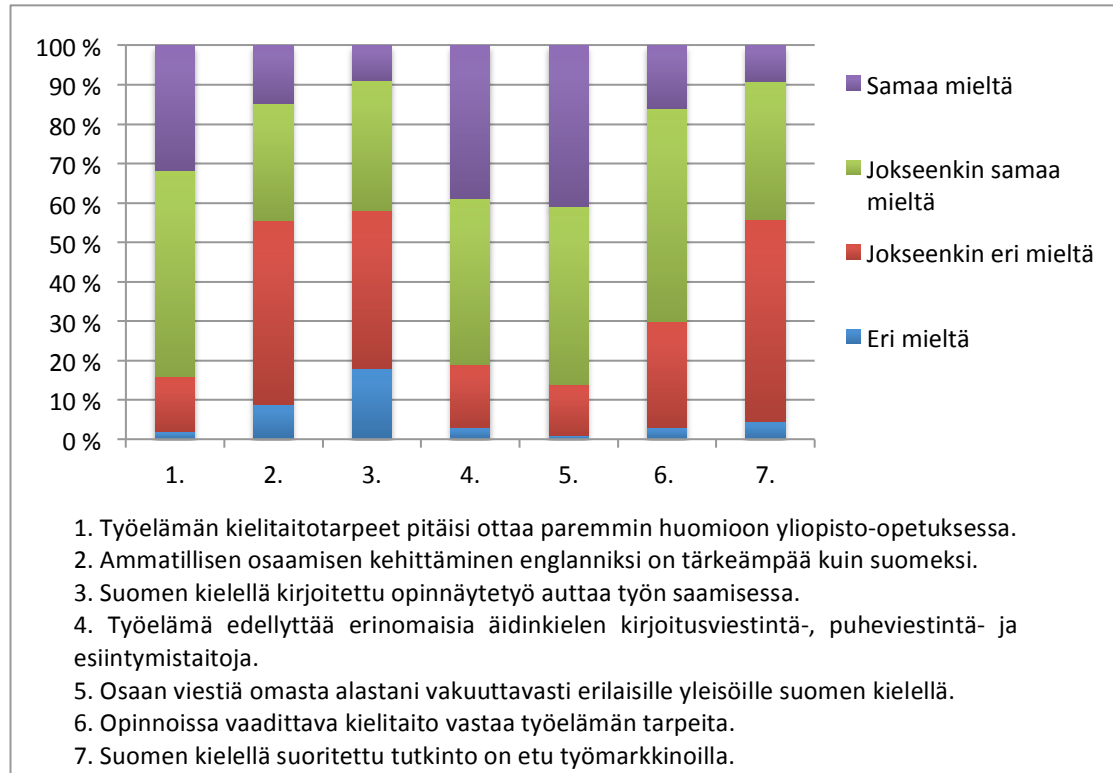

Kuvio 14. Opiskelijoiden arviot työelämän kielitaitotarpeista.

Suomen kieli koettiin erittäin hyödylliseksi työelämässä, sillä 94 % opiskelijoista ennakoivat käyttävänsä suomea usein. Merkittävää on myös se, että suomea koskevia *harvoin* tai *en koskaan* -vastauksia ei tullut yhtään. Opiskelijoiden arviot suomen kielen tarpeestaan työelämässä osoittavat että suomen kieli koetaan tarpeelliseksi. Englannin kieli koettiin myös tarpeelliseksi ja 77 % vastaajista koki tarvitsevänsä englantia *usein* ja 20 % *joskus*. Vain 3 % vastaajista koki tarvitsevänsä englantia *harvoin*. *En koskaan* -vastauksia tuli englannin osalta 0 %. Englanti on siis suomen rinnalla tarpeelliseksi koettu kieli. Muiden kielten tarpeellisuuden opiskelijat arvioivat vähäisemmäksi kuin suomen ja englannin ja kuvioista 14 nähdään, että vain 1 % vastasi tarvitsevänsä venäjää, ja 2 % saksaa *usein*. Toista kansalliskieltämme ruotsia arvioidaan tarvittavan hieman useammin kuin saksaa ja venäjää, sillä 2 % vastaajista arvioi tarvitsevänsä ruotsia työelämässä *usein*, 28 % *joskus*, 53 % *harvoin* ja vain 18 % arvioi ettei tarvitse *koskaan* ruotsia.

Kohdassa 16 opiskelijat saivat nimetä jonkin muun kielen jota he kokivat tarvitsevänsä työelämässä. 50 opiskelijaa nimesi jonkin muun kielen kuin suomen, englannin, ruotsin, saksan tai venäjän. Monet vastaajista nimesivät ranskan, espanjan, kiinan tai japanin työelämässä tarvittavaksi kieleksi, mutta myös esimerkiksi esperanto ja heprea mainittiin työelämän kannalta tarpeellisiksi kieliksi. Huomion arvoista on kuitenkin se että näitä muita kieliä ei koeta tarvittavan usein, sillä kohdassa 17 opiskelijat arvioivat, kuinka usein he tulevat tarvitsemaan jotakin kohdassa 16 mainitsemaansa kieltä ja vain 13 %:ia 56:sta vastaajasta koki tarvitsevänsä *usein* jotakin muuta kieltä. Näin ollen voidaan päätellä, että suomen kieli ja englanti ovat useimmin käytössä olevat kielet myös työelämässä ja muiden kielten käyttö on enimmäkseen satunnaista.

Viimeisenä kysymyksenä (kyselyn kohta 18) opiskelijat arvioivat väittämiä työelämän kielitaidosta ja työelämän vaikutuksesta yliopiston opetuskieleen. Vastausvaihtoehdot olivat *eri mieltä*, *jokseenkin eri mieltä*, *jokseenkin samaa mieltä* ja *samaa mieltä*. Vastaaajia oli 316. Olen esitellyt väittämät ja opiskelijoiden vastausjakauman kuviossa 15 *Suomen kieli työelämässä*.

Kuvio 15. Suomen kieli työelämässä.

Kuviosta 15 voidaan nähdä, väittämän 1 *Työelämän kielitaitotarpeet pitäisi ottaa paremmin huomioon yliopisto-opetuksessa* kanssa *samaa mieltä* (32 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (53 %) oli siis yhteensä 85 %, eli opiskelijoista selkeä enemmistö kaipaa opintoihinsa enemmän sellaisen kielitaidon harjoittelua, jota he tarvitsevat myös työelämässä. Väitteessä 2 *Ammatillisen osaamisen kehittäminen englanniksi on tärkeämpää kuin suomeksi* lievä enemmistö eli yhteensä 56 % vastaajista oli eri mieltä (9 %) tai jokseenkin eri mieltä (47 %). Noin puolet (45 %) opiskelijoista siis ajattelee kuitenkin, että englannin kielen taitojen hallitseminen on tärkeämpää englanniksi kuin suomeksi. Väitteessä 3 *Suomen kielellä kirjoitettu opinnäytetyö auttaa työn saamisessa* vastaukset jakautuivat jälleen lähes tasan, sillä yhteensä 58 % vastaajista oli *eri mieltä* (18 %) tai *jokseenkin eri mieltä* (40 %). Suomenkielisellä opinnäytetyöllä on siis merkitystä työnhaussa yhteensä 42 %:lle vastaajista. Väitteessä 4 *Työelämä edellyttää erinomaisia äidinkielen kirjoitusviestintä-, puheviestintä- ja esiintymistaitoja* selkeä enemis-

tö (81 %) oli *samaa mieltä* (39 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (42 %) väitteen kanssa. Suurin osa siis uskoo tarvitsevansa *erinomaisia* äidinkielen taitoja työelämässä.

Väitteen 5 *Osaan viestiä omasta alastani vakuuttavasti erilaisille yleisöille suomen kielellä* myös selkeä enemmistö (86 %) oli *samaa mieltä* (41 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (45 %). Väitteessä 6 *Opinnoissa vaadittava kielitaito vastaa työelämän tarpeita* 70 % oli *samaa mieltä* (16 %) tai *jokseenkin samaa mieltä* (54 %) väitteen kanssa. Vain 27 % oli *jokseenkin eri mieltä* ja 3 % *eri mieltä* väitteen kanssa. Tulos tukee ajatusta siitä, että opinnoissa pitäisi jatkossa kiinnittää erityistä huomiota työelämän kielitaitotarpeisiin. Väitteessä 7 *Suomen kielellä suoritettu tutkinto on etu työmarkkinoilla* enemmistö eli 61 % (*jokseenkin eri mieltä* 5 %, *eri mieltä* 4 %) koki, ettei suomenkielellä suoritettu tutkinto anna kilpailuetua työmarkkinoilla. Vain 8 % oli *samaa mieltä* ja 31 % *jokseenkin samaa mieltä*.

Ainakin käytön osalta voidaan siis vielä sanoa, että suomen kielen asema opetuskielenä on hyvä ja tilastollisesta näkökulmasta katsottuna suomi on tärkein opiskelukieli Jyväskylän yliopistossa. Lisäksi opiskelijat arvostavat suomea ainakin ammatillisesta näkökulmasta, koska jokainen kokee tarvitsevansa suomen kieltä valmistumisen jälkeen, vaikka suomenkielisestä tutkinnosta ei olekaan työmarkkinoilla etua. Selkeä enemmistö (81 %) opiskelijoista kokee tarvitsevansa jopa erinomaisia äidinkielen taitoja työelämässä. Suomen kieltä siis arvostetaan osana ammatillisuutta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltavilta kysyttiin, millaista kielitaitoa ylipäätensä alalla toimivat ihmiset tarvitsevat. Kysymyksenasettelu on ongelmallinen, koska kun ihmisiltä kysytään kielenopetuksesta tai kielitaidosta, usein he ajattelevat ensisijaisesti vieraita kieliä. Äidinkieltä ei jostain syystä hahmoteta kieleksi samalla tavalla kuin vieraita kieliä. Näin ollen opintoasiainpäälliköiden vastauksissa kuului vieraiden kielten opetukseen liittyvä sanasto; haastatellut puhuivat muun muassa kuullun- ja luetunymmärtämisestä. Tällaisia vastauksia ei voida siis tulkita automaattisesti asenteiksi äidinkieltä kohtaan eikä kyseessä ole siis epäarvostus suomen kieltä kohtaan korkeimman opetuksen kielenä vaan asenteesta vieraita kieliä kohtaan. Jatkotutkimusta ajatellen, on tärkeää määritellä informanteille tarkasti, että kielitaidosta puhuttaessa myös äidinkieliset taidot ovat osa kielitaitoa. Pirjo Hiidenmaan (2003: 62) mukaan kansainvälisyys nähdään Suomessa nimenomaan vieraan kielen omaksumisena, joten lingvistisessä tutkimuksessa olisi jatkossa tarpeellista selvittää myös äidinkieleen ja vieraisiin kieliin suhtautumisen eroja. Myös yhteiskunnan tasolla voitaisiin avata uudelleen kielipoliittinen keskustelu suomen kielen asemasta ja tulevaisuudesta korkeimman opetuksen kielenä.

Kielipoliittisessa ohjelmassa yliopiston virallinen kanta on, että ”jokainen tutkija ja opettaja on oman tieteenalansa kielenkäytön malli” (KIEPO 2012:1). Tämän tutkimuksen valossa suomen kielen tulevaisuus näyttää kahtalaiselta: toisaalta suomen kieltä arvostetaan ja äidinkieltä pidetään tärkeänä osana asiantuntijuutta, mutta samaan aikaan kansainvälistymisen myötä yhä useampi kurssi opetetaan englanniksi ja suomen kieltä ei edes nähdä osaksi kielitaitoa tai monikielisyyttä. Tällä hetkellä tilanne Jyväskylän yliopiston tiedekunnissa on siis se, että opetus- ja tutkimushenkilökuntaa pyritään rekrytoimaan yhä enemmän ulkomailta, jotta yliopiston maine kansainvälisenä ja merkittävänä tiedeyliopistona kasvaisi. Tämä kuitenkin tarkoittaa myös sitä, että useiden eri kielten puhujien työyhteisössä pitää olla myös yksi yhteinen toimintakieli ja ainakin Jyväskylän yliopistossa se on englanti. Samalla kun yliopisto rekrytoi kansainvälisiä lahjakkuuksia, myös opiskelijaliikkuvuutta yritetään lisätä perustamalla uusia, englanninkielisiä opetusohjelmia. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli vastata seuraaviin kysymyksiin:

1. Mikä on suomen kielen asema Jyväskylän yliopiston opetuskielenä?
2. Millaisia arvoja ja asenteita yliopiston henkilökunnalla ja opiskelijoilla on suomen ja englannin kieltä kohtaan korkeimman opetuksen kielenä?
3. Millaisena nähdään suomen kielen tulevaisuus opetuskielenä yliopistossa?

Vaikka aineistoni kattaa sekä määrällistä että laadullista, sain kuitenkin kaikista aineistostani vastauksen jokaiseen tutkimuskysymykseen. Ensimmäiseen kysymykseen *Mikä on suomen kielen asema yliopiston opetuskielenä?* Sain vastauksen sekä opetussuunnitelmien tarkastelulla että opintoasiainpäälliköiden haastatteluiden ja opiskelijoille teetetyyn kyselyyn avulla.

Opiskelijoiden vastausten perusteella tämänhetkinen opetuskielitalanne on hyvä suomen kannalta, koska 91 % kyselyyn vastanneista arvioi käyttävänsä suomea usein opinnoissaan (Kuvio 6 *Jyväskylän yliopistossa opinnoissa usein käytetyt kielet*). Toisaalta väitteeseen ”Pääaineeni opinnoissa kannustetaan suomen kielen taitojen kehittämiseen” yli 75 % opiskelijoista vastasi, ettei heitä kannustettu pääaineessaan suomen kielen taitojen kehittämiseen. Tämä on huolestuttavaa, sillä oman pääaineen edustajat ovat opiskelijoille oman alan kielenkäytön malleja, ja jos omassa oppiaineessa ei tueta opiskelijan äidinkielen taitojen kehittämistä, opiskelijoiden arvostus omaa äidinkieltä kohtaan saattaa laskea. Jos verrataan opiskelijoiden kokemuksiin suomen kielen taitojen kehittämiseen kannustamisesta (kuvio 13 *Suomen kielen taitojen kehittäminen*) ja heidän näkemyksiään suomen kielen osuudesta opinnoissa (kuvio 8 *Suomen kielen käyttö eri opiskelumuodoissa*) ja tarpeesta työelämässä (kuvio 14 *Opiskelijoiden arviot työelämän kielitaitotarpeista*), on yliopiston kannalta erittäin ristiriitaista, että opinnoissa ei enempää ohjata opiskelijoita kehittämään suomen kielen taitojaan. Suomen kieli on kuitenkin opiskelijoiden mielestä olennainen työelämässä ja edelleen tarpeellinen opinnoissa, vaikka englanti onkin yhä isommassa osassa opintoja.

Suomen kieli on säilyttänyt asemansa myös yliopiston hallinnon kielenä, sillä opintoasiainpäälliköiden vastauksista selvisi, että monet ei-suomenkieliset henkilökunnan jäsenet välttyvät *hallinnon nakeilta*, koska he eivät osaa suomea. Suomen kieltä siis käytetään edelleen paljon yliopistokontekstissa, mutta kansainvälistymisen paine on kova sekä tiedekuntien hallinnossa että opiskelijoiden ammatillisen kehittymisen näkökulmasta. Suomen kielen koetaan jopa suoraan *vähentävän kansainvälisten tutkimustulosten hyödyntämistä ja itse kansainvälistymistä*. Opetussuunnitelmien tarkastelulla havaitaan, että kolmessa tiedekunnassa maisterikoulutus on monikielistä, sillä vain kolme koulutuslinjaa 28:sta (11 %) on kurssitarjonnoltaan kokonaan suomenkielisiä. Kaiken kaikkiaan tiedekuntien tilanne on kuitenkin suomenkielisen opetuksen näkökulmasta edelleen hyvä, sillä 456 kurssista 66 % on suomenkielisiä ja 34 % englanninkielisiä. Enemmistö maisteriopinnoista opetetaan siis edelleen suomeksi, vaikka lähes kaikissa maisteriopinnoissa ainakin osa opinnoista tehdään myös muilla kielillä. Opetussuunnitelmien pohjalta voidaan siis huomata, että englanninkielinen opetus läpäisee kaikki

kolme tiedekuntaa tieteenalasta riippumatta. Suomen kieli on kuitenkin edelleen valtakielenä opetuksessa, vaikka englanninkielistä opetusta on lisätty syventävissä opinnoissa ja erilliset maisteriohjelmat ovat usein englanninkielisiä.

Toiseen tutkimuskysymykseeni *Millaisia arvoja ja asenteita yliopiston henkilökunnalla ja opiskelijoilla on suomen kieltä kohtaan?* Sain vastauksen analysoimalla kaikkia aineistoja. Yliopiston strategiset tekstit toimivat asenteita ohjaavina, koska niissä *veloitetaan* yliopiston henkilökuntaa toimimaan kansainvälisyyttä edistävästi. Opiskelijoiden ja opintoasiainpäälliköiden vastaukset erosivat hieman toisistaan, sillä opintoasiainpäälliköt kokivat suomen kielen enemmän välinekieleksi kuin opiskelijat. Se, että opiskelijat eivät ajattele suomen kieltä vain enimmäkseen välinekielenä, selittyy tuttuus-ilmion avulla. Eli suomen kieli on useimmille Jyväskylän yliopiston opiskelijoille äidinkieli, joten kieltä ei mielletä vain välineeksi vaan suomen kieli on henkilökohtaisella tasolla tärkeämpi. Yliopiston henkilöstö taas on osa kansainvälistä työyhteisöä, joten englannin kielellä toimiminen on heille arkipäiväistä. Opiskelijat viittaavatkin suomen kieleen luonnehtimalla sitä sanoilla *äidinkieli*, *ajattelun kieli*, *ymmärryksen kieli*, eli opiskelijoille suomen kielen representaatio on ensisijaisesti *äidinkieli* ja jaetuna asenteena voidaan nähdä *ymmärryksen kieli*. Toisaalta myös opintoasiainpäälliköiden vastauksissa suomea representoidaan *kokonaisuuksien* hahmottamisen kautta ja englantia käytetään enemmän termistön hallintaan. Tuttuus-ilmion kannalta mielenkiintoista olisi jatkossa myös selvittää, onko kansainvälisessä tiedeyhteisössä toimivilla tutkijoilla edelleen ajatus suomen kielestä ymmärryksen kielenä, vai onko jo tapahtunut merkityksen menetys, jolloin suomen kieli näyttäytyykin vieraana kielenä ja englantia on tutumpi kieli.

Opintoasiainpäälliköt taas argumentoivat suomen kielen olevan *välinekieli* raporteihin ja hallinnon hoitamiseen, joten suomen kielen arvostus on ainakin yliopiston henkilökunnalla hieman heikentynyt. Samankaltaisuuttakin argumentoinnissa opintoasiainpäälliköiden ja opiskelijoiden vastausten välillä ilmenee, sillä molemmat vastaajaryhmät perustelevat suomen kielen käyttöä yliopistossa joko yliopiston suomenkielisillä perinteillä tai yhteiskunnan ja työelämän tarpeilla. Opintoasiainpäälliköt perustelevat suomen kielen vakaata asemaa jopa *laein ja asetuksin*, koska *pitää kuitenkin suomenkielisille niin kun antaa mahdollisuus suomeksi opiskella*. Sekä opiskelijoiden että opintoasiainpäälliköiden perusteluista näkyy, että suomen kieli halutaan säilyttää korkeimman opetuksen kielenä, vaikka sekä työelämä, että tieteelliset julkaisut vaativat vieraiden kielten osaamista yhä enemmän.

Opiskelijat eivät myöskään kokeneet mielekkääksi opiskella vieraalla kielellä, koska monet asiat vaativat laajempaa ymmärrystä ja he kokivat, että *asiat ymmärtää syvemmin vain äidinkielellä*. Myös opetushenkilökunta on kokenut vieraskielisen opetuksen hankalaksi, kos-

ka suomenkielisen opettajan yritykset *sönköttää englanniksi* suomenkielisille opiskelijoille koettiin *järjettömiksi*.

Kolmas kysymys *Millaisena nähdään opetuskielen tulevaisuus yliopistossa?* oli myös yhtenä haastattelukysymyksenä suomen kielen näkökulmasta. Opintoasiainpäälliköt ennakoivat vieraskielisen opetuksen tulevaisuudessa lisääntyvän, mutta suomen kieltä pidetään mukana opetuskielenä, koska yliopiston *pitää pystyä perustelevaan suomenkielisille, miksi olemme olemassa*. Yhteiskunnan taholta on siis myös olemassa paine sille, että suomen kielistä opetusta annetaan yliopistossa jatkossakin. Kansainvälistyminen vaikuttaa tulevaisuudessa yhä voimakkaammin opetuskielen ja ei-suomenkielisen henkilöstön rekrytointi tulee muuttamaan suomenkielisen yliopiston toimintakieltä. Opintoasiainpäälliköiden mukaan englanninkielinen opetus tulee lisääntymään myös pääaineopinnoissa, jos kansainväliset maisteriohjelmat jatkossa yhdistyvät enemmän pääaineopintoihin. Kaikki opintoasiainpäälliköt vakuuttivat, että suomen kieli tulee olemaan opetuskieli vastakin, mutta kiinnostavaa olisi tietää, mikä on se suomenkielisen opetuksen määrä joka on riittävä, että Jyväskylän yliopistoa voidaan vielä kutsua suomenkieliseksi. Vaikka kansainvälisessä tiedeyhteisössä yhteinen toimintakieli, lingua franca, on välttämätön, sen ei kuitenkaan pitäisi syrjäyttää äidinkieltä opetuskielenä (Mantila: 2002: 9). Opintoasiainpäälliköiden vastauksista kuitenkin näkyy se, että yliopiston rahoitus suunnataan yhä enemmän kansainvälisyyden lisäämiseen ja suomen kieli nähdään yliopistossa kansainvälisyyden vastakohtaksi.

Luvussa 2.2 *Englanti, tieteen lingua franca* esittelemäni yliopistojen rahoitusmalli siis ohjaa yliopistoja kansainvälistymään. Tämä näkyy jo Jyväskylän yliopiston uusissa strategisissa dokumenteissa, joita on ehditty julkaista tämän tutkimuksen valmistuessa. Jyväskylän yliopistolla on jo ainakin uusi strategia (UUSI STRATEGIA) vuosille 2015–2020, strategian toimenpideohjelma (UUSI STRATO) vuosille 2016–2020, kielipolitiikka (UUSI KIEPO) ja sen toimenpideohjelma (UUSI KIETO) ja lisäksi tutkintosääntöä (UUSI TUTKINTOSÄÄNTÖ) on uudistettu vuonna 2015. Kun tarkastellaan uudistettuja strategisia tekstejä, voidaan havaita, että ainakin strategiassa (UUSI STRATEGIA 2014: 1) kansainvälisyys painottuu voimakkaasti:

Jyväskylän yliopisto tekee painoaloillaan **kansainvälisesti korkeatasoista** ja vaikuttavaa tutkimusta sekä kouluttaa eri alojen kilpailukykyisiä osaajia, joilla on motivaatio ja taidot elinikäiseen oppimiseen. Yliopisto toimii aktiivisessa ja vastuullisessa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa kansainvälisesti, kansallisesti ja alueellisesti.

Sen lisäksi, että yliopisto pyrkii kansainvälisillä mittareilla *korkeatasoiseen* tutkimukseen, yliopiston tulevaisuuden *visioksi* on myös nimetty kansainvälinen vaikuttavuus: ”Jyväskylän yliopisto on kansainvälisesti tunnettu monialaisena tiedeyliopistona, joka on oppimisen ja opetuksen aloilla yksi maailman johtavista yliopistoista” (UUSI STRATEGIA 2014: 1). Koulutuksen tavoitteeksi on asetettu myös *kansainvälinen houkuttelevuus* ja lisäksi rekrytointikäytännöissä yliopisto pyrkii edistämään kansainvälistymistä. Erikseen suomalaiselle henkilökunnalle on asetettu strategiassa ja strategian toimenpideohjelmassa tavoitteeksi kansainvälistyminen ja toimintaedellytykseksi on mainittu myös, että yliopisto edistää *ulkomaisen henkilökunnan kiinnittymistä suomalaiseen yhteisöön*. (UUSI STRATEGIA 2014: 2–3.) Strategian toimenpideohjelmalla on uudistettu ja uudessa ohjelmassa toteuttamistoimenpiteitä seurataan aktiivisesti seurantaindikaattorien avulla ja tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan säännöllisesti yliopiston hallitukselle (UUSI STRATO 2016: 8).

Kansainvälisyyden paine näkyy uusissa strategisissa teksteissä ja uuden kielipolitiikan tehtäväksi on jopa asetettu yliopiston kansainvälisyyden *tukeminen ja vauhdittaminen* (UUSI KIEPO 2015: 1). Vuoden 2015 kielipolitiikassa *suomenkielisen sivistyksen perinne* ei enää yhdisty *moderniin kansainvälisyyteen*, vaan *perinteiltään vahvasti suomenkielinen* asetetaan *monikielisen- ja kulttuurisen akateemisen yhteisön* vastakohtaksi käyttämällä rinnastuskonjunktiota *mutta*:

Jyväskylän yliopisto on **perinteiltään vahvasti suomenkielinen, mutta monikielinen ja -kulttuurinen akateeminen yhteisö**. Vuonna 2015 yliopistossa työskentelee ja opiskelee yli sadan eri kansalaisuuden edustajia. Yhteiskunnan moninaisuus näkyy selvästi myös yliopiston arjessa, jossa monikielisyys ja -kulttuurisuus ovat **resursseja**, joita **arvostetaan ja hyödynnetään tavoitteellisesti** läpi yliopistoyhteisön.

Jokaisella rinnastuskonjunktiolla on oma merkityksensä, joka vaikuttaa konjunktiolla liitettyjen lauseiden tulkintaan. *Mutta*-konjunktio luo *kontrastiivisen*, eli vastakohtaisen rinnastuksen lauseiden välille, joten virke on tulkittavissa siten, että Jyväskylän yliopistossa suomen kieltä ei lueta osaksi monikielisyyttä ja -kulttuurisuutta. (VISK § 1091.) Samalla mainitaan, että monikielisyys ja -kulttuurisuus ovat tärkeitä *resursseja*, joita *arvostetaan ja hyödynnetään tavoitteellisesti*. Yliopisto siis pyrkii jatkossakin kehittymään kansainvälisenä työ- ja opiskeluympäristönä ja uudessa kielipolitiikassa tavoitteiksi yliopistolle *opiskeluympäristönä* on asetettu *korkealaatuinen ja kansainvälisesti vetovoimainen englanninkielinen koulutus* sekä se, että valmistuvilla on *työelämän edellyttämä monipuolinen ja tieteenalarelevantti kieli-, viestintä- ja kansainvälistymisosaaminen* (UUSI KIEPO 2015: 4).

Vaikka kansainvälisyys korostuu myös uudessa kielipolitiikassa, suomen kieli on huomioitu siinä tarkemmin kuin vuoden 2012 versiossa: yhtenä tavoitteena yliopistolle opiskeluympäristönä on *hyvän suomen kielen vaaliminen ja opiskelijoiden monipuolisten vuorovaikutustaitojen edistäminen suomenkielisessä opetuksessa*. Lisäksi sekä suulliseen että kirjalliseen tiedeviestintään kiinnitetään erityisesti huomiota. (UUSI KIEPO 2015: 4.) Jotta tavoitteisiin päästäisiin, on toimenpiteeksi asetettu kaikille tutkintotasoille sisällytettävät opinnot, joilla pyritään tukemaan työelämän kannalta olennaista ja monipuolista viestintä-, kieli- ja kulttuuriosaamista (UUSI KIETO 2015: 4).

Huomionarvoista on myös se, että Yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavoitteiksi on asetettu erikseen suomen kielen kehittyminen tieteen kielenä, kun aikaisemmista dokumenteista kyseinen maininta puuttui kokonaan. (UUSI KIEPO 2015: 4–5.) Toimenpiteenä tälle tavoitteelle on nimetty tutkijoiden ja tohtorikoulutettavien viestintä- ja kieliosaamisen kehittäminen (UUSI KIETO 2015: 7). Kuten vuoden 2012 kielipoliittisessa toimintaohjelmassakin, myös vuoden 2015 kielipolitiikassa yliopisto tuo esille sen, että jokainen yliopiston opettaja, tutkija ja asiantuntija on tieteenalansa kielen ja viestinnän ylläpidosta ja kehityksestä vastuussa (UUSI KIEPO 2015: 1). Toimenpideohjelmassa kuvaillaankin, kuinka jatkossa ulkomaiselta henkilökunnalta edellytetään vähintään kehittyvää suomen kielen perustaitoa kolmen vuoden sisällä työsuhteen alkamisesta ja yliopisto tarjoaa henkilöstölle systemaattista kieli-, viestintä- ja kulttuuritaitojen koulutusta. (UUSI KIETO 2015: 1–2.) Uusista strategisista teksteistä ehkä merkittävin uudistus suomen kielen opetuskäytön kannalta on tapahtunut Jyväskylän yliopiston tutkintosäännössä *opetus- ja tutkintokieltä ja opintosuorituksen kieltä* koskevassa 42 §:ssä, jossa määritellään opetus- ja tutkintokieleksi suomi. Lisäksi aikaisemmasta poiketen tutkintosääntö (UUSI TUTKINTOSÄÄNTÖ 2015: 42 §) määrää opiskelijan oikeudeksi käyttää opintosuorituksissaan opetussuunnitelmassa määrättyä kieltä sekä tiedekunnan dekaanin tai erillislaitoksen johtajan luvalla myös jotakin muuta kieltä, mutta samalla on myös turvattu suomen kielen asema seuraavin sanoin:

(– –) Muiden kuin suomen kielen käyttö ei saa olla niin laajaa, että suomen kielen asema opetus- ja tutkintokielenä **syrjäytyy**.

Tämä on merkittävä uudistus suomen kielen kannalta, koska vuoden 2012 tutkintosäännössä ei oltu määritelty suomen kielen asemaa opetus- ja tutkintokielenä *syrjäytymisvaarassa* olevaksi, mutta uudessa, vuoden 2015 tutkintosäännössä on määrätty, ettei muiden kielten käyttö saa missään vaiheessa laajuudellaan *syrjäyttää* suomen kieltä opetus- ja tutkintokielen asemasta. Suomen kielen asema on siis uuden tutkintosäännön avulla turvattu. Näiden uusien

strategisten dokumenttien analyysi ja yliopiston jaettujen ja organisatoristen asenteiden kehittämisen havainnointi olisi mielenkiintoista mahdollisessa jatkotutkimuksessa. Lisäksi muutama vuoden kuluttua voisi tehdä seurantatutkimuksen opetuskielestä ja suomen kielen asemasta opiskelijakyselyllä ja mahdollisesti tiedekuntien opettajia haastatteleamalla. Uudet strategiset linjaukset kuitenkin painottavat kansainvälistymistä ja sillä on väistämättä vaikutuksia myös suomen kielen asemaan korkeimman opetuksen kielenä. Kielipolitiikan tutkimus on Suomessa vielä alkutekijöissään, joten jatkotutkimukselle on tarvetta. Jatkossa olisikin mielenkiintoista selvittää, millainen tilanne suomen kielellä on kaikissa Suomen korkeakouluissa, mitkä ovat sellaisia aloja, joilla opetetaan jo kokonaan vierailta kielillä ja miten määritellään tieteen kieli. Lisäksi olisi yhteiskunnallisesti hyödyllistä kartoittaa kansainvälistymisen vaikutuksia korkeakoulujen kielensuunnitteluun sekä opetuksen että tutkimuksen näkökulmasta ja toisaalta myös suomen kielen vaikuttavuutta tieteellisten julkaisujen valossa.

Vaikka suomen kielen ei pitäisi olla kansainvälisyyden vasta-argumentti ja englannin kieli ei ole synonyymi kansainvälisyydelle, silti Jyväskylän yliopistossa sekä tiedekuntien toiminnan, strategisten tekstien ja opiskelijoiden kommenttien pohjalta voidaan havaita, että kansainvälisyys rinnastuu englannin kieleen ja suomenkielistä opetusta ei nähdä kansainvälisyytenä tai edes osana monikielisyyttä. Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen valossa voidaan sanoa, että Jyväskylän yliopistossa vallitsevan, jaetun asenteen mukaan suomen kielellä ei pärjää kansainvälisessä tiedeyhteisössä, koska suomi on *peräkylämeininkiä* ja monella alalla tarvitaan englantia myös arkipäivän työelämässä. Samalla suomen kieli koetaan kuitenkin erittäin arvokkaana ja tärkeänä yksilön ajattelun ja ymmärryksen kielenä. Opiskelijoiden vastauksista näkyikin ajatus suomesta syvemmän ymmärryksen kielenä. Opiskelijoiden asennoituminen opetuskieleen on tärkeä huomioida myös kielensuunnittelua tehtäessä, koska opiskelijoiden motivaatio on avainasia myös työelämään siirryttäessä.

Pirjo Hiidenmaa esitti jo vuonna 2003 teoksessaan *Suomen kieli – who cares?* ajatuksen siitä, että kansainvälisyydellä ei tarkoiteta ainoastaan vieraan kielen osaamista tai käyttöä, vaan kansainvälistyä voi myös omalla äidinkielellään. Korkeimman opetuksen kielestä puhuttaessa on siis kyse myös tasa-arvosta: suomea äidinkielenään puhuva opiskelija ei voi lukea tenttikirjallisuuttaan suomeksi, vaikka samaan aikaan englanninkielinen opiskelija saa tarvittavan opiskelumateriaalin äidinkielellään. (Hiidenmaa 2003: 106.) Yhteiskunta on monikielisytyssä nopeasti ja yliopisto sen mukana. Kansainvälistymisen paineessa omakielisyyttä ja -kulttuurisuutta tulisi kuitenkin vaalia eikä suomenkielistä opetusta saa asettaa kansainvälisyyden vasta-kohdaksi. Tulevina vuosina olisikin tärkeää käydä avointa keskustelua yliopiston kielipolitiikasta. Harri Mantila (2006: 40–41) on todennut artikkelissaan *Kielipolitiikka ja*

suomalainen arki, että kansalaisten kielitietoisuuden nostaminen tulee olemaan ”yksi suomen kielen tutkimuksen tulevaisuuden haasteista”. Mantilan mukaan meidän pitäisi pystyä selkeämmin määrittelemään kielipoliittisessa keskustelussa, millainen on suomen kielen tehtävä monikielisessä yhteiskunnassa. Onhan suomen kieli yhtä arvokas ja käyttökelpoinen tieteen kielenä kuin mikä tahansa muukin kieli, vaikka tieteen lingua francaa kielestämme tuskin tuleekaan.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Strategia 2012. Jyväskylä. *Laatua ja liikettä. Jyväskylän yliopisto 2017*. Hyväksytty Jyväskylän yliopiston hallituksen kokouksessa 25.3.2010. – <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/strategiat/JYstrategia.pdf/view> 1.9.2012

STRATO = *Jyväskylän yliopiston strategian toimenpideohjelma vuosille 2013–2014*. Jyväskylä. – https://www.jyu.fi/yliopistopalvelut/str/erityistoiminnot/tts/jyts/2013-2014/intra/Strategian_toimenpideohjelma_vuosille_2013_2014.pdf 1.9.2012

KIEPO = *Kielipoliittinen toimintaohjelma 2012*. Hyväksytty yliopiston hallituksen kokouksessa 25.1.2012. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kielipolitiikan työryhmä. – https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/politiikat/Jyvaeskylaen_yliopiston_kielipolitiikka_25012012.pdf 1.9.2012

KIETO = *Jyväskylän yliopiston kielipolitiikan toimenpideohjelma 2012–2013*. Jyväskylä. Luovutettu rehtori Aino Salliselle 14.6.2012. – <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/politiikat/jyvaskylan-yliopiston-kielipolitiikan-toimenpideohjelma> 1.9.2012

Seurantaraportti = *Jyväskylän yliopiston kielipolitiikka ja toimenpideohjelma*. Luovutettu rehtori Matti Manniselle 20.1.2014. – <https://www.jyu.fi/hallinto/toimikunnat/kielipoliittinen-toimikunta/raportit/jyvaskylan-yliopiston-kielipolitiikan-seurantaraportti> 20.1.2014

Tutkintosääntö = Jyväskylän yliopiston tutkintosääntö. Hyväksytty Jyväskylän yliopiston hallituksessa 11.3.2010. – <https://www.jyu.fi/opiskelu/tutkintosaanto> 1.9.2012

Kirjallisuus

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: PS-kustannus.

Aikio, Marjut 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Allport, Gordon W. 1954: *The Historical Background of Modern Social Psychology*. – Gardner Lindzey (ed.), *Handbook of Social Psychology. Volume 1 Theory and method* s. 3–56.. U.S.A: Addison-Wesley publishing company, inc.

Ammon, Ulrich & McConnell, Grant 2002: *English as an Academic Language in Europe. A Survey of its Use in Teaching*. Duisburger arbeiten zur sprach- und kulturwissenschaft. Herausgegeben von Ulrich Ammon, René Dirven und Martin Pütz. Band 48. Peter Lang. Frankfurt am Main.

Billig, Michael 1996: *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cooper, Robert L. 1989: *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Denzin, Norman K. 1978: *The research act: a theoretical introduction to sociological methods*. New York: McGraw-Hill.

Dufva, Hannele 1992: Happily ever afterkö?: Suomen ja englannin yhteinen tulevaisuus – Nyyssönen, Heikki & Kuure, Leena (toim.) *Acquisition of Language – Acquisition of Culture. Kielen ja kulttuurin omaksuminen* s. 79–84. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA:n vuosikirja 1992. Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.

Edwards, John 1982: *Language attitudes and their implications among English speakers*. – Ellen Bouchard Ryan & Howard Giles (ed.), *Attitudes towards Language Variation. Social and Applied Context. The Social Psychology of Language 1* s. 132–147. London: Edward Arnold.

——— 1995: *Multilingualism*. London: Routledge.

- Erwin, Phil 2001: *Asenteet ja niihin vaikuttaminen*. Helsinki: WSOY.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fishbein, Martin & Ajzen, Icek 1975: *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley. — <http://home.comcast.net/~icek.aizen/book/ch1.pdf> 24.7.2015.
- Gardner, Robert C. 1982: Language attitudes and language learning. — Ellen Bouchard Ryan & Howard Giles (ed.), *Attitudes towards Language Variation. Social and Applied Context. The Social Psychology of Language 1* s. 132–147. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Arnold.
- Hallintolaki (6.6.2003/434) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434 - L2P9> 28.3.2016.
- Hamel, Rainer Henrique 2007: The dominance of English in the international scientific periodical literature and the future of language use in science. — *AILA Review* Vol 20: Linguistic inequality in scientific communication today s. 53–71.
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 2001: *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hiidenmaa, Pirjo 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes Pirkko ja Sajavaara, Paula 1997: *Tutki ja kirjoita*. 6.–9. painos. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2009: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hughes, Rebecca 2008: *Internationalisation of Higher Education and Language Policy: Questions of Quality and Equity*. University of Nottingham, United Kingdom: OECD.
- Jyväskylän yliopisto 2015: *Toihin Jyväskylän yliopistoon*. — <https://www.jyu.fi/toihin> 30.3.2015.
- Kantola, Laura 2013: *Verkkokeskustelijoiden asenteet julkisuuden henkilöiden murteella puhumista kohtaan*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitos. — <http://herkules oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201305201297.pdf> 24.7.2015.
- Kielilaki (6.6.2003/423) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423> 29.3.2016.
- Kotus 2016: 15.3.2016: <http://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka>.
- Labov, William 1963: *The Social Motivation of a Sound Change*. Word 19. New York.
- 1972: *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia. University of Pennsylvania Press.
- Laitinen, Lea 2006: Suomi tieteen kielenä ja tutkimuksen kohteena. Kirjoitetun kielen tulevaisuuden haasteita. — *Virittäjä*. 110 (4) s. 568–577.
- Lappalainen, Marjukka 2002: *Yhdysvalloissa asuneiden suomalaisten käsityksiä suomen kielestä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos.
- Laury, Ritva 2007: Fennistiikka ja kansainvälisyys. — *Virittäjä* 121 (2) s. 268–274.
- Lehtinen, Esa 1999: Sosiaalisia konteksteja rakentamassa. — Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistikasta* s. 151–172. *Folia fennistica & linguistica* 22. Tampereen yliopiston Suomen kielen ja kielitieteen laitos.

- Leppänen, Sirpa, Nikula, Tarja & Kääntä, Leila (toim.) 2008: *Kolmas kotimainen: Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*. Tietolipas 224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leppänen, Sirpa & Nikula, Tarja 2008: Johdanto. – Sirpa Leppänen, Tarja Nikula & Leila Kääntä (toim.), *Kolmas kotimainen: Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa*. s. 9–40. Tietolipas 224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leppänen, Sirpa, Pitkänen-Huhta, Anne, Nikula, Tarja, Kytölä, Samu, Törmäkangas, Timo, Nissinen, Kari, Kääntä, Leila, Virkkula, Tiina, Laitinen, Mikko, Pahta, Päivi, Koskela, Heidi, Lähdesmäki, Salla & Jousmäki, Jenna 2009: *Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa. Käyttö, merkitys ja asenteet*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lindgren, Anna-Riitta 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mantila, Harri 2002: Tietoisuus ja kielipolitiikka. – *Kielikuvia* 1/02. s. 4–11.
- Mantila, Harri 2006: Kielipolitiikka ja suomalainen arki. – *Tieteessä tapahtuu* 3/2006. s. 39–41.
- Mesthrie, Rajend 2009: Clearing the Ground: Basic Issues, Concepts and Approaches. Mesthrie, Rajend; Swann, Joan; Deumert, Ana & Leap, William L. – *Introducing Sociolinguistics*. s. 1–41. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mielikäinen, Aila (toim.) 1981: *Nykysuomalaisen puhekielen murros*. Jyväskylän osatutkimus, raportti 2. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24. Jyväskylä.
- Määttä, Urho 1999: Kielen sosiaalinen perusta ja sääntöjen emergoituminen. – Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta*. s. 23–52. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Nuolijärvi, Pirkko & Sorjonen, Marja-Leena 2005: *Miten kuvat muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohdia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Sivut 11–13. Kotuksen julkaisuja 133 Helsinki: Multiprint. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Nuolijärvi, Pirkko 2008: *Onko suomen kielellä mitään virkaa tässä maailmassa?*
http://www.kotus.fi/nyt/kotuksen_kolumnit/kielipakina_%282006_2009%29/onko_suomen_kielella_mitaan_virkaa_tassa_maailmassa 22.8.2010.
- Hakulinen, Auli, Kalliokoski, Jyrki, Kankaanpää, Salli, Kanner, Antti, Koskenniemi, Kimmo, Laitinen, Lea, Maamies, Sari & Nuolijärvi, Pirkko 2009: Suomen kieli korkeakouluopinnoissa ja tieteen kielenä. *Suomen kielen tulevaisuus – Kielipoliittinen toimintaohjelma*. s. 97–138. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 7 Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/suomen_kielen_tulevaisuus_kotus_verkkojulkaisuja_7.pdf 1.2.2014.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina & Siironen, Mari 2008: *Kieltä kohti*. Helsinki: Otava.
- Paavola, Liisa 1987: *Talar ni svenska vai puhunko suomea? Kaksikielisen helsinkiläisen kielellinen identiteetti ja valintatilanteet*. Opera fennistica & linguistica 1. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- Paunonen, Heikki 2009: Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 113 (4) s. 557–570.
- Pöyhönen, Sari 2009: Foreign language teaching in basic and secondary education in Finland: Current situation and future challenges. In S. Lucietto (Eds.), *Plurilinguismo e innovazione di sistema. Sfide e ricerche curriculari in ambito nazionale e internazionale*. Provincia Autonoma di Trento: IPRASE del Trentino. 145–173. – http://www.iprase.tn.it/prodotti/materiali_di_lavoro/alis2008/download/08.pdf lukupäivää tartteeko?

- Sajavaara, Paula 2008: Kielenohjailu. – Minna-Riitta Luukka & Kari Sajavaara (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 67–106. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Swaan, Abram de 1993: The emergent world language system: An introduction. *International Political Science Review* 14(3): 26–219.
- 2001: *Words of the World. The Global Language System*. Cambridge: Polity Press.
- Taavitsainen, Irma 2004: Englanti tieteen kielenä. – *Tieteessä tapahtuu* (5/2004) s. 13–18.
- Tandefelt, Marika 1988: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språk-byte i Finland*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Multiethnica Upsaliensia 3. Uppsala.
- Thomas, William I. & Znaniecki, Florian 1974: *The Polish Peasant in Europe and America*. New York: Octagon Books.
- Tieteen termipankki 2016a: Kielipolitiikka. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kielipolitiikka> 1.3.2016.
- 2016b: Kielensuunnittelu. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kielensuunnittelu> 1.3.2016.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- UUSI KIEPO = Jyväskylän yliopiston kielipolitiikan Hyväksytyt yliopiston hallituksen kokouksessa 22.4.2015. Jyväskylä – <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/politiikat/kielipolitiikka> 28.7.2015.
- UUSI KIETO = Jyväskylän yliopiston kielipolitiikan toimenpideohjelma 2015–2016. Rehtorin päätös 22.4.2015. Jyväskylä – https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/politiikat/kielipolitiikan_toimenpideohjelma 28.7.2015.
- UUSI STRATEGIA = Jyväskylän yliopiston strategia vuosille 2015–2020. Hyväksytyt 17.12.2014. Jyväskylä – <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/strategiat/strategiasivu> 28.7.2015.
- UUSI STRATO = Jyväskylän yliopiston strategian toimenpideohjelma vuosille 2016–2020. Hyväksytyt hallituksen kokouksessa 16.2.2016. Jyväskylä. https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/strategiat/strategian_toimenpideohjelma_2016_2020/view 27.3.2016.
- UUSI TUTKINTOSÄÄNTÖ = Jyväskylän yliopiston tutkintosääntö. Voimassa 1.8.2015 alkaen. Hyväksytyt yliopiston hallituksen kokouksessa 16.3.2015. – <https://www.jyu.fi/opiskelu/tutkintosaaento2015-opetuskieli> 28.7.2015.
- VARIENG = *Englannin kielen vaihtelun, kontaktien ja muutoksen huippututkimusyksikkö 2006–2011*. Jyväskylän yliopisto ja Helsingin yliopisto. – https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/varieng/fi/copy_of_index_html 1.9.2015.
- Vesala, Kari-Mikko & Rantanen, Teemu (toim.) 2007: *Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Helsinki: Gaudeamus.
- VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php?p=667> 10.7.2015.
- Väyrynen, Raimo 2006: Suomenkielinen tiede. – *Tieteessä tapahtuu* 2006 (3) s. 31–34.
- Yliopistolaki (558/2009)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yliopistolaki> 18.3.2014.
- Yliopistojen rahoitusmalli 2015

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/tr19.pdf?lang=fi> 8.1.2016.

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO

Haastattelurunko yliopiston opintoasiainpäälliköille suomen kielen asemasta korkeimman opetuksen kielenä.

Opintoasiainpäällikön taustatiedot

- Minkä tiedekunnan opintoasiainpäällikkö olette?
- Mikä on ollut oma pääaineenne ja tiedekuntanne?
- Kauanko olette työskennellyt nykyisessä paikassa?

TEEMA 1.

Korkeimman opetuksen kieli, nykytila.

- Millä kielillä tiedekunnassa annetaan opetusta?
 - Millaisia kursseja tiedekunnassa järjestetään suomeksi?
 - Millaisia kursseja järjestetään muilla kielillä, esim. englanniksi?
 - Millä kielillä tarjotaan opetusta ei suomea/ruotsia äidinkielenään puhuville?
- Mitkä asiat vaikuttavat kurssin opetuskielen valintaan?
 - Millaiset sisällöt tarvitsevat opetusta vieraalla kielellä?
- Millaiset asiat on koettu haasteina opetuskielen valinnassa?
- Millä kielellä tiedekunnassa kirjoitetaan ja luetaan?
 - Millä kielillä tiedekunnan opetusmateriaalia on tarjolla?
 - Millä kielellä/kielillä opiskelijat lukevat opintoihin liittyviä tekstejä? Esim. tenttikirjallisuus.
 - Millä kielellä/kielillä opiskelijat kirjoittavat opintoihin liittyviä kirjallisia opintosuorituksia?

TEEMA 2.

Opintoasiainpäällikön käsitykset suomen kielestä korkeimman opetuksen kielenä.

- Mitkä ovat mielestänne tärkeimmät kielet, joita tarvitaan kaupallisilla/informaatioteknologian/yhteiskuntatieteiden aloilla?
 - Millaisia ovat alan kielelliset perinteet?
 - Millaista kielitaitoa alojen ihmiset tarvitsevat?

- Millaista suomen kielen osaamista aloilla tarvitaan?
- Miten tärkeää on oman alan termistön hallitseminen suomeksi?
- Miten opetuskieli vaikuttaa mielestänne opetukseen?
 - Millaista vaikutusta opetuskielellä on opiskelijoiden motivaatioon?

TEEMA 3.

Englannin asema korkeimman opetuksen kielenä.

- Millainen merkitys kansainvälisyydellä on kielivalintoja tehtäessä?
 - Kuinka paljon arvostetuilla tiedefoorumeilla julkaiseminen vaikuttaa opetuskielen valintaan?
- Millaisia valintoja opetuksessa on tehty kansainvälistymisen edistämiseksi?
- Miten englannin asema lingua francana näkyy tiedekunnan opetuksessa?
- Miten englannin osaaminen vaikuttaa opetushenkilökunnan rekrytointiin?
 - Miten varmistatte opettajien vaadittavan (C1-tason) kielitaidon?
- Millaisin keinoin opetushenkilökuntaa kannustetaan kielten opintoihin?
- Miten suomea ei-äidinkielenään puhuvaa opetushenkilökuntaa kannustetaan opiskelemaan suomea?

TEEMA 4.

Tiedekunnan tulevaisuuden tarpeet opetuskielen suhteen.

- Mitä kieliä uskotte tiedekunnan opiskelijoiden tarvitsevan työelämässä?
 - Vaikuttavatko työelämän tarpeet tiedekunnan opetuskielivalintoihin?
 - Mihin suuntaan opetuskielen näkökulmasta tiedekunnan opetusta tulisi kehittää?
- Mitkä asiat vaikuttavat lähivuosina eniten tiedekunnassa annettavan opetuksen kieleen?

LIITE 2

Kysely

Suomen kieli kansainvälistyvässä yliopistomaailmassa

Sivu 1

1. Missä tiedekunnassa opiskelet? *

- Kauppakorkeakoulu
 Informaatioteknologian tiedekunta
 Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

2. Kuinka kauan olet opiskellut nykyisessä tiedekunnassa? *

- Alle kolme vuotta
 3 - 5 vuotta
 Enemmän kuin viisi vuotta

3. Mikä on pääaineesi? *

4. Millaisissa työtehtävissä todennäköisesti työskentelet valmistumisesi jälkeen? *

Sivu 2

Seuraavassa osassa on kysymyksiä opiskelukieleen liittyen.

5. Mitä seuraavista kielistä käytät opiskellessasi ja kuinka usein? *

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
suomi	☐	☐	☐	☐
englanti	☐	☐	☐	☐
ruotsi	☐	☐	☐	☐
saksa	☐	☐	☐	☐

6. joku muu, mikä

7. Jos mainitsit edellä jonkun muun kielen, arvioi, kuinka usein käytät sitä.

	ei koskaan	harvoin	joskus	usein
joku muu	☐	☐	☐	☐

8. Arvioi, kuinka suuren osuuden seuraavista opiskelumuodoista olet tähän mennessä suorittanut suomen kielellä. *

	0 %	20 %	40 %	60 %	80 %	100 %
Luennot	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmä- ja projektityöt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjallisuuden lukeminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjatentit ja esseet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seminaarityöskentely	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tutkielmat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Sivu 3

Käsityksiä suomen kielen merkityksestä.

9. Seuraavaksi näet väittämiä suomen kielestä yliopiston opetuskielenä. Arvioi, kuinka paljon väitteet pitävät paikkansa. *

	eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	samaa mieltä
Yliopistossa pitäisi olla nykyistä enemmän tarjolla englanninkielistä opetusta myös suomea puhuville opiskelijoille.	☐	☐	☐	☐
Osallistun mielelläni vieraskieliseen opetukseen.	☐	☐	☐	☐
Luen mielummin oman alani kirjallisuutta suomeksi kuin englanniksi.	☐	☐	☐	☐
Kirjoitan mielummin opintosuoritukseni suomeksi kuin englanniksi.	☐	☐	☐	☐
Kielitaitoni riittää hyvin englannin kielellä opiskeluun.	☐	☐	☐	☐
Hyvä englannin kielen taito on opinnoista suoriutumisen kannalta tärkeää.	☐	☐	☐	☐
Hyvä suomen kielen taito on opinnoista suoriutumisen kannalta tärkeää.	☐	☐	☐	☐
Hallitsen suomen kielen kirjallisen ilmaisun erinomaisesti.	☐	☐	☐	☐
Hallitsen suomen kielen suullisen ilmaisun erinomaisesti.	☐	☐	☐	☐

10. Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä.

Kyllä, miksi?

11. Suomenkielisessä yliopistossa pitäisi olla mahdollisuus opiskella myös vain suomen kielellä.

Ei, miksi?

Sivu 4

12. b) suomen kielen asema oman alan tieteen ja tutkimuksen kannalta *

	eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	samaa mieltä
Suomessa julkaistavien opinnäytetöiden tulisi olla suomenkielisiä.	☐	☐	☐	☐
Suomi on tieteenalasi tärkein kieli.	☐	☐	☐	☐
Englanti on tieteenalasi tärkein kieli.	☐	☐	☐	☐
Tunnen oman alani termistön suomeksi.	☐	☐	☐	☐
Englanninkielinen opetus on välttämätöntä alallani.	☐	☐	☐	☐
Yliopisto-opettajan pitää olla kansainvälisesti tunnettu.	☐	☐	☐	☐
Englannin kielellä julkaiseminen on tärkeämpää kuin suomen kielellä.	☐	☐	☐	☐
Englanninkielinen opetus on uhka suomenkieliselle opetukselle.	☐	☐	☐	☐
Englannin kielellä julkaiseminen uhkaa suomen kielellä julkaisemista.	☐	☐	☐	☐
Opettajat kiinnittävät huomiota opiskelijan suomen kielen taitojen kehittymiseen.	☐	☐	☐	☐
Yliopiston opetustilanteissa voi harjoitella monipuolisia vuorovaikutustaitoja äidinkielellä.	☐	☐	☐	☐
Pääaineeni opinnoissa kannustetaan suomen kielen taitojen kehittämiseen.	☐	☐	☐	☐

13. Suomen kieli on oman alani kannalta tärkeä kieli. *

 kyllä ei

14. Perustele tähän vastaustasi kysymykseen: "Suomen kieli on oman alani kannalta tärkeä kieli".

Sivu 5

Suomen kielen asema tulevaisuuden työn kannalta.

15. Arvioi seuraavissa kohdissa, kuinka usein tulet tarvitsemaan jotakin kieltä työelämässä. *

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
Suomi	☐	☐	☐	☐
Ruotsi	☐	☐	☐	☐
Englanti	☐	☐	☐	☐
Venäjä	☐	☐	☐	☐
Saksa	☐	☐	☐	☐

16. jokin muu, mikä?

17. Jos vastasit äskeiseen kysymykseen "jokin muu", kerro tässä, kuinka usein tulet tarvitsemaan kyseistä kieltä-

	en koskaan	harvoin	joskus	usein
jokin muu	☐	☐	☐	☐

18. Seuraavassa on väittämiä työelämän kielitaidosta ja työelämän vaikutuksesta yliopiston opetuskieleen. *

	eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	samaa mieltä
Työelämän kielitaitotarpeet pitäisi ottaa paremmin huomioon yliopisto-opetuksessa.	☐	☐	☐	☐
Ammatillisen osaamisen kehittäminen englanniksi on tärkeämpää kuin suomeksi.	☐	☐	☐	☐
Suomen kielellä kirjoitettu opinnäytetyö auttaa työn saamisessa.	☐	☐	☐	☐
Työelämä edellyttää erinomaisia äidinkielen kirjoitusviestintä-, puheviestintä- ja esiintymistaitoja.	☐	☐	☐	☐
Osaan viestiä omasta alastani vakuuttavasti erilaisille yleisöille suomen kielellä.	☐	☐	☐	☐
Opinnoissa vaadittava kielitaito vastaa työelämän tarpeita.	☐	☐	☐	☐
Suomen kielellä suoritettu tutkinto on etu työmarkkinoilla.	☐	☐	☐	☐

Kiitos vastauksistasi!

» [Redirection to final page of KyselyNetti](#)